

**KANADAN ULKOSUOMALAISET
SUOMEN KIELEN YLLÄPITÄJINÄ**

**Maisterintutkielma
Sari Malinen
Suomen kieli
Kielten laitos
Jyväskylän yliopisto
2016**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Sari Malinen	
Työn nimi – Title Kanadan ulkosuomalaiset suomen kielen ylläpitäjinä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Joulukuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 83 + liite
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan ulkomailta asuvien perheiden kielellisiä valintoja, käytänteitä sekä niiden taustalla vaikuttavia kieli-ideologioita. Siinä keskitytään Kanadassa asuviin ensimmäisen polven ulkosuomalaisiin ja heidän lapsiinsa. Ulkomaille muutettaessa eteen tulee tilanne, jossa oma äidinkieli kuuluu vähemmistöön. Tällöin joudutaan tekemään monia käytännön ja periaatteellisen tason valintoja sen suhteen, mitä kieltä käytetään ja missä tilanteissa. Äidinkielen ylläpitäminen ei välttämättä ole samanlainen itsestäänselvyys kuin aiemmassa kotimaassa.</p> <p>Tutkielman tarkoitus on kartoittaa, miten ulkosuomalaisten perheiden vanhemmat suhtautuvat suomen kielen ylläpitämiseen ja seuraavalle sukupolvelle siirtämiseen. Tutkin, mitkä tekijät vaikuttavat kielen ylläpitämiseen uudessa monikielisessä ympäristössä. Tutkielmassa keskeisessä asemassa ovat kielenkäytön taustalla vaikuttavat kieli-ideologiat. Pohdin, millaisia kieli-ideologioita ulkosuomalaisten puheessa rakentuu äidinkielen ylläpitämiseen liittyen. Aineistoni koostuu viidestä Kanadassa asuvan ulkosuomalaisen äidin yksilöhaastattelusta, jotka tein Skype-ohjelman välityksellä. Toteutin haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Analyysia olen tehnyt sekä sisällönanalyysia että diskurssianalyysia apuna käyttäen.</p> <p>Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu kieli-ideologioiden, monikielisyyden ja perheiden kielikäytänteiden ympärille. Kieli-ideologioita tarkastelemalla on mahdollista avata kielen ylläpitämiseen ja siirtämiseen liittyviä kysymyksiä siitä näkökulmasta, kuinka tietyt uskomukset ja ajatukset kielestä – eli kieli-ideologiat – vaikuttavat kielen ylläpitoon ja siirtämiseen.</p> <p>Aineistosta selvisi, että haastatellut ulkosuomalaiset suhtautuivat suomen kieleen ja sen siirtämiseen pääosin positiivisesti. Kieltä haluttiin ylläpitää, se koettiin tärkeäksi ja usein jopa velvollisuudeksi. Tärkein suomen kielen ylläpitämisen tapa oli perheen sisäinen kommunikointi. Myös yhteydenpito Suomeen ja suomalaisen median käyttö olivat tärkeitä keinoja. Arjen resurssikysymykset nousivat keskeisiksi, kun pohdittiin perheen kielivalintoja ja kielikäytänteitä. Vaikka halua kielen ylläpitämiseen olisi, ei arkielämä välttämättä tue useamman kielen systemaattista ja pitkäjänteistä kehittämistä. Vaikka ulkosuomalaiset vanhemmat arvostivat suomen kieltä, aineistosta huokuu kanadalaisen yhteiskunnan läsnäolo. Kieltä halutaan säilyttää ja sitä arvostetaan, mutta samalla tiedostetaan ympäristön valtakielen vaikutus erityisesti lasten kielenkäyttöön. Usein vanhemmille riittääkin, että lapset pystyvät kommunikoimaan suullisesti suomeksi eikä esimerkiksi natiivin kaltaista luku- tai kirjoitustaitoa edellytetä. Oman kielenkäytönsä suhteen vanhemmat olivat huomattavasti tarkempia ja edellyttivät hyvää suomen kieltä. He odottivat itseltään myös kokonaisvaltaisempaa panostusta kielen ylläpitämiseen kuin lapsilta.</p> <p>Haastateltavien puheessa rakentui useita, osittain ristiriitaisia ja päällekkäisiä kieli-ideologioita. Nimesin nämä monikielisyyden ideologiaksi, äidinkielen vaalimisen ideologiaksi, instrumentaaliseksi ideologiaksi sekä hyvän suomen kielen ideologiaksi. Monikielisyyttä arvostettiin, mutta siihen liittyi vahvasti ylpeys Suomesta ja suomalaisuudesta. Erityisesti toiselle polvelle kielen välineellinen arvo vaikuttaisi kuitenkin olevan syy, miksi kieltä kannattaa käyttää. Jos kieli ei näyttäydä omassa arjessa merkityksellisenä, ei kiinnostusta kielen käyttöön välttämättä löydy. Tutkielma osoittaa, että myös lähtökohdiltaan täysin suomenkielisessä perheessä kohdataan monenlaisia kielen liittyviä kysymyksiä, kun suomen kieli siirretään uuteen monikieliseen ympäristöön.</p>	
Asiasanat – Keywords kieli-ideologiat, ulkosuomalaiset, monikielisuus, kielen ylläpitäminen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	SUOMALAISET KANADASSA.....	10
2.1	Siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset Kanadassa.....	10
2.2	Tutkimuksia ulkosuomalaisista ja amerikansuomalaisista	12
3	TEORIATAUSTA JA KÄSITTEET	15
3.1	Kaksi- tai monikielisen perheen äidinkieli	15
3.2	Kielen ylläpitäminen ja siirtäminen	17
3.3	Kieli-ideologiat	20
4	AINEISTO JA MENETELMÄT	24
4.1	Aineiston keruu ja haastateltavat	24
4.2	Aineiston analyysimenetelmät	26
5	SUOMEN KIELEN YLLÄPITÄMINEN JA SIIRTÄMINEN	30
5.1	Perheen kielivalinnat.....	30
5.1.1	Päätös perheen yhteisestä kielestä	30
5.1.2	Kielten välinen työnjako ja käyttötilanteet	33
5.2	Kielen ylläpitäminen uudessa kieliympäristössä	36
5.2.1	Arjen käytännöt.....	36
5.2.2	Perheenjäsenten motivaatio ja resurssit	41
6	ULKOSUOMALAISTEN KIELI-IDEOLOGIOITA.....	44
6.1	Monikielisyyden ideologia.....	44
6.1.1	Yksikielisyydestä monikielisyyteen.....	44
6.1.2	Kanada monikielisenä ympäristönä	48
6.2	Äidinkielen vaalimisen ideologia	52
6.2.1	Suomen kielen oikeus ja velvollisuus	52
6.2.2	Eri kielten merkitykset.....	54
6.3	Instrumentaalinen ideologia.....	59
6.3.1	Suomen kieli kommunikoinnin välineenä	59
6.3.2	Kieli auttaa toista kieltä	62
6.4	Hyvän suomen kielen ideologia.....	65
6.4.1	Kriittisyys ensimmäisen polven kielenkäytössä	65
6.4.2	Sallivuus toisen polven kielenkäytössä.....	69

7	PÄÄTÄNTÖ.....	72
7.1	Ulkosuomalaisen perheen kielikäytänteitä	72
7.2	Tutkielman arviointia ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.....	77
	LÄHTEET.....	80
	Liite: Haastattelurunko	84

1 JOHDANTO

Lisääntynyt muuttoliike eri maiden välillä on lisännyt samalla kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Ihmisten muuttaminen paikasta toiseen liikuttaa myös heidän kielellisiä ja kommunikatiivisia resurssejaan. (Lähtenmäki 2010: 21–23.) Suomessa ja Euroopassa on puhuttu viime aikoina paljon maahanmuutosta. Tässä tutkielmassa keskitytään samaan ilmiöön mutta käännetään tilanne osin toisinpäin. Tutkielmassa maahanmuuttajia ovat Suomesta pois muuttaneet suomalaiset. Kysymykset, joita maahanmuuttajat miettivät Suomessa ollessaan, ovat relevantteja myös monille suomalaisille, jotka asuvat ulkomailla.

Kun suomalainen ja suomen kieltä äidinkielenään puhuva henkilö asuu Suomessa, hän kuuluu valtakulttuurin piiriin ja on enemmistökielen edustaja. Tällöin suomen kielen käyttäminen ja ylläpitäminen ovat usein itsestäänselvyksiä eikä kielen merkitystä tai omaa suhtautumistaan kieleen tule helposti ajatelleeksi. Kun henkilö muuttaa ulkomaille, hän kohtaa uudenlaisen kielellisen ympäristön ja elämäntilanteen, jossa suomen kieli ja suomalainen kulttuuri ovat osa vähemmistöä. Mikäli muuttavalla henkilöllä on lapsia, he käyvät koulua vieraalla kielellä ja omaksuvat vieraan kulttuurin. (Mantila 2015: 13.) Vastassa on siis täysin uusi kieliympäristö, jossa joudutaan tekemään valintoja muun muassa sen suhteen, mitä kieltä puhutaan, kenen kanssa ja missä tilanteissa (Grünthal 2009: 279). Suomen kielen käyttäminen ja ylläpitäminen ei välttämättä ole enää itsestäänselvyys.

Äidinkielen säilymisen kannalta perhe on yksi tärkeimmistä yksilötason tekijöistä, ja perheen sisäisillä kielivalinnoilla on suuri vaikutus siihen, missä määrin kieli siirtyy seuraaville sukupolville (Kovács 2004; Lanza 2007: 46). Tässä tutkielmassa tarkastellaan ulkomailla asuvien perheiden kielellisiä valintoja, käytänteitä sekä niiden taustalla vaikuttavia kieli-ideologioita. Tutkielmassa keskitytään Kanadassa asuviin ensimmäisen polven ulkosuomalaisiin ja heidän lapsiinsa. Ulkosuomalainen on henkilö, joka asuu vakituisesti Suomen ulkopuolella ja on Suomen kansalainen tai suomalaista syntyperää (Maahanmuuttovirasto 2016). Ensimmäisen polven ulkosuomalaisella puolestaan tarkoitan tässä tutkielmassa henkilöä, joka on muuttanut Suomesta yli 15-vuotiaana (ks. Kovács 2004: 205).

Tutkimukseen haastatellut henkilöt ovat ensimmäisen polven ulkosuomalaisten perheiden vanhempia, jotka ovat muuttaneet täysi-ikäisinä Kanadaan. Aineisto on kerätty yksilöhaastatteluilta. Haastatteluiden avulla saadaan esiin haastateltavien näkemyksiä heidän omasta suhtautumisesta suomen kieleen ja sen säilymiseen. Vanhempien haastatteluiden kautta tutkin

myös toisen polven eli perheiden lasten kielikäytänteitä, mutta lapset eivät ole olleet haastatte-
luissa mukana. Tutkin, millaista suomen kielen ylläpitäminen ja toiselle sukupolvelle siirtämi-
nen on uudessa kieliympäristössä. Keskeisessä asemassa tutkimuksessani ovat suomen kielen
käytön taustalla vaikuttavat kieli-ideologiat, jotka ovat käsityksiä, uskomuksia ja arvostuksia
sekä kielestä että kielenkäyttäjistä (ks. Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012: 325).
Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten ulkosuomalaisten perheiden vanhemmat suhtautuvat suomen kielen ylläpitämi-
seen ja seuraavalle sukupolvelle siirtämiseen?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat suomen kielen ylläpitämiseen uudessa monikielisessä kie-
liympäristössä?
3. Millaisia kieli-ideologioita haastateltavien puheessa rakentuu äidinkielen ylläpitämi-
seen liittyen?

Ensimmäinen tutkimuskysymys sisältää ajatuksen sekä vanhempien omasta että heidän
lastensa suomen kielen ylläpitämisestä. Kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla sel-
vitän vanhempien ajatuksia kielen ylläpitämisestä sekä käytänteitä, joilla kieltä säilytetään. Tut-
kimuksen taustalla sekä erityisesti kolmannessa kysymyksessä teoreettisena viitekehyksenä on
kieli-ideologinen näkökulma. Vanhempien kieli-ideologioiden tutkiminen on oleellista, sillä
niillä on vaikutusta siihen, mitä kieltä ja miten kieltä kotona käytetään (Lanza 2007: 53). Tut-
kimuskysymysten avulla pureudun siis siihen, miten kieltä ylläpidetään ja siirretään, ja toi-
saalta, miksi näin tehdään tai jätetään tekemättä.

Siirtolaisia on tutkittu perinteisesti siten, että on tarkasteltu, kuinka he sopeutuvat uuteen
ympäristöönsä. Tällöin ei ole otettu huomioon, kuinka lähtömaa ja -kulttuuri sekä sitä kautta
myös kieli siirtyy liikkuvuuden mukana. Siirtolaiset ovat usein yhä tavalla tai toisella sidoksissa
aiempaan asuinpaikkaansa. (Vertovec 2009: 13.) Nämä suhteet ja sidokset ovat keskeisessä
asemassa myös ulkosuomalaisten vanhempien keskuudessa, kun he miettivät omia sekä las-
tensa kielikäytänteitä. Suomella sekä suomalaisuudella on yhä merkitystä kielivalintoja tehtä-
essä, vaikka asuinmaa onkin muuttunut.

Pohjois-Amerikkaan lähteneitä suomalaisia siirtolaisia on tutkittu runsaasti, sillä heitä on
määrällisesti paljon ja siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan on jatkunut useita vuosisatoja (Jöns-
son-Korhola 2003a: 27). Näkökulma on kuitenkin usein ollut enemmän historiallinen kuin ny-
kypäivän oloja tarkasteleva (Korkiasaari & Roinila 2005: 98; Sintonen 1999: 13). Eräs tutki-
tuimmista asioista amerikansuomalaisten parissa on amerikansuomalainen kielimuoto, jota

alettiin tarkemmin tutkia 1960-luvulla (Jönsson-Korhola 2003b: 417–421). Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin nimenomaan tämän päivän ulkosuomalaisten kielellisiin käytänteisiin, joihin vaikuttaa suuresti myös nykyisenlainen kansainvälinen maailma. Lisäksi aihetta tarkastellaan perheiden ja yksilöiden näkökulmasta keskittyen kielenkäyttäjiin ja heidän kielenkäyttötapoihinsa.

Anu Karjalaisen väitöskirja vuodelta 2012 on inspiroinut tämän tutkielman aihevalintaa ja etenemistä. Karjalainen (2012) on tutkinut Seattlessa asuvien suomalaissiirtolaisten sekä heidän jälkeläistensä kokemuksia suomen kielestä kielielämäkertojen ja kieli-ideologioiden avulla. Tutkimuksessaan hän osoittaa, kuinka suomen kieli ja sen merkitykset muuttuvat, kun kieli liikkuu maasta toiseen, sukupolvelta toiselle sekä yksilön elämäntilanteen vaihtuessa. Tutkimuksessa on mukana sekä ensimmäinen, toinen että kolmas sukupolvi. Karjalainen lähestyy aihetta monesta eri näkökulmasta, mutta erityisesti kieli-ideologinen tarkastelu on ollut pohjana omassa tutkielmassani. Myös Tiina Lammervon (2007) ensimmäisen polven australiansuomalaisten kielenkäytön parissa tekemä tutkimus on toiminut tämän tutkielman taustavaikuttajana. Tutkimuksessa Lammervo on tarkastellut, mikä yhteys kielen ylläpitämisellä ja kielikontakteilla on kieliasteisiin sekä taustamuuttujiin.

Kanadaan sijoittuvista tutkimuksista, joissa on paneuduttu äidinkielen ylläpitämiseen ja maahanmuuttajien kokemuksiin sekä näkemyksiin, useat keskittyvät Itä-Aasiasta tulleisiin maahanmuuttajiin ja heidän kokemuksiinsa. Muita vähemmistöjä on tutkittu selkeästi vähemmän. (Umbreen 2014: 33.) Muun muassa tästä syystä näen, että tälle tutkimukselle on paikkansa ulkosuomalaisten kielikäytänteitä koskevalla kentällä.

Tutkimus etenee siten, että käsittelen luvussa 2 suomalaisten taustaa Kanadassa ja esittelen heistä tehtyjä tutkimuksia. Luvussa 3 avaan tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä sekä teoreettista viitekehystä. Paneudun monikielisyyteen perheissä, kielen ylläpitämiseen ja siirtämiseen sekä kieli-ideologioihin. Tämän jälkeen esittelen tutkimusta varten kerätyn aineiston ja aineiston analyysin etenemisen luvussa 4. Luvuissa 5 ja 6 esittelen puolestaan analyysini tulokset. Käsittelen aineistoa ensin kielen ylläpitämisen ja siirtämisen näkökulmasta, minkä jälkeen keskityn tarkemmin aineistossa ilmeneviin kieli-ideologioihin. Päättäntöluvussa 7 kokoan tutkielman tuloksia yhteen, arvioin tutkimusprosessin kulkua sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 SUOMALAISET KANADASSA

2.1 Siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset Kanadassa

Tarkasteltaessa ulkosuomalaisten kieltä ja kielenkäyttöä on tärkeää tunnistaa myös nykyisiin kielioloihin vaikuttava Pohjois-Amerikan suomalaisten siirtolaisuushistoria. Kieli ja ympäristö ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään, joten taustatietojen avaaminen auttaa ymmärtämään paremmin nykytilannetta. (Jönsson-Korhola 2003a: 23.) Kanadan siirtolaisuutta käsitellään tilastoissa ja tutkimuksissa usein Yhdysvaltojen yhteydessä, jolloin puhutaan yleisesti Pohjois-Amerikasta tai Amerikasta (Jönsson-Korhola 2003b: 387). Käytän itse tässä tutkimuksessa mahdollisuuksien mukaan selvästi vain Kanadaan viittaavia tietoja, jolloin myös puhun Kanadasta. Mikäli eriteltyjä tietoja ei ole saatavilla, viitataan Pohjois-Amerikkaan, jolloin tieto kattaa sekä Yhdysvallat että Kanadan. Aina eron tekeminen ei ole edes merkityksellistä. Esimerkiksi historian näkökulmasta kanadansuomalaiset olivat Keron (1997) mukaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa osa suurempaa suomalaisyhteisöä, jolle Yhdysvaltojen ja Kanadan raja ei ollut merkitsevä. Suurin osa liikkui rajan yli sinne, missä työtä milloinkin oli tarjolla. (Kero 1997: 309.)

Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan alkoi jo 1600-luvulla, mutta tällöin muutto-liike kohdistui ainoastaan Yhdysvaltoihin, Delawareen. Runsaammin Pohjois-Amerikkaan alettiin muuttaa vasta 1860-luvulla, ja siirtolaisuuden huippu oli vuosina 1899–1913. Edelleen suurin osa muutoista suuntautui kuitenkin Yhdysvaltoihin, kunnes 1920-luvulla Yhdysvallat julisti maahanpääsyrajoituksia, jolloin siirtolaisuuden pääasialliseksi kohdemaaksi tuli Kanada. 1930-luvun alussa myös Kanada alkoi rajoittaa maahantuloa. (Korkiasaari 2003: 3; Kero 1996: 76, 129–130.) Tämän jälkeen siirtolaisten virta Pohjois-Amerikkaan taantui pariksi vuosikymmeneksi (Jönsson-Korhola 2003b: 391).

Ennen toista maailmansotaa Pohjois-Amerikkaan muutti yhteensä noin 380 000 – 400 000 suomalaista. Näistä 80 % muutti Yhdysvaltoihin ja loput Kanadaan. ”Uudelle mantereelle” muutettiin toisinaan uskonnollisista tai poliittisistakin syistä, mutta usein Pohjois-Amerikkaan lähdettiin töiden perässä. Teollistuva maanosa tarvitsi työntekijöitä, joista taas Euroopassa oli suuren väestönkasvun vuoksi ylitarjontaa. Näiden syiden lisäksi toivo paremmista menestymisen mahdollisuuksista veti suomalaisia Atlantin toiselle puolelle. (Korkiasaari 1989: 9, 26–27.)

Sotien jälkeen muutto Kanadaan vilkastui jälleen, ja 1950-luvulla sinne lähti yli 16 000 suomalaista (Jönsson-Korhola 2003b: 391). Yhteensä vuosina 1945–1999 Kanadaan muutti

noin 23 000 suomalaista, joten määrä on vähentynyt huomattavasti suurien muuttoaaltojen jälkeen (Korkiasaari & Söderling 2003: 3). Suuri osa nykyisin Pohjois-Amerikassa asuvien suomalaisten yhteisöistä koostuukin siirtolaisten jälkeläisistä (Korkiasaari & Roinila 2005: 103).

Pohjois-Amerikkaan suuntaavien ulkosuomalaisten määrän lisäksi myös syyt muuttoon ovat muuttuneet. Aiemmin suomalaissiirtolaisilla oli monesti melko alhainen koulutustaso ja kielitaito, mutta nykyään ulkosuomalaiset ovat yhä useammin korkeasti koulutettuja ja hallitsevat hyvin englannin kielen. Lisäksi väliaikainen työn tai opiskelun perässä muuttaminen on lisääntynyt verrattuna aikaisempiin suomalaissiirtolaisiin, jotka muuttivat Pohjois-Amerikkaan useimmiten pysyvästi. (Korkiasaari & Söderling 2003: 5–6; Korkiasaari & Roinila 2005: 106–107.) Nykyään ei voidakaan enää puhua aiempaan tapaan siirtolaisuudesta, joka on perinteisesti määritelty siten, että siirtolainen on henkilö, joka on muuttanut ulkomaille pysyvästi tai ennalta määräämättömäksi ajaksi (Korkiasaari 1989: 73). Tästä syystä käytän itsekkin tässä tutkielmassa nimitystä ulkosuomalainen, jonka katson kuvaavan paremmin nykyistä tilannetta. Ulkosuomalainen-termin koen myös olevan tarpeeksi neutraali, sillä siinä ei ole samalla tavalla miellelyhtymiä kuin siirtolaisessa tai maahanmuuttajassa, jotka nykypäivänä saattavat herättää liian rajoittuneen kuvan (ks. Saukkonen 2007: 267).

Jo 1910-luvulla Kanadaan muuttaneista suomalaisista iso osa muutti Ontarion provinssiin ja Brittiläiseen Kolumbiaan (Korkiasaari 1989: 32). Edelleenkin suurin osa suomalaistaustaisista asuu Ontariossa (n. 74 500), Brittiläisessä Kolumbiassa (n. 31 600) ja Albertassa (n. 16 000). Vuoden 2011 tietojen mukaan Kanadassa asuu noin 136 000 ihmistä, joilla on suomalaista syntyperää. Niitä, jotka ovat ilmoittaneet alkuperäkseen vain Suomen, on Kanadassa noin 27 000. Useamman etnisen taustan omaavia on puolestaan tilastoitu noin 109 000. (Statistics Canada 2011.) Tilastoja tulkitessa täytyykin huomioida, että henkilöt voivat ilmoittaa useampia etnisiä alkuperiä itselleen. Luvut eivät myöskään kerro suomen kielen käytön laajuudesta, koska kyse on ainoastaan syntyperästä, ei kielitaidosta. Suomen näkökulmasta kyseessä on melko suuri määrä ihmisiä. Monikielisen ja -kulttuurisen Kanadan mittakaavassa suomalaiset eivät ole erityisen suuri etninen ryhmä. Ainoastaan suomalaisen taustan ilmoittaneita on Kanadan väkiluvusta vain noin 0,08 %. Pohjois-Amerikassa suomalaisperäiset ryhmät hukkuvat muiden kansallisten vähemmistöjen joukkoon (Jönsson-Korhola 2003a: 25; Lammervo 2007: 68).

Suomalaisilla siirtolaisilla oli 1800- ja 1900-luvuilla paljon suomalaista ja suomenkielistä toimintaa Pohjois-Amerikassa. Erilaisten aatteiden pohjalta perustettiin yhdistyksiä, jotka järjestivät monenlaista toimintaa. Yhdistysten nimissä perustettiin ahkerasti seuroja ja kerhoja, julkaistiin suomenkielisiä sanomalehtiä, esitettiin näytelmiä ja järjestettiin urheilukilpailuja.

Yhdistyksillä oli myös omia kokoontumistiloja, *haaleja* (hall), joissa toimintaa järjestettiin. (Korkiasaari 1989: 33.) Suomalaisyhteisöissä eli *finntauneissa* (Finntown) asuvat saattoi hyvin pärjätä pelkällä suomen kielellä vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä (Jönsson-Korhola 2003b: 408).

Kanadassa suomalaisen toiminnan kulta-aika oli 1920–1970-luvuilla (Korkiasaari 1989: 151). Nykyisin suomalainen ja suomenkielinen toiminta on aiempaan verrattuna vähäistä, mutta kokonaan se ei ole hävinnyt. Ylpeys suomalaisista juurista ja halu säilyttää omaa kulttuuria on edelleen tallella, ja suomalainen yhteistoiminta on jälleen paikoin jopa vilkastunut. Suomalaista kulttuuria on alettu elvyttää, ja esimerkiksi suomen kielen opetusta on vähitellen lisätty. (Jönsson-Korhola 2003b: 440.) Ensimmäiset suomen kielen täydentävää opetusta ulkosuomalaisille antavat Suomi-koulut perustettiin nimenomaan Kanadaan 1960-luvulla, ja nykyisin niillä on toimintaa seitsemällä eri paikkakunnalla (Suomi-koulujen tuki ry 2016). Lisäksi suomen kieltä opetetaan Kanadassa kahdessa yliopistossa, Thunder Bayssa ja Torontossa. Kanadassa julkaistaan yhä kahta suomenkielistä lehteä, järjestetään suomenkielisiä tapahtumia sekä ylläpidetään suomalaisia yhteisöjä (Suomen suurlähetystö, Ottawa 2016.)

2.2 Tutkimuksia ulkosuomalaisista ja amerikansuomalaisista

Tutkimukseni ulkosuomalaisia eli amerikansuomalaisia, joilla viitataan sekä Yhdysvalloissa että Kanadassa asuviin suomalaisiin, on tutkittu usealla tieteenalalla. Ensimmäiset amerikansuomalaista siirtolaisuutta koskevat tutkimukset ilmestyivät jo 1800-luvun lopulla. (Jönsson-Korhola 2003b: 386–388.) Pohjois-Amerikkaan lähteneistä suomalaistaustaisista siirtolaisista on tehty runsaasti tutkimusta, koska heitä on määrällisesti paljon ja siirtolaisuus alkoi jo useampi vuosisata sitten (Jönsson-Korhola 2003a: 27). Näissä on kuitenkin usein tarkasteltu asiaa historiallisesta näkökulmasta ja nykypäivän olot ovat jääneet vähemmälle huomiolle (Korkiasaari & Roinila 2005: 98; Sintonen 1999: 13).

Muuttoliikkeisiin liittyvää aineistoa kerää ja tallentaa Suomessa muun muassa Siirtolaisuusinstituutti. Lisäksi se edistää näihin liittyvää tutkimusta sekä julkaisee alan tieteellisiä tutkimuksia sekä artikkeleita. (Siirtolaisuusinstituutti 2016.) Näistä monet koskevat myös ulkosuomalaisia. Siirtolaisuusinstituutin julkaisemia teoksia ovat esimerkiksi Keron vuosina 1996 ja 1997 ilmestyneet teokset *Suureen Länteen* ja *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*, jotka ovat kattavia yleiskatsauksia amerikansuomalaisista. Lisäksi *Finns abroad: new forms of mobility and*

migration -julkaisu (Heikkilä & Koikkalainen 2011) valottaa nykyajan suomalaisten muuttoliikettä ympäri maailman.

Vaikka näissä ja monissa muissa ulkosuomalaisia tai amerikansuomalaisia koskevissa yleiskatsauksissa sekä eri alojen julkaisuissa pääpaino ei olekaan kielitieteellinen, niissä käsitellään myös kielikysymyksiä, sillä kieli liittyy oleellisesti ulkosuomalaisten historiaan, kulttuuriin, identiteettiin ja uuteen ympäristöön sopeutumiseen. Kielitieteen näkökulmasta amerikansuomalaisia on tarkasteltu esimerkiksi tutkimalla amerikansuomen kielimuotoa, kielellistä identiteettiä sekä kielielämäkertoja. Jönsson-Korholan ja Lindgrenin toimittamassa teoksessa *Monena suomi maailmalla* (2003) esitellään kattavasti kymmenessä eri artikkelissa suomen kielen ja suomalaisperäisten vähemmistöjen kielioloja ympäri maailman.

Eräs tutkituimmista asioista amerikansuomalaisten parissa on amerikansuomalainen kielimuoto, jota alettiin tarkemmin tutkia 1960-luvulla. Tämän jälkeen on ilmestynyt amerikansuomea koskevia julkaisuja niin kielen pääpiirteiden kuvauksesta kuin yleislingvistikistäkin ilmiöistä. (Jönsson-Korhola 2003b: 387, 417–421.) Merkittäviä amerikansuomea koskevia tutkimuksia ovat tehneet muun muassa Pertti Virtaranta, joka on luonut amerikansuomen sanakirjan (Virtaranta 1992), ja Maisa Martin, joka on tutkinut amerikansuomen morfologiaa ja fonologiaa (Martin 1989). Lisäksi Hannele Jönsson-Korhola on tehnyt lisensiaatintyönsä amerikansuomen kaasussyntaksin erityispiirteistä (Jönsson-Korhola 1989). Vuonna 1982 ilmestyneessä *Ulkosuomalaisia*-teoksessa (Laaksonen & Virtaranta toim.) on useampia Pohjois-Amerikkaa ja amerikansuomalaisia koskevia lukuja. Yhden luvuista on kirjoittanut Varpu Lindström, joka teki merkittäviä tutkimuksia Kanadan suomalaisperäisen väestön ja erityisesti naisten keskuudessa. Lindströmin sosiaalishistorian väitöskirja käsitteli suomalaisten siirtolaisnaisten elämää Kanadassa vuosina 1890–1930 (Lindström 1988).

Vaikka ulkosuomalaisista tehty tutkimus on runsasta ja myös kielitieteessä heitä ja heidän kieltään on tarkasteltu, se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tutkittavaa vielä riittäisi. Tutkimusten näkökulma on usein ollut historiaan nojaava, keskittynyt 1900-luvun puolivälin aikoina Pohjois-Amerikkaan muuttaneiden kieleen ja kielioloihin tai toisen ja kolmannen polven ulkosuomalaisiin. Luonnollisesti on ollut tarpeen tutkia vanhimpia elossa olevia siirtolaisia, jotta heidän kokemuksensa ja kieltänsä saadaan tallennettua. Tällöin ei kuitenkaan saada tietoa tämän hetken kielikäytännöistä niiltä ihmisiltä, jotka eivät välttämättä ole asuneet vielä vuosikymmeniä uudessa maassa. Viimeaikaista tutkimusta, joka keskittyisi nimenomaan tämän päivän ja ensimmäisen polven Pohjois-Amerikan ulkosuomalaisten kielenkäyttöön, on niukasti (ks. kuitenkin esim. Karjalainen 2012), joten toivon tämän tutkielman tuovan siltä osin lisätietoa. Oma tutkimukseni lähestyy aihetta perheiden ja yksilöiden näkökulmasta keskittyen kielenkäyttajiin.

Tästä syystä tutkimus lisää ymmärrystä perheiden kielikäytännöistä niin konkreettisella kuin ideologisella tasolla.

3 TEORIATAUSTA JA KÄSITTEET

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä. Esittelen tutkimuksia, joissa on keskitytty ulkosuomalaisten suomen kielen ylläpitämiseen, sen siirtämiseen, kieliasteisiin sekä kieli-ideologioihin. Paneudun äidinkielen sekä kaksi- ja monikielisyyden määritelmiin (luku 3.1), ja tarkastelen äidinkielen ylläpitämiseen ja siirtämiseen liittyviä kysymyksiä (luku 3.2). Lopuksi esittelen kieli-ideologian käsitettä sekä sen piirissä tehtyjä tutkimuksia. Nämä käsitteet ja näkökulmat muodostavat tutkimukseni teoreettisen viitekehysten.

3.1 Kaksi- tai monikielisen perheen äidinkieli

Erityisesti pitkään ulkomailla asuttaessa voi olla vaikea sanoa, mikä on oma äidinkieli. Siksi onkin tärkeää tuoda esille se monitahoisuus ja määrittämisen vaikeus, joka liittyy ulkosuomalaisten äidinkieleen. Joillekin se voi olla selkeästi edelleen suomen kieli, toisille uuden kieliympäristön kieli tai jokin muu kieli ja joillakin voi myös olla useita äidinkieliä.

Aronin ja Singleton (2012) ottavat esiin äidinkielen määrittämisen haastavuuden. Heidän mukaansa äidinkieli on perinteisesti liitetty syntyperään, jolloin sillä tarkoitetaan lapsena puhuttua kieltä, lapsen äidin tai perheen kieltä, kotona puhuttua kieltä tai yleisemmin ympäristössä käytettyä kieltä. (Aronin & Singleton 2012: 3.) Äidinkieltä voi silti määritellä monella muullakin eri tavalla. Kriteereinä voi käyttää kielen alkuperän lisäksi kielen hallintaa, käyttöä tai siihen samastumista. Skutnabb-Kangas määrittelee äidinkielen alkuperän ja samastumisen yhdistelmäksi eli ”kieleksi, jonka on oppinut ensiksi ja johon samastaa itsensä”. (Skutnabb-Kangas 1988: 34–38.) Joskus samastumisen yhteydessä äidinkielestä puhutaan myös arkisemmin tunnekielenä (Latomaa & Suni 2010: 159).

Äidinkielen lisäksi puhutaan yksilön vahvimasta kielestä tai kielenkäyttäjälle itselleen merkityksellisimmästä kielestä riippumatta siitä, onko kieli vanhempien äidinkieli tai kotona käytetty kieli (Aronin & Singleton 2012: 3). Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajien opetuksen keskuudessa on puhuttu niin äidinkielestä, kotikielestä kuin ylläpitokielestä. Erityisesti Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Isossa-Britanniassa käytetään nimitystä perinnekieli (e. heritage language), kun tarkoitetaan maahanmuuttajien äidinkieltä. Usein termiä käytetään kolmannen tai neljännen polven maahanmuuttajien opetuksessa, jolloin sisällöissä korostuu kulttuuriperinteiden vaaliminen. Tämä käsite voi kuitenkin herättää varsinkin nuorissa negatiivisia mielleyhtymiä ja vähentää kiinnostusta kielen opiskeluun. (Latomaa 2007: 36–37.)

Perinnekieli-käsite sopisi melko hyvin myös tämän tutkimuksen viitekehukseen, sillä monet haastattelemistani ulkosuomalaisista korostivat kielen ja kulttuurin yhteyttä. Olen kuitenkin päättänyt käyttämään ensisijaisesti termiä *äidinkieli*, koska se on käsite, jota haastateltavat itse useimmiten käyttivät. Lisäksi se on yleisesti suomenkielisessä tutkimuksessa käytetty termi (Karjalainen 2012: 42). Skutnabb-Kankaan (1988: 34–38) määritelmä äidinkielestä alkuperän ja samastumisen yhdistelmänä kuvaa hyvin myös oman tutkimukseni ulkosuomalaisten kuvauksia äidinkielestään. Niissä toteutuu sekä alkuperän että samastumisen kriteeri. Haastateltavien omien lasten äidinkielen tai -kielten nimeäminen taas on vaikeaa tämän tutkimuksen puitteissa. Tätä olisi pitänyt päästä kysymään lapsilta itseltään, joten nojaan äidinkielestä puhuessani ainoastaan vanhempien omaan arvioon omasta äidinkielestään tai -kielistään. Taustaajatuksena pidän sitä, että kielenkäyttäjällä voi olla monta äidinkieltä. Kun henkilö on monikielinen, hänen kielellinen repertoarinsa koostuu monista kielistä, jotka voivat määrittyä äidinkieliiksi eri tavoin (Latomaa & Suni 2010: 159). Kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet Kanadan ulkosuomalaiset olivat monikielisiä.

Äidinkieltä vahvemmin tässä tutkimuksessa tulevat esiin kaksi- ja monikielisyys. Näiden termien määrittelemineen on olennaista, sillä kaikki tutkimuksen haastateltavista sekä heidän lapsistaan ja puolisoistaan ovat kaksi- tai monikielisiä. He myös elävät kaksi- tai monikielisessä ympäristössä, mikä vaikuttaa ratkaisevasti suomen kielen ylläpitämiseen.

Tutkimuskirjallisuudessa käytetään monikielisuuden rinnalla usein termiä kaksikielisyys. Kaksikielisuudelle on useita eri määritelmiä, joissa perusteina voidaan käyttää samoja asioita kuin äidinkielen kohdalla eli alkuperää, hallintaa, käyttöä ja samastumista. Näissä määritelmässä on tosin paljon enemmän vaihtelua kuin äidinkielen määritelmässä. (Skutnabb-Kangas 1988: 61–63.) Arnonin ja Singletonin (2012) mukaan voidaan esimerkiksi kysyä, tarvitseeko moni- tai kaksikielisen ihmisen hallita molempia tai kaikkia kieliä natiivin kaltaisesti vai riittääkö vähäisempi osaaminen. He esittävät, että joidenkin tutkijoiden mukaan kielenkäytön tulee olla toistuvaa, jotta voidaan puhua kaksi- tai monikielisuudesta. Tällöin ongelmana on se, mitä pidetään tarpeeksi toistuvana kielenkäyttönä tai käyttönä ylipäänsä. Sama ongelma tulee eteen sujuvaa kielenkäyttöä määriteltäessä. Kaksi- ja monikielisuuden määritelmät vaihtelevatkin tutkimuksillaan natiivin kaltaisesta kielenkäytöstä molemmissa tai kaikissa kielissä laajimmillaan siihen, että kielistä käytetään tai ymmärretään muutamia sanoja. Näistä ääripäistä katsottuna nykyisin ollaan enemmän kallellaan laajempaan kuin suppeampaan määritelmään. (Aronin & Singleton 2012: 1–3.) Lisäksi kaksi- ja monikielisyys voidaan nähdä tilannesidonnaisina, jolloin niiden luonne vaihtelee ajan ja paikan mukaan (Straszer 2011: 23).

Aina ei ole kuitenkaan tarpeen vetää rajaa kaksi- ja monikielisuuden välille. Kaikissa yhteyksissä ei ole teoreettisesti merkitystä, puhutaanko kahden vai useamman kielen käyttämisestä. (Baquedano-López & Kattan 2007: 69.) Tästä syystä käytän myös itse tässä tutkielmassa lähinnä termejä *monikielisyys* ja *monikielinen* rajaamatta kielten määrää. Lähes poikkeuksetta kaikki haastateltavat ja heidän perheenjäsenensä olivat monikielisiä, vaikka jotkut määrittelyvätkin osaavansa kahta kieltä. Siksi en näe tämän tutkielman yhteydessä syytä erotella näitä termien tasolla. (Ks. myös Dufva & Pietikäinen 2009: 1.)

Monikielisyys on nähty aiemmin jopa negatiivisena ja poikkeavana ilmiönä, kun vallalla on ollut länsimainen ja nationalismiin pohjautuva ajatus yksikielisuudesta. Uskottiin myös, että monikielisyys olisi uhka lapsen kielitaidolle. Nykyisin monikielisyyskeskustelussa korostuvat enemmän hyötynäkökulma ja tutkimusten osoittamat positiiviset näkökulmat. Monikielisyyttä onkin tutkittu sekä yksilöstä että yhteisöstä käsin. (Dufva & Pietikäinen 2009: 1–3.)

Suomessa kaksi- tai monikielisyyttä on perheen näkökulmasta tarkasteltu melko vähän, eikä perhe ylipäänsä ole vielä muutamia vuosia sitten ollut monien kielitieteellisten tutkimusten kohteena (Mäntylä, Pietikäinen & Dufva 2009: 27). Nykyisin tutkimusta on kuitenkin tehty enemmän. Pietikäinen, Dufva ja Mäntylä (2010) ovat käsitelleet muun muassa perheen kielellisten resurssien ja kielenkäyttöympäristöjen näkökulmasta. Tutkimuksessa on tarkasteltu monikielisten perheiden kielirepertoaria, kielten eri funktioita monikielisessä perheessä ja sitä, miten kielenkäyttäjät itse näkevät eri kielten ja kontekstien väliset suhteet. Lisäksi on selvitetty, miten perheen tekemät valinnat tai ympäristön vaatimukset vaikuttavat yksilön kielelliseen repertoariin. (Pietikäinen, Dufva & Mäntylä 2010.) Sjöberg (2015) puolestaan tutki maisterintutkielmassaan kaksikielisten vanhempien kielivalintoja ja niiden näkymistä perheiden kielipolitiikassa. Tässä tutkielmassa vanhemmilla oli eri äidinkieli, sillä kieliparina oli suomi ja ruotsi. (Sjöberg 2015.) Tekeillä on myös Rakkolainen-Sossan väitöskirja kolmikielisistä perheistä, jossa tarkastellaan perheiden vuorovaikutusta lapsen näkökulmasta (ks. Suomen Kulttuurirahasto 2014).

3.2 Kielen ylläpitäminen ja siirtäminen

Äidinkielen säilymisen kannalta perhe on tärkeä yksilötason tekijä, ja perheen sisäisillä kielivalinnoilla on suuri vaikutus siihen, missä määrin kieli siirtyy seuraaville sukupolville (Kovács 2004; Lanza 2007: 46). Kielen välittäminen lapselle on kuitenkin haastavaa, mikäli kieli on yhteiskunnassa vähemmistöasemassa (Mäkelä 2007: 156). Oma kieli voi kadota jo muutamassa

sukupolvessa, mikäli sen ylläpitämistä ei nähdä tarpeelliseksi (Kovács 2004; Iskanius 2006: 62).

Yhteisöissä kielenvaihto tapahtuu yleensä kolmen sukupolven aikana. Kielenvaihdon peruskaavana on, että ensin yksilöiden ja yhteisöjen yksikielisyys vaihtuu kaksikieliseksi, minkä jälkeen kaksikielisyys vaihtuu jälleen yksikieliseksi, mutta tällä kertaa eri kieleksi kuin alkuperäinen. (Grünthal 2009: 272.) Perheissä kielenvaihto taas etenee tavallisesti siten, että aluksi lapset alkavat käyttää valtakieltä keskenään. Vanhemmille puhuessaan lapset saattavat kuitenkin käyttää systemaattisesti vanhempien kieltä. Erityisesti kouluikäisten lasten mukana ympäristön valtakieli siirtyy myös kotiin, koska koulunkäyntiin ja harrastuksiin liittyvä sanasto on heillä usein paremmin hallussa valtakielellä kuin vanhempien äidinkielellä. Vähitellen lapset alkavatkin puhua valtakieltä myös vanhemmille. Vanhempien suhtautuminen asiaan vaikuttaa tässä vaiheessa paljon. Jos vanhemmat eivät puutu valtakielen käyttöön ja sallivat sen, se muuttuu vähitellen vanhempien ja lasten yhteiseksi kieleksi. (Latomaa & Suni 2010: 167–168.) Mikäli vanhempien kieltä taas halutaan ylläpitää ja siirtää sukupolvelta toiselle, vanhempien on tehtävä valintoja ja konkreettisia toimia perheen kielenkäytön suhteen.

On tutkittu, että kielen ylläpitämiseen ulkomailla asuttaessa vaikuttavat monet yksilöstä sekä yhteisöstä riippuvat taustatekijät. Yksilöstä johtuvia taustamuuttujia ovat muun muassa henkilön sukupuoli, ikä, koulutus, muuton syy, vieraassa kieliympäristössä vietetty aika sekä se, missä elämänvaiheessa tai minkä ikäisenä on muuttanut ulkomaille. Yhteisön taustamuuttujia ovat esimerkiksi muiden samaa kansallisuutta olevien määrä alueella ja ympäristön suhtautuminen vähemmistökieleen. Merkittävimpiin kielen ylläpitämistä edistäviin tekijöihin luetetaan samaa alkuperää edustavat ystävät, tukeva etninen yhteisö sekä vanhemmat, joilla on sama äidinkieli ja jotka käyttävät kieltä kotona. (Nesteruk 2010: 272–273; Clyne & Kipp 1997.)

Eri kielten hyödyllisyydellä voi myös olla vaikutusta siihen, halutaanko kieltä siirtää ja ylläpitää. Jos esimerkiksi valtakielen käyttö nähdään taloudellisesti kannattavana, sitä saatetaan käyttää enemmän myös kotona (Song 2010). Kokemus kielen hyödyttömyydestä puolestaan vähentää halua käyttää kieltä. Sen lisäksi, että kieltä saatetaan pitää hyödyttömänä, vanhempien äidinkielen ylläpitämistä estäviä tekijöitä ovat tutkimusten mukaan isovanhempien läsnäolon puuttuminen uudessa kotimaassa, molempien vanhempien työssäkäyminen, yhteydenpidon puute muiden samaa etnistä taustaa olevien kanssa ja ympäröivän yhteiskunnan sekä koulun tuen puute (Nesteruk 2010: 284).

On todettu, että ulkomailla asuvat ihmiset ylläpitävät omaa äidinkieltään, jotta heidän kulttuurinsa pysyisi hengissä ja jotta he säilyttäisivät yhteyden ystäviinsä, sukulaisiinsa ja enti-

seen asuinmaahansa (Nesteruk 2010; Kim 2011). Esimerkiksi australiansuomalaisia koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että suurin osa kokee äidinkielen ylläpitämisen tärkeäksi ja haluaa, että myös omat lapset puhuvat suomea. Kieltä ylläpidetään ensisijaisesti siksi, että voidaan kommunikoida ystävien ja sukulaisten kanssa. Muita syitä ovat esimerkiksi siteiden säilyttäminen synnyinmaahan tai identiteetin säilyttäminen. Tutkimuksen mukaan yleisimpiä tapoja ylläpitää kieltä ovat puolestaan suomen puhuminen kotona, kirjojen ja lehtien lukeminen sekä suomalaisessa koulussa käyminen. Lisäksi muun muassa matkat Suomeen, radion kuuntelu sekä osallistuminen suomalaisiin kerhoihin ja urheilujoukkueisiin pitävät kieltä yllä. Asenteet kielen ylläpitämistä kohtaan olivat positiivisia, eikä omasta kielitaidosta oltu huolissaan. Suurin osa kommentaista liittyikin lasten suomen kielen ylläpitämiseen. (Lammervo 2007: 168, 172–175.)

Yhteydenpito ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ovat siis suuria tekijöitä kielen säilymisen kannalta. Kielen ylläpitämisen mahdollisuudet ulkomailla ovatkin parantuneet, sillä nykyisin ihmisten on vaivattomampi pitää yhteyttä aiempaan kotimaahansa. Nopeammat ja helpommat matkustusmahdollisuudet sekä parantuneet tietoliikenteen käyttömahdollisuudet tarjoavat enemmän ja monipuolisemmin mahdollisuuksia ylläpitää kieltä ja kulttuuria kuin aikaisemmin. (Vertovec 2009: 14–15; Lähteenmäki 2010: 22.) Toisaalta vaikutteita muista kielistä on myös helpommin saatavilla näistä samoista syistä johtuen, joten kyse ei ole niin yksiselitteisestä muutoksesta kuin voisi ajatella.

Suomen kielen ylläpitämistä uudessa kieliympäristössä on tutkittu esimerkiksi australiansuomalaisten (Kovács 2001; Lammervo 2007; 2009), amerikansuomalaisten (Karjalainen 2012) sekä Suomeen muuttaneiden unkarilaisten (Straszer 2011) parissa. Suomalaisten vanhempien näkökulmaa taas tuodaan selvästi esille esimerkiksi Eicchornin ja Helttusen (2015) toimittamassa *Kotimaana suomen kieli* -teoksessa, joka paneutuu ulkosuomalaisten vanhempien kokemuksiin suomen kielen ylläpitämisestä. Lisäksi Pohjois-Amerikan kontekstissa on viime vuosina tehty tutkimusta muun muassa vähemmistökielen siirtämisestä lapsille Yhdysvalloissa (Pittman toim. 2015), kiinan kielen ylläpitämisestä amerikankiinalaisten keskuudessa (Zhang & Slaughter-Defoe 2009) ja pakistanilaisten äitien kieli-identiteeteistä, kielen ylläpitämisestä sekä kieli-ideologioista Torontossa (Umbreen 2014). Nesteruk (2010) puolestaan on tutkinut itäeurooppalaisten maahanmuuttajien perinnekielen ylläpitämistä ja siirtämistä Yhdysvalloissa.

Kielen ylläpitämistä, siirtämistä ja kielenvaihtoa koskevissa tutkimuksissa, joissa vanhempien äidinkieli on eri, kiinnostuksen kohde on usein ollut erilaisissa perheen sisäisissä kielistrategioissa ja -valinnoissa. Näistä yhtenä esimerkkinä on niin sanottu yksi vanhempi – yksi

kieli -periaate (e. one parent – one language, OPOL). Tämän strategian mukaan kumpikin vanhempi käyttää lapsen kanssa omaa äidinkieltään, joka on siis eri kuin toisella vanhemmalla. (György-Ullholm 2010: 1.) Kun vanhempien äidinkieli on eri, päätökset kielen tai kielten ylläpitämisestä ja siirtämisestä ovat hieman erilaiset kuin tilanteessa, jossa vanhemmilla on sama äidinkieli. Kiinnostus oman äidinkielen käyttöön voi kadota, jos oma puoliso, lapsi ja kaikki muut ympärillä puhuvat valtakieltä. (ks. Siitonen & Tuomi-Nikula 2003: 324–325.) Kun molempien vanhempien äidinkieli on sama, tällaista tilannetta ei synny yhtä helposti. Vanhempien ratkaisut ja toimintatavat ovat keskeisessä asemassa. Onkin sanottu, että pohja lapsen kaksikielisyydelle ja vahvalle identiteetille luodaan varhaislapsuudessa ja omien vanhempien esimerkki ja asenteet ovat pääroolissa (Teiss 2007: 16).

3.3 Kieli-ideologiat

Tutkimukset kaksi- ja monikielisten perheiden parissa ovat osoittaneet, että ideologioilla on suuri merkitys perheiden välisessä kommunikaatiossa, sillä ne vaikuttavat siihen, mitä kieltä tai mitä kieliä vanhemmat päättävät puhua lapsilleen (Sandel, Chao & Liang 2008: 129). Kieli-ideologian käsitettä on vaikea määritellä kattavasti ja yksiselitteisesti, ja tutkimuskirjallisuudessa sitä käytetäänkin vaihtelevasti. Ideologiat voidaan määritellä monista eri lähtökohdista riippuen kunkin tutkimuksen painotuksesta. (Woolard 1998: 3–4; Blommaert 2005: 158.) Monesti kieli-ideologisen tutkimuksen perustana pidetään Michael Silversteinin vuonna 1979 esittämää näkemystä kieli-ideologioista. Hänen mukaansa kieli-ideologiat ovat käyttäjien muotoilemia kieleen liittyviä käsityksiä, joita käytetään selittämään tai perustelemaan hahmotettua kielen rakennetta ja käyttöä (Silverstein 1979: 193). Kieli-ideologioista puhutaan monikossa, koska myös saman sosiokulttuurisen ryhmän jäsenillä voi olla eriäviä näkökulmia erilaisten taustamuuttujien vuoksi (Kroskrity 2000: 12).

Tutkijat ovat olleet erimielisiä siitä, ovatko kielenkäyttäjät itse tietoisia omista kieli-ideologioistaan (Woolard 1998: 6). Jotkut kieli-ideologiat voivat olla kulttuurisesti syvään juurtuneita, joten kielenkäyttäjät eivät välttämättä aina tiedosta oman puheensa kieli-ideologioiden olemassaoloa (Karjalainen 2012: 67; Pietikäinen 2012: 412). Kroskrityn (2004: 505) mukaan kielentutkijan on kuitenkin mahdollista havaita tutkittavan puheessa ja toiminnassa viitteitä erilaisista ideologioista, vaikka ne eivät suoraan puheesta kävisivätkään ilmi.

Kieli-ideologioita on tutkittu erityisesti lingvistisen antropologian, sosiolingvistiikan ja diskurssintutkimuksen piirissä. Tutkimuksissa tarkastellaan, millaisia uskomuksia, arvostuksia,

luokitteluja, neuvotteluja ja keskusteluja kysymykset kielestä herättävät. Kieli-ideologiat muokkaavat näkemyksiä muun muassa siitä, mitä kieltä pidetään kauniina, mitä ja millaista kieltä arvostetaan sekä millainen merkitys kielillä on eri tilanteissa. Nämä näkemykset puolestaan vaikuttavat siihen, kuinka kielenkäyttäjät toimii, kun hän on tekemisissä kielen kanssa. Esimerkiksi kysymys, millaista kieltä kielenkäyttäjät kommentoi ja miten, on pohjimmiltaan kieli-ideologinen. Vastavuoroisesti myös toiminta vaikuttaa vallitseviin näkemyksiin kielestä ja kielenkäytöstä esimerkiksi vahvistamalla tai kyseenalaistamalla niitä. Toisin sanoen ideologiat ja kielenkäyttö muokkaavat toinen toisiaan. (Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012: 329, 325.) Kieli-ideologioihin sisältyvät siis uskomukset ja tunteet kieliä, kielenoppimista, kielenkäyttöä sekä eri kieliä käyttäviä ihmisiä kohtaan (Kroskrity 2004).

Varsinaista kieli-ideologista tutkimusta on toistaiseksi tehty Suomessa melko vähän, vaikka kielellisiä asenteita ja kieleen suhtautumista on tutkittu. Fennistiikan alalla kieli-ideologisia aihepiirejä käsittelevää tutkimusta on aiemmin tehty erityisesti variaatiotutkimuksen, kansanlingvistiikan ja kielenhuollon parissa. Vaikka näissä aihepiirit ja lähestymistavat ovat voineet liittyä läheisestikin ideologioihin, ei itse kieli-ideologian käsitettä ole hyödynnetty. (Mäntynen ym. 2012: 325, 334–335.) Viime vuosien aikana Suomessa on kuitenkin ilmestynyt muutamia kieli-ideologiaa käsitteleviä tutkimuksia. Esimerkiksi Kotikielen Seuran *Virittäjä*-lehden vuonna 2012 ilmestyneessä kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumerossa (3/2012) on esitelty kattavasti sekä kansainvälistä että suomalaista kieli-ideologiatutkimusta. Lisäksi tutkimuksia on tehty muun muassa amerikansuomalaisten kieli-ideologioista (Karjalainen 2012) sekä saamen kieleen liittyvistä kieli-ideologioista (Karjalainen 2015).

Vaikka kieli-ideologioita ei välttämättä ole aina tarpeen nimetä (Mäntynen 2012: 402), ovat tutkijat kuitenkin päätyneet usein tiettyihin nimikkeisiin käsitellessään ideologioita. Kunnas (2006) on esitellyt näitä tutkijoiden yleisimmin havaitsemia kieli-ideologioita. Näitä ovat halventamisen ideologia, ekonominen ideologia, instrumentaalinen ideologia, etnisyysideologia, nationalistinen ideologia ja pluralistinen ideologia. (Kunnas 2006: 233–234.)

Kieli-ideologinen tutkimus on monesti kielipoliittista tutkimusta tai jollain tavalla esimerkiksi kielten uhanalaisuuteen, perifeerisiin kieliin, kielten välisiin jännitteisiin tai kieltenvaihtoon liittyvää (esim. Blommaert toim. 1999; Jaffe 1999; Heller 2006; Karjalainen 2015; Pietikäinen 2015). Ideologioiden avulla päästään tarkastelemaan niin kulttuuri-identiteettiä, moraalikysymyksiä, vallankäyttöä, syrjintää kuin sosiaalisia stereotyyppioitakin (Piippo 2016: 25).

Omassa tutkielmassani keskityn kuitenkin yksilöiden näkökulmaan ja ymmärrän kieli-ideologiat käsityksiksi, uskomuksiksi ja arvostuksiksi sekä kielestä että kielenkäyttäjistä. Ideologiat vaikuttavat näkemyksiimme eri kielten ja kielimuotojen merkityksestä eri tilanteissa. (Ks. Mäntynen ym. 2012: 325; Pietikäinen 2012: 410.) Tarkemmin määrittelen kieli-ideologiat samoin kuin esimerkiksi Anu Karjalainen (2012: 66) väitöskirjassaan. Karjalaisen (2012) mukaan kieli-ideologiat ovat yhteiskunnan makrotasolta kumpuavia käsityksiä kielestä, jotka toteutuvat yksilöiden kielenkäytössä. Samaa näkökulmaa edustaa Laihiala-Kankaisen ja Pietikäisen (2010) näkemys, jonka mukaan kieli-ideologiat ovat diskursiivisia rakenteita. Näillä rakenteilla on historiallinen tausta, mutta ne on mukautettu paikallisiin oloihin sopiviksi. (Laihiala-Kankainen & Pietikäinen 2010: 58.) Näen, että ulkosuomalaisten kohdalla kieli-ideologioiden taustalla on historiasta, eri kulttuureista sekä henkilökohtaisista taustamuuttujista kumpuavia käsityksiä, joita heidän puheessaan voi havaita. Kahden tai useamman eri kulttuurin ja kielen kohdatessa kieli-ideologioihin vaikuttavat makrotasolla monen yhteiskunnan rakenteet, normit ja käsitykset. Kahden kulttuurin ja kieliympäristön välillä kieli-ideologiat ovat toisaalta paikallistuneet Suomeen, toisaalta Kanadaan.

Kun puhutaan kieli-ideologioista, esiin tulevat usein myös kieliasteet. Kieliasteet ovat ihmisten asenteita joko eri kieliä tai saman kielen alueellisia tai sosiaalisia murteita tai näiden puhujia kohtaan, ja niiden perusta on sosiaalinen (Kalaja 1999: 46–47). Tässä tutkimuksessa ymmärrän kieli-ideologioiden ja -asteiden eron siten, että kieli-ideologioiden parissa ollaan asenteita enemmän kiinnostuneita myös makrotason vaikutuksesta (ks. Karjalainen 2012: 67). Tällöin kyseessä on asenteita laajempi näkemys (Piippo 2016: 27). Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että monesti sekä kieli-ideologioita että kieliasteita tutkittaessa tarkastellaan hyvin samankaltaisia asioita ja ne limittyvät osittain toisiinsa. Myös kansanlingvistiikka käsittelee osittain samoja teemoja (Coupland & Jarowski 2009: 343). Siinä painopiste on kuitenkin maallikoiden mikrotason kieliasteissa sellaisenaan (Mäntynen ym. 2012: 336).

Usein ideologiat eivät rajoitu vain kieleen ja sen käyttöön vaan niitä tarkastelemalla voidaan havaita monia asioita myös ympäristöstä ja aatemaailmasta, jossa kieltä käytetään (Piippo 2016: 24). Tässä tutkielmassa kieli-ideologian käsitteen avulla on mahdollista saada moninainen näkökulmia suomen kielen ylläpitämiseen uudessa kieliympäristössä. Kysymykset ja pohdinnat siitä, mitä kieltä ulkosuomalaiset missäkin tilanteessa käyttävät ja miksi, ovat kieli-ideologisia, vaikka taustalla olevia ideologioita ei välttämättä aina itse tiedostetakaan. Kieli-ideologioiden ilmenemistapoja paikantamalla on mahdollista avata kielen ylläpitämiseen ja siirtämiseen liittyviä kysymyksiä siitä näkökulmasta, kuinka tietyt uskomukset ja ajatukset kielestä – eli kieli-ideologiat – vaikuttavat kielen ylläpitoon ja siirtämiseen. Toisin sanoen kyse on

siitä, kuinka kieli-ideologiat vaikuttavat sekä kielenkäyttöön että laajemmin kielellä toimimiseen uudessa kieliympäristössä.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Aineiston keruu ja haastateltavat

Aineistoni koostuu viidestä Kanadassa asuvan ulkosuomalaisen äidin yksilöhaastattelusta. Tutkielman aiheen rajauksen vuoksi haastateltavan tuli olla ensimmäisen polven ulkosuomalainen ja lisäksi vanhempien äidinkielen sekä perheen yhteisen kielen tuli olla suomi. Haastateltavat tavoitin sähköpostilistojen avulla, jotka on suunnattu Kanadassa asuville suomalaisille. Sain yhteensä kuusi yhteydenottoa, joista yhdestä jouduin kieltäytymään, koska kyseinen henkilö ei täyttänyt kohderyhmälle asettamiani kriteerejä. Mielenkiintoista tässä yhteydenotossa oli kuitenkin se, että henkilö kertoi olevansa itse toisen polven ulkosuomalainen ja puhuvansa myös omille lapsilleen suomea. Kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle ei siis välttämättä katkea ensimmäisen ja toisen polven vaihtuessa, vaikka tämä on yleinen kaava (ks. Grünthal 2009: 272).

Hain haastateltaviksi yleisesti vanhempia, mutta sain vastauksia ainoastaan perheiden äideiltä. Haastatteluissa kuitenkin puhuttiin perheestä ja vanhemmista kokonaisuutena, joten esille tulivat osittain molempien vanhempien näkemykset – joskin vain toisen osapuolen näkökulmasta. Tästä syystä puhun tutkimuksessa yleisesti vanhemmista enkä esimerkiksi vain äideistä.

Haastateltavien taustat ulkosuomalaisina erosivat paljon toisistaan. Haastateltavat olivat asuneet Kanadassa 2–25 vuotta, ja suurin osa heistä oli asunut Suomen lisäksi myös muualla Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa. Kaikki haastateltavat olivat muuttaneet pois Suomesta aikuisiällä. Kaksi perheistä oli palannut välillä takaisin Suomeen, kolme taas ei. Perheiden lapset olivat haastatteluhetkellä 8–22-vuotiaita. Kaikki lapset olivat syntyneet Suomen ulkopuolella mutta eivät välttämättä Kanadassa. Kaksi perheistä oli asunut myös joitain vuosia Suomessa lasten kanssa, mutta kolmen perheen lapset olivat asuneet koko ikänsä Suomen ulkopuolella. Eroavista taustoista huolimatta kaikkien perheiden yhteinen kieli oli suomi. Eräässä perheessä isä käytti myös ruotsia, joka oli hänen äitinsä käyttämä kieli. Toisessa perheessä isä käytti suomen lisäksi englantia. Englanti tai ranska olivat mukana kaikkien perheiden kommunikaatiossa erityisesti koulun kielen ja ympäristön vaikutuksesta.

Olen antanut haastateltavilleni pseudonyymit Kaisa, Taru, Anna, Piia ja Maarit anonymiteetin varmistamiseksi. Lisäksi olen häivyttänyt esimerkeistä kaikki asuinpaikkaan, ammattiin, henkilöihin tai muuhun tunnistettavaan asiaan viittaavat kohdat (ks. Kuula 2006: 200, 215).

Tein haastattelut helmi–maaliskuussa 2016 Skype-ohjelman välityksellä. Ulkomailla asuvat pitävät usein yhteyttä kotimaahansa Skypen avulla, joten haastateltavat olivat kaikki tottuneita ohjelman käyttäjiä. Haastattelut ääninauhoitettiin, ja ne kestivät 34–67 minuuttia. Osassa haastatteluista käytössä oli sekä kuva että ääni, mutta osa toteutettiin ainoastaan äänipuheluna, jolloin tilanne muistutti puhelinhaastattelua. Tietokoneen välityksellä tehdyissä haastatteluissa on kuitenkin aina omat tekniset riskinsä verrattuna kasvokkain tehtyihin haastatteluihin. Yhteys katkesi muutaman kerran lyhyesti, mutta katkot eivät vaikuttaneet ratkaisevasti haastattelun sujumiseen. Yhdessä haastattelussa kuuluvuus oli heikko, joten haastateltavan vastausten tulkitseminen tuotti hieman ongelmia ja litterointiin jäi muutamia aukkoja. Niissä haastatteluissa, joissa käytössä oli pelkkä ääni, eteen tuli väistämättä tilanteita, jolloin haastateltavan eleiden ja reaktioiden näkemisestä olisi ollut hyötyä. Tällaisia tilanteita olivat muun muassa pidemmät tauot, jolloin pelkän äänen perusteella oli vaikea tulkita, johtuuko tauko vastauksen miettimisestä vai onko haastateltava kertonut kaiken haluamansa. Pyrin kuitenkin antamaan haastateltaville tilaa ja aikaa vastaustensa miettimiseen ja jäsentämiseen, jotta he saivat kertoa haluamansa asian rauhassa.

Toteutin haastattelut puolistrukturoituina temahaastatteluina (ks. liite). Temahaastattelussa aihepiirit on ennalta määritelty mutta kysymysten muotoa ja järjestystä voi muuttaa haastattelun kuluessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008: 203). Periaate pätee myös tämän tutkielman haastatteluissa, joista jokainen oli omanlaisensa kokonaisuus. Jokaisessa haastattelussa kuitenkin käytiin läpi samat teemat ja pääkysymykset, vaikka keskustelu olikin melko vapaamuotoista. Oma varmuuteni haastattelijana kasvoi haastattelujen myötä, joten pystyin viimeisimmissä haastatteluissa tarttumaan käsiteltäviin aiheisiin ensimmäisiä haastatteluja paremmin. Myös pohjatiedon lisääntyminen haastattelujen edetessä auttoi hahmottamaan kokonaisuuksia ja keskusteltavien teemojen yhteyksiä, mistä olisi ollut hyötyä myös parissa ensimmäisessä haastattelussa.

Haastattelu on yleinen laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun menetelmä. Myös kielen- tutkimuksessa haastattelua on käytetty metodina pitkään. Haastattelun avulla tutkittavan ääni saadaan kuuluvaksi ja maailmaa pyritään tarkastelemaan hänen näkökulmastaan. Kielentutkimuksen piirissä voidaan tutkia sitä, miten haastateltavat puhuvat, mutta myös sitä, mitä ihmiset tutkittavasta asiasta sanovat. Tällöin päästään käsiksi siihen, millaisia moninaisia käsityksiä haastateltavalla on tutkittavasta asiasta. (Dufva 2011: 131–134, 142.) Tässä tutkimuksessa keskitytään lähinnä jälkimmäiseen tapaukseen eli siihen, mitä haastateltavat sanovat suomen kielestä sekä sen ylläpitämisestä ja siirtämisestä. Tällöin tutkittavan mielipiteet, käsitykset, kokemukset, asenteet ja arvostukset ovat keskeisessä asemassa (ks. mts. 134).

Haastattelu oli tässä tutkimuksessa luonnollinen valinta aineistonkeruumetodiksi. Samoista aihepiireistä on aiemmin tehty tutkimuksia myös kyselylomakkeita apuna käyttäen (ks. esim. Kurikka 2013), mutta tällöin ei välttämättä ole ollut mahdollisuutta tehdä esimerkiksi tarkentavia kysymyksiä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000: 36; Alanen 2011: 160). Itse koin tämän tärkeäksi, koska lisäkysymysten avulla monista keskusteltavista aiheista nousi esiin sellaisia puolia, joita en itse olisi osannut kysyä. Tällöin haastateltavat pystyivät myös vastaamaan kysymyksiin täsmällisemmin. Hirsjärven ym. (2008) mukaan kysymysten yksiselitteisyyteen tulisi pyrkiä mutta se ei sulje pois selventävien kysymysten hyödyllisyyttä niin tutkijan kuin tutkittavankin näkökulmasta. Haastattelun avulla onkin mahdollista saada syvällistä tietoa ja tarkkojakin perusteluita tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi ym. 2008: 200–201.)

4.2 Aineiston analyysimenetelmät

Tämä tutkimus edustaa laadullista tutkimusta ja funktionaalista lähestymistapaa kieleen. Kielitieteen funktionaalisessa lähestymistavassa on tavoitteena selvittää, miten kieli toimii sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä. Tällöin kielen keskeinen ominaisuus on luoda merkityksiä. Nämä merkitykset rakentuvat vuorovaikutustilanteissa kielen avulla. (Luukka 2000: 135–138.)

Laadullisen tutkimuksen päämääränä puolestaan on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja hahmottaa niitä tulkintoja ja merkityksiä, joita he itse rakentavat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139). Aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen. Tausta-ajatuksena on kuitenkin, että yksityisessä toistuu yleinen. Tutkimalla yksityistä tapausta kyllin tarkasti saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2008: 177.) Tähän pyrin myös itse. Vaikka viiden ulkosuomalaisen vanhemman haastattelusta ei voida tehdä yleistettäviä päätelmiä, ovat haastateltavien esiintuomat asiat osa suurempaa kokonaisuutta ja ne ovat osaltaan rakentamassa sitä todellisuutta, jossa ulkosuomalaiset elävät ja jossa he suomen kieltä käyttävät (ks. Jönsson-Korhola 2003a: 23).

Jo haastatteluja tehdessä tein karkeita muistiinpanoja ja alustavaa analyysia saadusta aineistosta. Tämä helpotti varsinaisen analyysin aloittamista aineistonkeruun jälkeen. (Ks. Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010: 11.) Kun kaikki haastattelut oli tehty, litteroin ne karkeasti sanatason tarkkuudella analyysia varten (ks. esim. Ruusuvoori 2010: 425). Haastattelujen kuunteleminen ja aukikirjoittaminen auttoivat hahmottamaan aineistoa kokonaisuutena. Ana-

lyysin aluksi koodasin ja teemoittelin litteroituja haastatteluja sisällönanalyysin keinoin. Analyysia olen tehnyt pääasiassa aineistolähtöisesti, mutta teoriatausta ja käsitteet ovat ohjanneet aineistonkeruuta sekä luonnollisesti myös aineiston analyysia. Teorialähtöisestä analyysista ei kuitenkaan ole kyse siinä mielessä, että analyysi olisi tehty suoraan jonkin teorian pohjalta. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 92–98.) Voidaankin puhua ennemmin teoriasidonnaisesta sisällönanalyysista. Erilaiset teoriat ja käsitteet ovat toimineet niin sanottuina tulkintakehyksinä, joiden avulla olen käsitellyt aineistoa sekä tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. (ks. Eskola 2010: 182–184).

Tekemäni analyysiprosessi eteni pääpiirteissään Ruusuvuoren ym. (2010: 12) esittämien vaiheiden mukaisesti. Aineiston keruun jälkeen tutustuin haastatteluihin ja litteraatteihin tarkemmin, järjestelin aineistoa ja rajasin aiheeseen kuulumattomat osat pois. Tämän jälkeen etsin aineistosta yhteisiä teemoja. Erityisesti analyysin alkuvaiheessa tutkimuskysymykset toimivat aineiston hahmottamisen taustalla. Lähdin tarkastelemaan haastatteluja tutkimuskysymysten teemoja silmällä pitäen ja etsin kohtia, joissa haastateltavat puhuvat suomen kielestä ja sen ylläpitämisestä. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, miten haastateltavat puhuvat kielestä. Analyysin aineistolähtöisyys näkyikin siinä, että en antanut tutkimuskysymysten tai teoreettisten taustaoletusten liiaksi rajoittaa aineiston lukemista ja tulkitsemista vaan etsin myös erilaisia aineistosta ilmeneviä näkökulmia. Analyysia tehdessä pyrin ymmärtämään, mitä merkityksiä haastateltavat antoivat suomen kielelle ja sen käytölle. Tarkoituksena on ollut ymmärtää haastateltavien heidän omasta näkökulmastaan käsin. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 113.)

Tämän jälkeen vuorossa oli eri teemojen ja ilmiöiden vertaaminen toisiinsa sekä näiden tulosten koonti. Lopuksi keskityin oman aineistoni ja aiempien tutkimusten sekä teorian tiedon vuoropuheluun. Todellisuudessa analyysi ei kuitenkaan edennyt kuvauksen mukaan täysin systemaattisesti alusta loppuun vaan tein useita vaiheita osin päällekkäin sekä palasin vaiheissa taaksepäin aina tarpeen vaatiessa.

Aineiston analyysissa olen käyttänyt kvalitatiiviselle tutkimukselle yleisiä metodeja eli sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia. Näiden avulla etsin aineistosta tietoa haastateltavien omasta suhteesta suomen kieleen sekä siitä, kuinka kieltä siirretään sukupolvelta toiselle. Sisällönanalyysin keinoin tekstistä voidaan etsiä siinä ilmeneviä merkityksiä, ja diskurssianalyysissa analysoidaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan (Tuomi & Sarajärvi 2009: 104).

Sisällönanalyysin avulla pääsin käsiksi konkreettisiin kielen ylläpitämisen käytänteisiin, joita haastateltavat toivat esille. Sisällönanalyysissa aineistoa ryhmitellään, ja näin saatujen tulosten avulla pyritään ymmärtämään kuvattua merkityskokonaisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2009:

103–104). Sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin menetelmien avulla aineistoa on mahdollista käsitellä sekä sisällöllisistä teemoista että tarkemmista kielellisistä ilmauksista käsin.

Diskurssintutkimuksessa keskeisenä ajatuksena on, että kielenkäyttö on aina paitsi kielellistä myös sosiaalista toimintaa, jonka avulla kerromme itsestämme ja kuvaamme muita. Kielenkäyttäjillä on erilaisia mahdollisuuksia ja resursseja toimia sekä vaikuttaa asioiden tilaan. Diskurssintutkimuksella tarkastellaan, mitä kieli tekee käyttäjälleen, käyttäjä kielelleen ja miten kieli toimii eri tilanteissa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13–14.) Käytin diskurssianalyysia erityisesti kieli-ideologioiden hahmottamisen ja analysoinnin apuna. Kiinnitin huomiota siihen, minkä tyyppisiä diskursseja aineistosta nousi esiin. Tarkastelin muun muassa haastateltavien kuvailevia, arvottavia ja luokittelevia sananvalintoja ja sitä, millä tavoin suomen kielestä ja sen ylläpitämisestä sekä siirtämisestä puhutaan. Toisin sanoen etsin haastateltavien puheesta siinä läsnä olevia diskursseja, jotka puolestaan kuvastavat erilaisia kieli-ideologioita. Tutkielmissani haastateltavat kertovat suomen kieleen suhtautumisesta, sen ylläpitämisestä ja siirtämisestä eri diskurssien avulla, ja näistä diskursseista on mahdollista havaita myös erilaisia kieli-ideologioita. Diskursseihin kytkeytyy ideologisesti latautuneita käsityksiä maailmasta, ja eri diskurssien avulla on mahdollista päästä käsiksi ideologioihin, jotka voidaan nähdä diskursseja rajatuimpina näkemyksinä ja representaatioina maailmasta (Karjalainen 2012: 67–68).

Ideologiat eivät ole tarkkarajaisia tai itsestäänselviä. Olen tehnyt tässä tutkimuksessa jaottelun aineistolähtöisesti, ja poiminut sieltä yleisesti esiintyviä ideologioita. Ideologioiden nimeäminen on helpottanut aineiston hahmottamista sekä aiheiden käsittelyä, vaikka ideologioita ei aina ole mielekästä tai edes tarpeen nimetä (ks. Mäntynen 2012: 402).

Kun kieli-ideologioita analysoidaan kielenkäytöstä, ajatuksena on, että tiettyjen kielellisten valintojen toistaminen vahvistaa normeja ja vaikkapa käsityksiä siitä, mikä on ”hyvää tai oikeaa” suomen kieltä (Mäntynen ym. 2012: 333). Esimerkiksi modaalisisilla kielenaineiksilla puhuja ilmaisee asian varmuutta tai mahdollisuutta (VISK § 1551). Tällaisten ilmausten avulla voidaan tarkastella muun muassa sitä, koetaanko kielen ylläpitäminen velvollisuudeksi. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota pronomien käyttöön, sillä esimerkiksi kvanttoripronomien (esim. *kaikki*, *joku* tai *moni*) avulla voi tarkastella erilaisia joukkoja ja niihin kuulumattomuutta tai kuulumattomuutta. Myös persoonapronominit toimivat kategorisoivina elementteinä puheessa. (VISK § 716; VISK § 740.) Tällaisilla ilmauksilla voidaan esimerkiksi tehdä eroa omien ja muiden toimintatapojen välille.

Kielenkäytön konteksti rajoittaa kielenkäyttäjän valintoja, sillä yksilön omien valintojen ja arvojen lisäksi kielenkäytössä heijastuvat myös ympäristön arvot ja normit. Kielenkäyttäjän

yksittäisistäkin valinnoista voidaan päätellä jotain puhutusta ilmiöstä ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Voidaan tarkastella muun muassa sitä, millaiset merkitykset ovat vallassa, marginaalisia tai kokonaan puuttuvia ja mistä tämä johtuu. Koska kieli järjestyy myös diskursiivisten ja sosiaalisten normien, arvojen ja sääntöjen mukaan, on siitä mahdollista diskurssianalyysin keinoin havaita myös erilaisia kieli-ideologioita. Diskurssitutkimuksessa tarkoituksena on analysoida aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13–18, 166.) Oman tutkimukseni konteksti ja tilanne ei ole pelkästään mikrotason vuorovaikutustilanne vaan laajempi yksilön elämäntilanne tai yhteiskunnallinen muutostilanne, jossa liikkuvuus lisääntyy ja ihmiset muuttavat uusiin kieliympäristöihin.

5 SUOMEN KIELEN YLLÄPITÄMINEN JA SIIRTÄMINEN

Tässä analyysiluvussa tarkastelen suomen ylläpitämistä ja siirtämistä perheen kielivalintoja ja -käytänteitä esittelemällä. Luvussa 5.1 avaan niitä valintoja, joita ulkosuomalaiset perheet ovat tehneet ottaessaan suomen kielen perheen yhteiseksi kieleksi. Kerron myös muista perheissä käytettävistä kielistä ja niiden käyttötarkoituksista. Luvussa 5.2 paneudun konkreettisiin ylläpitämisen ja siirtämisen keinoihin. Lisäksi tuon aineiston avulla esille, mitkä tekijät vaikuttavat kielen ylläpitämisen ja siirtämisen ulkosuomalaisten keskuudessa.

5.1 Perheen kielivalinnat

5.1.1 Päätös perheen yhteisestä kielestä

Uudessa kieliympäristössä kielenkäyttäjä joutuu tekemään päätöksen siitä, mitä kieltä käyttää, missä tilanteessa, kenen kanssa ja mistä asioista puhuttaessa. Nämä valinnat vaikuttavat myös siihen, kuinka uudessa ympäristössä ja arjessa selviydytään. (Grünthal 2009: 279.) Päätös perheessä käytettävästä kielestä tai kielistä on tärkeä, ja vanhemmat tekevät tämän usein jo ennen lapsen syntymää (Rakkolainen-Sossa 2015: 4).

Ensimmäisen polven siirtolaiset opettelevat elämään elämäänsä kahden tai useamman kielen leikkauspisteessä. Kielenkäytön näkökulmasta on suuri merkitys, eläkö uudessa maassa yksin, paikallisen ja eri kieltä äidinkielenään puhuvan henkilön kanssa vai onko koko perhe suomenkielinen. Viimeksi mainitussa tapauksessa koti on alue, jossa suomalaisuus on melko luonnollisesti mukana arjen toiminnoissa. (Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 215.) Omassa aineistossani perheet olivat lähtökohdiltaan suomen kieltä äidinkielenään käyttäviä. Seuraavissa esimerkeissä haastateltavat avaavat kielen valinnan taustoja.

(1)

Anna: Se on ollu niinku, kun meil on se selkee päätös et me aina puhutaan sitä. Se oikeestaan tulee luonnostaan.

(2)

Maarit: Meil vaan se tuli ihan luonnostaan et kyl me puhutaan suomeks ja ehkä siinä oli myös se, että Suomessa kuitenkin isovanhemmat esimerkiks ei ymmärrä englantia ollenkaan.

Useimmilla haastatelluilla suomen kielen käyttäminen perheessä oli ollut *luonnollinen* ja *selkeä päätös*, kuten Anna ja Maarit asian ilmaisevat. Myös Suomessa asuvilla isovanhemmilla

oli vaikutusta tehty päätökseen, sillä heidän kanssaan kommunikointi oli tärkeää (ks. myös Nesteruk 2010: 278). Yleensä päätös suomen kielen käytöstä oli myös tietoinen ja vanhemmat olivat pohtineet sitä yhdessä. Kaikki haastatellut vanhemmat eivät kuitenkaan olleet valinneet suomen kieltä tietoisesti perheen yhteiseksi kieleksi, mikä näkyy seuraavasta Piian toteamuksesta.

(3)

Piia: Ei. Ei se mikään tietonen. Kuha vaan käytetään.

Piian mukaan päätökseen käyttää suomea ei liity tietoista pohdintaa tai valintaa – suomea *kuha vaan käytetään*. Tämä ilmaus kertoo toisaalta samanlaisesta suomen kielen luonnollisesta valinnasta kuin aiemmat esimerkit 1 ja 2. Se, että molempien vanhempien äidinkieli on suomi, ei silti vielä kerro koko totuutta siitä, miten suomea perheessä käytetään tai käytetäänkö ollenkaan (ks. Siitonen & Tuomi-Nikula 2003: 323). Kaikki haastateltavat sanoivat, että heidän kotona käytettävä yhteinen kieli on suomi. Kuitenkin useimmissa haastatteluissa kävi ajan mittaan ilmi, että kotona käytettiin myös muita kieliä. Kahdessa perheessä esimerkiksi äidinkieleltään ainakin osittain suomenkielinen isä käytti enemmän englantia tai ruotsia kuin suomea. Myös lapset käyttivät vaihtelevasti suomea ja englantia. Seuraavassa Maarit ja Kaisa avaavat, kuinka kielivalinta perheissä alun perin tehtiin ja miten tämä päätös toteutuu käytännössä.

(4)

Maarit: No tietosesti päädyttiin siihen ratkaisuun että meillä puhutaan kotona vain suomea mutta käytännössä kun lapset puhuu englantia, ne puhuu aika paljon esimerkiksi keskenään englantia, niin kyllä se siihen lipsuu sitten aina joskus että sitä englantia tulee sitte väännettyä siinä. Mutta yleisesti me pyritään pitämään suomen kieltä niin paljon yllä ku mahdollista.

(5)

Kaisa: Sit kun meidän poika syntyi niin silloin me päätettiin kun me asuttiin siis [paikan nimi] ni me päätettiin että äidinkielenä eli minun kielenä pidetään suomi mutta sitte isän kielenä, joka on myös [paikkakunnalta] ni me päätettiin että se on englanti. Ihan siinä että lapsella oli helppo tai helpompi omaksua kaks kieltä ja sitte vielä asua kahen eri kielivaikutteisen ryhmän keskellä. – – Elikkä mun mies puhuu edelleen enemmän kotona englantia mutta mie oon aika sujuvasti suomenkielinen. – – Mut meille se ei oo niinku sillee että me nyt otetaan jostain aikaa ja puhutaan suomee. Se tulee siinä arkipäivässä ihan rutiininomaisesti.

Esimerkeistä voi tulkita, että perheissä pyrkimyksenä on käyttää lähinnä suomea mutta todellisuudessa mukana on monia kieliä. Maarit kuvaa, *kuinka me pyritään pitämään suomen kieltä niin paljon yllä ku mahdollista*, ja Kaisa kertoo olevansa *aika sujuvasti suomenkielinen*. Silti englannin vaikutus näkyy perheen arjessa selvästi. Koska lapset puhuvat englantia keskenään, *sitä englantia tulee sitte väännettyä siinä*. Tämä osoittaa, että lasten kielenkäyttö heijastuu myös vanhempien kielenkäyttöön, koska muutkin kuin lapset *vääntävät englantia*. Haas-

tatteluissa pystyikin havaitsemaan viitteitä perheiden mahdollisesta kielenvaihdosta, jossa valtakieli vähitellen syrjäyttää lasten puheen myötä vanhempien äidinkielen (ks. Latomaa & Suni 2010: 167–168). Vanhempien suhtautumisella on suuri vaikutus siihen, tapahtuuko kielenvaihto todella. Yleinen suhtautuminen suomen kieleen oli kuitenkin positiivinen, joten mahdollisuudet kielen säilymiseen ovat tästä näkökulmasta hyvät. Esimerkiksi Anna osoittaa seuraavassa esimerkissä olevansa tietoinen siitä, että kieltä tulee käyttää systemaattisesti, jos sitä halutaan ylläpitää.

(6)

Anna: Mut se on se päätös se on melkein joko tai et joko sä puhut aina tai sit jos sä rupeet lipsuu ni siinä vaiheessa lapset kun tulee teini-ikään niin ne lo- lopettaa sitte sen suomen käytön.

Anna kertoo, että päätöksen suomen kielen käytöstä tulee olla tiukka, mikäli kieltä halutaan siirtää lapsille. Ympäröivä yhteiskunta edellyttää pääasiassa englannin kielen käyttöä, joten suomi jää väistämättä enemmän tai vähemmän kodin kieleksi. Vaikka vanhemmat haluavat puhua lapsille äidinkieltään, johdonmukainen suomen käyttäminen osoittautuu kuitenkin arjen kiireessä työlääksi (Lindgren ym. 2003: 216). Lindgren ym. (mp.) mainitsevat, että vaatii kekseliäisyyttä ja viitseliäisyyttä löytää lapsille suomenkielisiä puhetilanteita kodin ulkopuolelta. Oman aineistoni perusteella erityisesti Kanadan perinteisissä suomalaiskeskittymissä tällaisten tilanteiden tai paikkojen löytäminen ei ole erityisen vaikeaa, mutta arjen kiireet ja vanhempien jaksaminen ovat suuremmat syyt siihen, miksi systemaattinen osallistuminen on haastavaa. Tätä haastavuutta Anna kuvaa seuraavassa esimerkissä.

(7)

Anna: Tosiaan Suomi-kouluun me mentiin sit kun lap- [lapsi] oli kolme ja puol kun me tänne tultiin ja kymmenen vuotta siellä tuli käytyä. -- No nyt kun lapset ei enää, me ei itseasiassa vaan ei ehditä sinne, no vanhemmat oikeestaan ne lopettaa yleensä et meil ei oikee ryhmiä koskaan tuu tällöisille sanotaan 12-vuotiaasta ylöspäin. Et sit niillä alkaa olla niin kiire koulujen ja harrastusten kanssa ja kuitenkin kun matkat on pitkät täällä että meilläki on 45 minuuttia kestää ajaa sinne [järjestämipaikkaan] niin nyt mulle on tullu se että ei enää jaksakaan. Et nuorimmaista [lasta] oisin vielä voinut viedä sinne tänäkin vuonna mutta yksinkertaisesti mä et nyt mä en vaan enää jaksa ((nauraa)). Et meil on suomen kieli nyt saatu ja kaverit on löydetty ja tota täytyy vaan välillä jostain päästä nipistää pois.

Kielivalintoihin liittyvät siis vahvasti myös resurssikysymykset. Edellä Anna kuvaa, kuinka Suomi-koulussa käyminen oli loppunut ajanpuutteen vuoksi. Samaa sanoivat myös muut haastateltavat. Pitkät välimatkat sekä lasten lisääntyneet koulutyöt ja harrastukset vievät aikaa, joten vanhempien *täytyy vaan välillä jostain päästä nipistää pois*. Vaikka halua kielen ylläpitämiseen olisi, ei arkielämä välttämättä tue useamman kielen systemaattista ja pitkäjänteistä kehittämistä.

5.1.2 Kielten välinen työnjako ja käyttötilanteet

Pietikäisen ym. (2010) mukaan perhe on kiinnostava tarkastelukohde kielten kannalta, sillä se tarjoaa lapsille ensimmäisen kielellisen oppimisympäristön. Toisaalta perheessä kohtaavat erilaiset kielten käyttöön vaikuttavat ja niitä säätelevät yksilölliset ja yhteisölliset prosessit. Monikielisessä perheessä perheenjäsenet ovat vuorovaikutuksessa keskenään, mutta heistä jokainen luo omat vuorovaikutussuhteensa myös perheen ulkopuolelle esimerkiksi koulussa tai työelämässä. (Pietikäinen ym. 2010: 27.) Haastatteluissa kysyin ulkosuomalaisilta heidän kielenkäytön tavoistaan ja yhteyksistä, joissa eri kieliä käytetään. Keskityn tässä lähinnä suomen ja englannin kielen välisiin suhteisiin, vaikka perheissä käytettiin toisinaan myös ruotsia ja ranskaa.

Haastattelujen perusteella joissain tilanteissa kielten välinen työnjako oli hyvinkin selvä. Esimerkiksi Kaisa kertoi haastattelussaan selvästi eritellen, missä tilanteissa eri kieliä käytetään.

(8)

Kaisa: No työkieli on englanti. Ja sitten kotikieli on suomi, siis puhutaan täällä kotona suomea. Ja sitte ranskaa sitte ku tehdään kotitehtäviä [lapsen] kanssa ja valmistetaan kokeisiin, siis kouluasioita hänelle. -- Lähinnä jos halutaan kattoo Pikku Kakkosta siis ni se on suomen kielellä. Ja jos halutaan kattoo lasten piirrettyjä ni mä suosittelen, meil on nyt uus projekti siinä et ne ois niinku ihan ranskankielisiä. Sitten jotkut kirjaston videot saa olla englanninkielisiä. Et mä niinku siinä tarkotuksella pikkusen yritän lisätä sitä ranskan kielen käyttöä et semmoseen vapaan, ku on vapaa, ansaittu vaikka joku puolen tunnin lasten videonkattomisaika et se on samalla vähän pikkusen kielikylypyä enemmän.

Tästä esimerkistä käy ilmi, että englannilla, suomella ja ranskalla on oma aikansa ja paikkansa perheen kielenkäytössä. Kaisan oma työkieli on englanti ja *jotkut kirjaston videot saa olla englanninkielisiä*. Suomea taas käytetään suulliseen kommunikointiin kotona. Lapsen ranskan käyttöä Kaisa edistää koulutehtävien lisäksi ranskankielisillä piirretyillä, mikä on *samalla vähän pikkusen kielikylypyä*. Esimerkki osoittaa, että kielten käyttöä on mietitty ja sen eteen on tehty päätöksiä, kuten tiettyjen ohjelmien katsominen tietyllä kielellä. Kaisa esimerkiksi sanoo yrittävänsä *tarkotuksella* lisätä ranskan kielen käyttöä.

Suomen kielen suhteen ei kuitenkaan ole Kaisan perheessä tarkkoja rajoja, sillä seuraavassa esimerkissä hän tuo esille, että kielten käyttö *on pidetty hyvin vapaana*. Joissakin tilanteissa voi siis olla hyvin selvää, mitä milläkin kielellä perheessä tehdään, mutta tässä perheessä kannustetaan myös kaikkien kielten käyttöön.

(9)

Kaisa: Ää, mä tiedän että jotkut perheet on tehny semmosia että esimerkiks kun ne ruokailee ni ne käyttää suomen kieltä. Mutta me ei olla me ei olla tehty, me on pidetty se hyvin vapaana ja ei stressattavana asiana että meil on niin paljon suomen kieltä ja kaikkee kieltä et joka kielellä tulee harjoiteltua riittävästi.

Osa haastateltavista käytti suomen kieltä perheenjäsenten kesken, ja kieli vaihtui aina englanniksi, mikäli tilanteessa oli joku, joka ei suomea osannut. Saman ovat havainnet muun muassa Pietikäinen ym. (2010: 23) haastatellessaan monikielistä perhettä. Kun tilanteessa on joku, joka ei hallitse perheen äidinkieltä, käytetään ympäristön valtakieltä. Tällöin kielenkäytöllä ei suljeta ketään pois vuorovaikutuksesta. Seuraavassa esimerkissä Maarit pohtii, millaisia kielivalintoja hän on tehnyt suomalaisten ja kanadalaisten kanssa keskustellessa.

(10)

Maarit: No aika paljon suomalaisten kans suomee ja kanadalaisille sitte sitä englantia. Et on muutamia tääl on semmosia siirtolaisia, jotka haluaa puhua englantia mutta mä yleensä pyrin puhumaan suomee koska mä koen sen taas suomalaisten kanssa et se on meidän kieli.

Maarit kertoo, että mikäli keskustelun toinen osapuoli osaa suomea ja on suomalainen, keskustelu olisi pyrittävä käymään suomen kielellä. Suomea tulisi käyttää, koska *se on meidän kieli*. Toisaalta esimerkiksi Anna kertoo, kuinka heidän perheessään suomea voidaan käyttää myös lasten kavereiden läsnä ollessa, vaikka he eivät suomea ymmärtäisikään.

(11)

Anna: Joo, me puhutaan suomea kotona aina tai lapsille mä puhun suomea ja perheenä puhutaan suomea. Englantia mä tietysti puhun aina sitten tietysti kaikkien ulkopuolisten ihmisten kanssa ((nauraen)) ja lapsille sillen, jos heil on kavereita. Et sillenkin mä puhun suomea jos mä vaan puhun... tavallaan normaalia jotain mun lapselle mutta jos se on yhtään semmosta että se kaveri on siinä vieressä tai että sen pitää ymmärtää tai muuta niin sillen mä käytän englantia. Mutta se on aika tiukkaa, se on ollu semmonen tiukka juttu meillä, että sitä suomea käytetään ja vaikka kaveritkin kavereita on täällä talossa niin sitä suomea voi käyttää ja saa käyttää ja me käytetään, että. Sit jos ne on parempia kavereita niin sillen mä puhun enemmänkin suomea. Sit jos ne on semmosia et on ehkä ensimmäistä kertaa tai ei niin hyvin tunne niin sillen he voi kokee sitte vähän kummalliseksi tai sillä tavalla ni sillen mä saatan puhua enemmän englantia.

Anna sanoo suomen kielen käyttämisen olevan *tiukka juttu*, vaikka läsnä olisi muitakin kuin perheenjäseniä. Hän suhtautuu kielenkäyttöön kannustavasti, sillä hän ilmaisee, *että suomea voi käyttää ja saa käyttää ja me käytetään*. Kertoessaan tästä hän käyttää *me*-pronomia, mikä osoittaa, että käytäntö koskee myös muita perheenjäseniä eikä kyse ole pelkästään äidin omasta suomen kielen käytöstä.

Kuten aiemmin tuli ilmi, kieli vaihdetaan usein englanniksi, mikäli paikalla on henkilöitä, jotka eivät suomea ymmärrä. Vaikka esimerkissä 11 Annalla on kannustava ja tiukka linja suo-

men käytön suhteen, hän silti painottaa, että myös heidän perheessään kieli vaihdetaan englanniksi, mikäli kommunikaatio vaatii, että kaikki läsnäolijat ymmärtävät keskustelun. Tuttuuden aste vaikuttaa kielen valintaan – tutumpien englanninkielisten ystävien keskuudessa voi käyttää enemmän suomea, mutta vieraammassa seurassa kieli pysyy pääasiassa englantina. Esimerkki osoittaa, kuinka kielenkäyttäjät monikielisissä tilanteissa joutuu miettimään ja tekemään valintoja kielenkäytön suhteen. Hän muun muassa vaihtaa kieltä sitä mukaa, ketä vuorovaikutustilanteessa on läsnä. Seuraava Kaisan esimerkki osoittaa tämän saman. Heidän perheessään kieli vaihtuu riippuen siitä, kenen kanssa keskustellaan.

(12)

Kaisa: Joo. Se vaihtuu. Et voi jaan puhua tässä suomee ja sit ovelle tulee naapurin tytöt niin sit niille heti puhutan englantia ja sit äitille käyään huutelee jotain et saanko mä mennä ulos, se oli suomen kielellä ja sitte mennään taas sinne tyttöjen kanssa.

Yhden tilanteen aikana perheen lapsi käyttää englantia ovelle tulleiden kavereiden kanssa keskusteluun mutta kommunikoi äitinsä kanssa samassa tilanteessa kuitenkin suomeksi. Edellä olevien esimerkkien tilanteet koskevat haastateltavien kotiympäristöä, mutta kodin ulkopuolella kieliä käytettiin luonnollisesti vielä monipuolisemmin. Haastatelluista ulkosuomalaisista osa kävi töissä ja osa ei. Jotkut työssäkäyvistä käyttivät myös työympäristössä suomen kieltä englannin kielen lisäksi. Tämä johtuu siitä, että Kanadassa on edelleen monin paikoin suomalaista toimintaa ja suomenkielisiä palveluita. Lapset puolestaan kävivät englannin- tai ranskan-kielistä koulua, jossa opiskeltiin myös muita kieliä, kuten espanjaa. Vanhemmilla itsellään oli Kanadassa useita suomalaisia ja suomenkielisiä ystäviä ja tuttavuuksia, joiden kanssa käytettiin suomea. Lapset kommunikoivat kavereiden kanssa lähes poikkeuksetta englanniksi, sillä suomenkielisiä kavereita, jotka olisivat samanikäisiä ja samanhenkisiä, oli harvakseltaan. Esimerkissä 13 Maarit havainnollistaa, kuinka lapset käyttävät kieliä kavereidensa kanssa.

(13)

Maarit: Ne puhuu kavereitten kanssa englantia. Heil on muutamia, [lapsella] on vielä Suomi-koulusta yks tyttö mutta tää on semmonen joka osaa hyvin vähän suomea et ne puhuu englantia keskenään. Ja [lapsella] oli myös Suomessa yks kaveri nin ne, eiku onhan siellä pari muutaki joo sori. Kun me tullaan Suomeen, ne halua kaikki puhua englantia. Ne ei halua puhua [lapsen] kans suomee. [Toinen lapsi] nyt niin se puhuu englantia ihan kaikkien kavereitten. Sil ei oikeestaan Suomes oo tällä hetkellä semmosta. Siellä Suomi-koulussa oli mutta ne on taas heil on niin eri harrastukset ja muut tämmöset että hän ei kavereittensa kanssa kyl suomee puhu et se on englantia.

Maarit ilmaisee esimerkin alussa selvästi, että hänen lapsensa puhuvat kavereidensa kanssa englantia. Näiden lasten kohdalla ei ole merkityksellistä, ovatko kaverit suomalaisia vai

eivät, vaan kaikkien kanssa puhutaan englantia. Maaritin lisäksi muutkin haastateltavat kertoivat lastensa käyttävän englantia myös Suomessa asuvien kavereiden kanssa. Tämän lisäksi haastatteluissa mainittiin yleisellä tasolla suomalaisten halu käyttää englantia. Haastateltavat kertoivat, että englannin käyttö ja englanninkieliset sanat ovat suomalaisille niin tuttuja, että kommunikointi englanniksi tuntuu helpolta. Suomea ei siis välttämättä koeta tarpeelliseksi resurssiksi muiden suomalaisten kanssa keskustellessa, vaikka molemmat osapuolet osaisivat suomea. Tämä heijastelee myös englannin nykyistä asemaa Suomessa, jossa englannin merkitys on kasvanut huomattavasti viime vuosikymmeninä (ks. Leppänen & Nikula 2008: 16–21).

5.2 Kielen ylläpitäminen uudessa kieliympäristössä

5.2.1 Arjen käytännöt

Monet ulkomailla asuvat haluavat ylläpitää omaa äidinkieltään ja siirtää sitä myös lapsilleen. Pelkkä halu ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan konkreettisia tekoja kielen ylläpitämiseksi ja siirtämiseksi (Umbreen 2014: 28). Aineistossani tuli esille hyvin monenlaisia käytänteitä, joilla haastatellut ulkosuomalaiset säilyttävät suomen kieltä omassa arjessaan. Käytänteet noudattelivat pitkälti samaa kaavaa, joka on todettu myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Siitonen & Tuomi-Nikula 2003; Lammervo 2007). Käytänteet olivat myös melko yhteneväisiä haastateltavien kesken. Eroja oli kuitenkin siinä, kuinka aktiivisesti näitä konkreettisia keinoja hyödynnettiin ja kuinka tärkeiksi ne koettiin.

Aineiston perusteella yleisin kielen ylläpitämisen tapa on puhua kieltä kotona. Tämä onkin tärkeää kielen säilymisen kannalta, sillä vain puhuttu kieli välittyy toiselle sukupolvelle (Lammervo 2007: 272–273). Suullinen kommunikaatio myös kodin ulkopuolella on tärkeää, ja tällä tavalla kieltä ylläpitivät kaikki haastateltavat. Merkittävimpiin kielen ylläpitämistä edistäviin tekijöihin luetaankin vanhemmat, joilla on sama äidinkieli ja jotka käyttävät kieltä kotona, samaa alkuperää edustavat ystävät sekä tukeva etninen yhteisö (Nesteruk 2010: 272–273; Clyne & Kipp 1997).

Näiden lisäksi suomenkielinen kirjallisuus, TV-ohjelmat, radio-ohjelmat ja lehdet olivat lähes kaikkien haastateltujen perheiden käytössä. Niitä hyödynsivät niin vanhemmat kuin lapset. Esimerkeissä 14 ja 15 haastateltavat kertovat perheidensä konkreettisista tavoista käyttää suomen kieltä.

Kaisa: Meillä on paljon suomalaista materiaalia, kirjoja ja lehtiä ja tietysti lasten tommosia, Muumi-filmejä ja siis kaikki luetaan Aku Ankkoja siis se on et sehän riippuu itestäki kuinka paljon sitä haluaa käyttää. – – Mutta myös niinku internetin kautta ja mennään kattoo jotain presidentin juhlia mutta tota ja voim lukee artikkeleja suomen kielellä.

(15)

Taru: Tosiaan iltasatuja luetaan suomeks ja myös englanniks ja sillee aina pyyän et se [lapsi] aina lukee. Emmä nyt siis, se on sillee epäsäännöllisen säännöllistä. Sillee että se aina lukee kans sitte osan siitä satukirjasta ja katotaan Yle Areenasta välillä suomenkielisiä juttuja tai kuunnellaan kuunnelmia suomeksi ja semmosta. – – Ja sitte ihan semmosia että se itte kirjoittelee tarinoita suomeksi. Et sil on semmonen vihkonen mihkä se kirjoittelee tarinoita. Ja sit ihan siis katotaan elokuvia tai lastenohjelmia tai kuunnellaan niitä kuunnelmia.

Esimerkeistä näkyy, kuinka monipuolisesti jo pelkästään lapsen kielitaidon ylläpitoon panostetaan. Perheissä on *paljon suomalaista materiaalia, kirjoja ja lehtiä*. Internetin välityksellä katsotaan presidentin juhlia tai Yle Areenan ohjelmia. Molemmissa esimerkeissä tulee ilmi elokuvien ja lastenohjelmien katsominen. Taru mainitsee myös lapsen kirjoittavan tarinoita suomeksi. Haastatteluissa oli havaittavissa, että vanhemmat eivät välttämättä itse koe aktiivisesti ylläpitävänsä omaa tai lasten kielitaitoa, mutta heidän kertomat konkreettiset käytänteet osoittavat toista. Taru muun muassa kuvailee ylläpitämisen käytänteitä epäilevyyttä osoittavilla sanoilla *emmä nyt siis, se on silleen epäsäännöllisen säännöllistä*. Kieltä kuitenkin käytetään perheessä aktiivisesti ja yhdessä. Yhdessä toimimiseen viittaa Tarun käyttämä passiivi (*kuunnellaan, katotaan*), sillä passiivi kertoo yleensä useammasta henkilöstä (ks. VISK § 1363).

Erityisesti lukeminen oli asia, jota lasten kielen ylläpitämisessä korostettiin. Suomenkielisiä kirjoja joko luettiin itse lapselle tai annettiin lasten luettavaksi. Muitakin materiaaleja käytettiin monipuolisesti, ja kirjojen tai lehtien hankkimisen eteen nähtiin vaivaa. Tästä kertoo Maaritin haastattelu, jossa hän avasi, kuinka monia eri väyliä pitkin hän hankkii tai saa itselleen suomenkielistä materiaalia.

(16)

Maarit: Ja mä luen hyvin paljon suomalaista kirjallisuutta. Mun äiti lähettää mulle kirjoja ja käytän nettiä ja kaikkee muuta. Et kyl mä pidän omaa suomen kieltäni aika hyvin handussa. – – Mut se on hyvin paljon tätä näin että netin kautta justinsa mulla on suomalaisia lehtiä ja äiti lähettää niitä tänne. Ja kun mä käyn Suomessa ni mä tuon aina niitä vinon pinon ja sitte mä saan sisareni lähettää mulle kirjoja ja muutenki nyt kommunikoin.

Maarit kertoo, kuinka sukulaiset lähettävät Suomesta suomenkielistä materiaalia ja hän hankkii niitä matkoillaan myös itse. Kielen ylläpitäminen ei rajoitus siis ainoastaan samassa taloudessa asuvien panostukseen, vaan myös vanhempien omat vanhemmat ja sisarukset edesauttavat kielenkäyttöä lähettämällä lehtiä tai kirjoja Suomesta.

Vaikka suomen kielellä lukeminen, kuunteleminen ja toimiminen oli kaikissa perheissä tärkeää, lapset käyttivät hyvin vaihtelevasti erikielisiä medioita. Parissa haastattelussa vanhemmat toivat esille, että lapset lukevat ja käyttävät mediaa pääasiassa englanniksi.

(17)

Sari: Onko sitte lapset, käyttääkö he suomen kielellä mitään nettiä, lukee tai muuta?

Maarit: Mä luulen, et tällä hetkellä ei. [Poika] ei ainakaan. [Tytär], mä en oo ihan varma mut sil on yks kaveri itse asiassa Suomessa mut mä luulen et he puhuu englantia keskenään koska hän asu kans täällä näin, kunnes muuttivat sit takasin Suomeen. Sillon kun me ollaan Suomessa niin he kyl jonkin verran lukee suomenkielisiä lehtiä ja meille tuli, sillon kun ne oli ihan pieniä ni meille tuli mejjän äiti tilas meille Aku Ankan et sitä luettiin ((naurahtaa)) mut tällä hetkellä niin ei.

Esimerkissä ilmenee, kuinka erityisesti vanhempien lasten perheen ulkopuolinen kielenkäyttö painottuu pääasiassa Englantiin. Ystävyys-suhteiden hoitaminen ja ympäristön kanssa toimiminen sujuvat helpommin englanniksi. Maarit ei tosin ole varma, millä kielellä hänen toinen lapsensa kommunikoi Suomessa asuvan ystävänsä kanssa. Hän olettaa, *et he puhuu englantia keskenään*, koska Englanti on niin vahvasti lasten kielenkäytössä läsnä. Haastateltavista myös Piia sanoi, että *”Mä en tiää itse asiassa kumpaa ne puhuu [suomea vai englantia], taitaa puhua kumpaaki”*. Näissä tilanteissa kysymys on siis vain vanhempien käsityksistä, ja todellisen tilanteen selvittämiseksi samoja kysymyksiä pitäisi kysyä lapsilta itseltään.

Oletus Englannin kielen käytöstä voi johtua siitä, että vanhemmat tiedostavat sen ylivoimallan suomeen nähden. Seuraavissa esimerkeissä Kaisa ja Anna avaavat, miksi Englannin kieli usein menee suomen edelle, vaikka halu kielen ylläpitämiseen olisi vahva. Lisäksi esimerkit osoittavat, että suomen kielellekin on oma aikansa ja paikkansa.

(18)

Kaisa: No tuota, meille kaikille kyllä niinku Englanninkielinen uutisetsintä on kaikkein tärkein. Koska se on aika laaja siitä saa siis paljon eri kanavia mistä sä saat aika laajasti tietoo. Ja kun me ollaan kansainvälisiä ni me tarvitaan tietää maailmalla tapahtumia. Mut sitte lähinnä käytän suomenkielistä ainoastaan jos haluan tietää Suomi-uutisista ni sillon se on ehdottomasti kaikkein tärkein. Et jos on jotkut vaalit tai poliittinen tilanne tai pakolaisia tulee jostain rajoilta sisään niin aina sillon suomen kieli on se, ilman muuta. Jouluna kuunnellaan Jouluradioo, se on meidän ihan semmonen ehdoton ykkössuosikki ja samoin Pikku Kakkosen joulukalenteri et ne me pidetään aina suomalaisena.

(19)

Anna: No tietysti mun mielestä kun on mies ja keskenään puhutaan suomea niin se jo riittää ja lapsena mutta mä luen kyllä paljon suomee ja me katotaan suomenkielisiä uutisia ja ja... Mut se ei oo pelkästään sen kielen takia vaan se on ihan myös muuten haluat olla perillä mitä Suomessa tapahtuu ja sitten tavallaan vähän suomalaisesta näkökulmasta kuulla asioita. Tällä hetkellä musta tuntuu ja kun täällä elää ni mä jos mul on suomen kielisiä kirjoja niin mä luen suomeks mieluummin ku Englanniks ihan sen takia et tietysti sitä Englantia tulee niin paljon muutenki.

Englannin käyttöä perustellaan sen laajuudella ja kansainvälisyydellä. Suomen kieli puolestaan yhdistetään suomalaiseen kulttuuriin, ajankohtaisiin tapahtumiin Suomessa ja ylipäänsä

Suomi-utisiin. Jos haluaa olla perillä mitä Suomessa tapahtuu ja kuulla asioita suomalaisesta näkökulmasta, on tukeuduttava suomenkieliseen mediaan. Englanniksi saadaan paljon tietoa helposti, mutta samalla englannin kielen laajuus voi johtaa siihen, että kaipaa enemmän suomen kieltä. Omakielisellä medialla on tärkeä tehtävä etnisten vähemmistöjen kielen ja kulttuurin kannattelijana (Pietikäinen 2006: 212). Aineiston perusteella kuitenkin mikä tahansa suomenkielinen media ei herätä haastatelluissa kiinnostusta. Tietoa on nykyään niin paljon saatavilla eri kielillä, että suomenkielisen tarjonnan on oltava laadukasta, jotta siitä kiinnostutaan. Muun muassa Kanadassa ilmestyvät paikalliset suomenkieliset lehdet eivät enää välttämättä herätä kiinnostusta, jos ne eivät ole laadukkaasti tuotettuja.

(20)

Maarit: Se on aika jännä vaan niinku joskus niinku mä sanoin et kun mä luen sitä lehteä ni mä oon et täs ei kyl ollu yhtään mitää. Mutta ne vanhat ihmiset varsinki ne kokee sen hirveen tärkeeks et heille tulee se lehti. -- Ne haluu lukee sitä vaikka välillä siel nyt ei oo kyllä yhtään mitään. Kuitenki jotenki se lehti on, se että siinä on kuitenkin suurin osa on vielä suomeks et se on se, jotenkin rakentaa sitä identiteettiä heille.

Esimerkissä on hyvin havaittavissa ulkosuomalaisten sukupolvien välinen ero. Uudemille sukupolville paikallisesti tuotetut suomenkieliset mediat eivät enää anna tarvittavaa virikettä kielen ylläpitämiseen tai tiedon hankkimiseen vaan keinot ovat toiset. Vanhemmilla sukupolvilla tilanne voi olla täysin erilainen, ja heille sama lehti on tärkeä suomen kielen ylläpitämisen sekä suomalaisuuden vaalimisen tapa. Maaritin sanojen mukaan *se jotenki rakentaa sitä identiteettiä heille.*

Internet on yksi oleellisimmista keinoista, joilla kieltä nykyisin ylläpidetään. Sen avulla luetaan uutisia, katsotaan ohjelmia ja pidetään yhteyttä muihin. Yhteydenpito Suomeen sukulaisiin ja ystäviin tapahtuu useimmiten internetin välityksellä, kuten Kaisa, Maarit ja Anna seuraavassa kertovat.

(21)

Kaisa: Sitten tota aina skypehellään mummon ja papan kanssa Suomeen et siinä puhutaan suomen kieltä.

(22)

Maarit: Meillä ei oo ketään täällä perhettä muuta kun me niin kaikki kommunikaatio Suomeen menee suomeks tietysti. Ja tietysti Facebookin kautta kavereitten kanssa.

(23)

Anna: Me pidetään yhteyttä tietysti koko aika kun meil on kaikki sukulaiset siel. Me yleensä joka kesä ollaan se neljä viikkoa Suomessa. No lapset sitte muuten, ei ne niin... Serkkujen kanssa aina välillä tietysti niinku Skypen kautta aika paljonki isovanhempien kanssa ja serkkujen kanssa ja sitte joitakin kavereita mutta eihän noin arjessa kauheen usein oo mitä...

Skype, Facebook ja muut ohjelmat sekä sovellukset olivat haastateltavilla aktiivisessa käytössä. Yhteydenpito Suomeen tuki sekä vanhempien että lasten suomen kielen ylläpitämistä. Kaikki haastateltavat myös matkustivat toisinaan Suomeen, ja esimerkiksi Anna sanoo heidän perheensä olevan joka kesä neljä viikkoa Suomessa.

Tekninen kehitys on merkittävästi vaikuttanut maahanmuuttajien kontaktien ylläpitämiseen. Siirtolaiset ovat aina pitäneet yhteyttä lähtömaahansa, mutta kehitys on vaikuttanut huomattavasti yhteydenpidon laajuuteen, intensiivisyyteen ja nopeuteen. (Vertovec 2009: 14–15.) Muutoksesta kertoo esimerkiksi australiansuomalaisia tutkineen Lammervon (2007) samankaltaiset tulokset tavoista, kuinka suomen kieltä ylläpidetään ja siirretään sukupolvelta toiselle. Tässä tutkimuksessa ei vielä mainittu internetin tärkeyttä, mutta tämä selittyy sillä, että tutkimusaineisto oli kerätty vuonna 1999. Internetiä lukuun ottamatta ylläpitämisen menetelmät vaikuttavat olevan edelleen relevantteja, vaikka tutkimusaineisto on jo lähes 20 vuotta vanha. Tavat ovat siis yhä lähes samat, mutta niiden tuomat mahdollisuudet ovat laajentuneet.

Aiemmin mainittujen kielen ylläpitämisen käytänteiden lisäksi aineistossa toistui osallistuminen suomalaisiin ja suomenkielisiin tapahtumiin. Lasten osalta erityisesti Suomi-koululla oli vaikutusta kielen käyttöön ja ylläpitämiseen. Yhtä lukuun ottamatta kaikkien haastateltavien lapset olivat käyneet Suomi-koulussa. Vanhemmat taas kävivät muissa suomenkielisissä tapahtumissa, kuten myyjäisissä, joulujuhlissa tai suomalaisen seurakunnan tapahtumissa. Näissä tavattiin muita suomalaisia ja oli mahdollisuus käyttää suomen kieltä myös kodin ulkopuolella. Esimerkeissä 24 ja 25 Maarit ja Anna avaavat sekä Suomi-koulun että muiden suomenkielisten yhteyksien merkitystä.

(24)

Sari: Koet sä että tällä Suomi-koululla on ollu teijän perheessä miten iso merkitys tässä suomen kielen ylläpitämisessä?

Maarit: Kyl mä luulen et sil on aika iso. Mä olin hyvin innostunu tästä asiasta silloin aikasemmin varsinki ku lapset oli pieniä ja meil oli itse asiassa semmonen muutama muukin äiti, jotka oli tosi halus pitää suomen kieltä yllä. Ni meil oli oikein kiva porukka ja meil oli hirveen hyvät opettajat. Kyl se oli hirveen kiva.

(25)

Anna: Joo. On se tärkeä sillä tavalla et sitte... No itselleki se on kivaa ja pääsee aina mä oon onnellinen kun pääsee näkemään suomalaisia ja puhumaan suomea ((nauraa)) aikuistenki kanssa. Ja lapsilleki sitte. Nyt heille on tietysti kaikki tullu jo tutuks mitä täällä nyt on näitä suomalaisia juhannusjuhla ja erilaisia itsenäisyysjuhlassa me käydään ja ehkä laulamassa... kirkossa me ei muuten käydä, tyypillisiä suomalaisia ollaan mutta joululauluja käydään laulamassa ja semmosta. Sitte jos on erilaisia tapahtumia ni kyllä.

Haastateltavat kuvaavat osallistumisen suomenkieliseen toimintaan olevan *kivaa*. Anna kertoo olevansa *onnellinen, kun pääsee näkemään suomalaisia ja puhuman suomea aikuistenki*

kanssa. Tällaiset tilanteet ovat siis merkityksellisiä sekä ihmissuhteiden hoitamisen että kielen käyttämisen kannalta. Mikäli kontaktit omaa äidinkieltä puhuviin puuttuvat, rapistuu hallinta vääjäämättömästi (Siitonen & Tuomi-Nikula 2003: 316). Tästä näkökulmasta yhteys suomalaisiin sukulaisiin ja ystäviin sekä suomenkieliseen toimintaan osallistuminen Kanadassa edesauttavat suuresti kielen säilymistä sen lisäksi, että kieltä puhutaan kotona. Kanadassa suomalaista ja suomenkielistä toimintaa on siis tarjolla ainakin suuremmissa suomalaiskeskitymissä, mutta kyse on kuitenkin jokaisen ulkosuomalaisen omasta valinnasta ja siitä, kuinka aktiivisesti näissä haluaa olla mukana.

5.2.2 Perheenjäsenten motivaatio ja resurssit

Vaikka konkreettiset kielen ylläpitämisen keinot olivat kaikilla haastatelluilla samankaltaisia, lasten ja vanhempien kielenkäytössä oli eroja. Eroavaisuuksia oli niin tavoissa kuin ylläpitämisen ja motivaation määrässä. Vanhemmat ylläpitävät omaa kielitaitoaan aktiivisemmin, kun taas lapsilla ylläpitämisen käytänteet vaihtelevat.

Lasten ikä nousi yhdeksi tärkeäksi tekijäksi sen suhteen, miten aktiivisesti ja motivoituneesti suomen kieltä käytettiin. Vaikka vanhemmilla säilyisi kiinnostus kielen ylläpitämistä kohtaan, lasten motivaatio voi vaihdella paljon. Aineiston perusteella erityisesti nuoremmat lapset käyttivät mielellään suomea, kävivät innokkaasti Suomi-koulussa ja lukivat sekä kirjoittivat suomeksi. Teini-ikäiset puolestaan alkoivat monesti kapinoida suomen kieltä vastaan. (Ks. myös Lindgren ym. 2003: 217.) Annan ja Maaritin haastatteluotteet kertovat lasten motivaation ja kiinnostuksen vaihtelevuudesta erityisesti Suomi-koulua kohtaan.

(26)

Anna: Oli motivoituneita [käymään Suomi-koulussa], tykkäs käydä siihen noin kymmenvuotiaaks asti. Sen jälkeen yök inhottavaa ((nauraa)) siel on tyhmiä suomalaisia lapsia jotka puhuu vaan suomea. – – Jossain vaiheessa tossa niille kaikille tulee semmonen tietosuus kun ne tajuu sen että hei me puhutaanki nyt eri kieltä kun mitä tää muu valtaväestö täällä. Ja sit niille tulee vähän semmonen, että hyi kauheeta.

(27)

Maarit: Mä aina toivon vaan sitä, että varsinki just silloin kun se oli vähän pakkopullaa joskus se Suomi-koulu niin mä vaan aina ajattelin sitä et kyl ne sit myöhemmin kun ne tämmösiä nuorii aikuisia tai muuta et ne tajuis et hei äiti et kyl tää oliki ihan hyvä juttu. Ja kyl mun täytyy sanoo, et varsinki [vanhempi lapsi] nyttien niin se on ihan tyytyväinen et se osaa puhuu suomee. Mut siin pitää vaan olla kova usko siihen.

Molemmissa esimerkeissä puhutaan Suomi-koulusta, johon lapsilla nuorempana on ollut positiivinen asenne ja jossa he ovat olleet motivoituneita käymään. Kun lapset kasvavat, muut asiat alkavat kiinnostaa, ja voi olla, että lapsille tulee Annan sanoin *semmonen tietosuus* kielen

suhteen. Suomi-koulu on *yök inhottavaa*, ja siellä on *tyhmiä suomalaisia lapsia, jotka puhuu vaan suomea*. Suomi-koulua kuvaillaan myös *vähän pakkopullana*. Tällaiset ilmaukset osoittavat, että Suomi-koulussa käymiseen mutta myös suomen kieleen suhtaudutaan hyvin negatiivisesti. Tällöin mieluummin sulaututtaisiin joukkoon eikä käytettäisi valtaväestöstä poikkeavaa kieltä. Murrosiässä lapsia yleensä kiinnostaa kaikki muu paitsi kaukainen Suomi (Siitonen & Tuomi-Nikula 2003: 337). Silloin motivaatio kielen käyttämiseen vähenee, ja esimerkiksi Suomi-koulussa ei enää haluta käydä. Myöhemmin arvostus lisääntyy jälleen ja kieli nähdään positiivisena asiana (*se on ihan tyytyväinen et se osaa puhua suomee*), kuten Maaritin esimerkki osoittaa. Maarit myös ilmaisee, kuinka *pitää vaan olla kova usko siihen*, että arvostus suomen kieltä ja sen säilyttämistä kohtaan palautuu lähempänä aikuisikää. Arjen realiteetti on kuitenkin, että vanhemmat eivät aina jaks systemaattisesti ylläpitää kieltä, jos lapset kapinoivat vastaan.

Myös lasten ikäjärjestyksellä saattaa olla merkitystä siinä, kuinka vahvasti äidinkielen siirtämiseen jaksetaan panostaa. Ensimmäisen lapsen kanssa puhutaan usein enemmän omaa äidinkieltä. (Nesteruk 2010: 273.) Samaa sanoi myös Maarit omassa haastattelussaan.

(28)

Maarit: Meilläki katottiin kun [ensimmäinen lapsi] oli pieni ni Muumeja katottiin niin et korvista tuli ulos. Mutta tota noin niin me ihan tietosesti tehtiin tätä. [Toinen lapsi] pääsi vähän helpommalla kun se oli se toinen lapsi niin sitä ei enää jaksanu.

Sivusin arjen resurssikysymyksiä jo hieman luvussa 5.1.1. Niillä onkin suuri merkitys kielen ylläpidon tai sen puuttumisen kannalta. Suuri osa ulkosuomalaisen perheen arjesta ja elämästä keskittyy uuteen asuinmaahan. Vanhempien työt, lasten koulu ja harrastukset vievät aikaa, joten vanhempien äidinkielen siirtämisen toivotaan tapahtuvan lähinnä jokapäiväisen kommunikaation kautta. Lammervon (2009) mukaan ulkosuomalaisten ensimmäinen sukupolvi voi pitää suomen kielen taitoja itsestäänselvyyksinä. He eivät näe syytä ylläpitää kielitaitoa vaan ennemminkin haluavat kehittää englannin kielen taitoaan. He eivät myöskään välttämättä varsinaisesti opeta suomalaisia tapoja lapsilleen vaan ajattelevat, että lapset oppivat tavat luontaisesti. Asenteet kielen ja kulttuurin ylläpitämistä kohtaan ovat kuitenkin positiivisia, joten syntyy tilanne, jossa käytäntö ja teoria eivät kohta. (Lammervo 2009: 8–9.)

Haastateltavat eivät varsinaisesti sanoneet opettavansa suomen kieltä lapsille muutoin kuin viemällä heidät Suomi-kouluihin. Useampi haastateltava kertoi, etteivät he halua kuormittaa lasta liikaa teettämällä esimerkiksi kirjoitustöitä suomen kielellä tai vaatimalla lapsia lukemaan suomeksi. Moni puhuikin koulun suuresta työmäärästä. Vanhemmat hyväksyivät, että luku- ja kirjoitustaito ei kehity suomen kielellä samalle tasolle kuin ehkä aiemmin oli toivottu.

Painopiste siirtyi enemmän suullisen kielitaidon ylläpitämiseen ja kehittämiseen, ja tähän oltiin myös tyytyväisiä. Suhtautuminen kieleen voi olla myös hyvin rentoa, kuten seuraavasta Kaisan esimerkistä näkyy.

(29)

Kaisa: Mä uskon että se kielen, siitä pitää nauttia ja siitä pitää iloita ja rentoutua sen kanssa ni se on lapsilleki tärkeä oppimismenetelmä mutta myös sen kielen ylläpitäminen et se tulee sujuvasti kun siit ei tarvi liikaa tehä jotain erikoista.

Kaisa sanoo, että kielestä *pitää nauttia ja siitä pitää iloita ja rentoutua sen kanssa*. Kaisa on sitä mieltä, että lapsi oppii ja ylläpitää kieltä sujuvasti, kun kieleen suhtautuu rennosti eikä siitä tee *jotain erikoista*. Vanhempien suhtautumisella kielen ylläpitämistä kohtaan ja siihen liittyvillä käytännön toimilla on suuri vaikutus siihen, kuinka nuoremmat kokevat oman kieli-taitonsa. Negatiivinen suhtautuminen kieleen voi johtaa äidinkielen heikkenemiseen jo yhden sukupolven sisällä (Schmid 2002: 2). Varsinaista negatiivista asennetta suomen kielen ylläpi-tämiseen tutkimuksen aineistossa ei ollut. Vaikka kaikki eivät suhtautuneetkaan kieleen kovin intohimoisesti tai se ei ollut erityisen merkityksellinen, negatiivista asennoitumista ei ollut ha-vaittavissa.

6 ULKOSUOMALAISTEN KIELI-IDEOLOGIOITA

Käsittelen tässä luvussa erilaisia kieli-ideoologioita, joita aineistossani ilmeni. Olen nimennyt aineistossani esiintyvät ideologiat monikielisuuden ideologiaksi (luku 6.1), äidinkielen vaalimisen ideologiaksi (luku 6.2), instrumentaaliseksi ideologiaksi (luku 6.3) sekä hyvän suomen kielen ideologiaksi (luku 6.4).

6.1 Monikielisuuden ideologia

6.1.1 Yksikielisydestä monikielisyyteen

Perinteisesti käsitykset kielestä ovat perustuneet yhden kansalliskielen ideologiaan ja korostaneet eri kielten itsenäistä olemassaoloa ja erillisyyttä toisista kielistä. Nämä käsitykset eroavat monikielisyysnäkökulmasta, joka korostaa kielten jatkuvaa vuorovaikutusta. Siinä painottuu kielten monimuotoisuus ja hybridisyys, joka syntyy vuorovaikutuksen tuloksena. (Pietikäinen ym. 2010: 19.) Länsimaissa on tavallisesti arvostettu yksikielisyyttä, mikä vaikuttaa myös siihen, kuinka siirtolaisten omiin kieliin suhtaudutaan. Ennen esimerkiksi Yhdysvalloissa ajateltiin, että kaksikielisyys oli kielteinen välivaihe matkalla yksikielisydestä yhdessä kielessä (siirtolaisen äidinkieli) yksikielisyyteen toisessa kielessä (englanti). Ollakseen ”aito amerikkalainen” tuli puhua englantia ja vain englantia. (Skutnabb-Kangas 1988: 57–58.)

Maailmanlaajuisesti monikielisyys on tavallisempaa kuin yksikielisyys, joka on ollut vallalla lähinnä länsimaissa (Lanza 2007: 45). Yksikielisuuden ideologia on vahva kuitenkin monissa tilanteissa (Jaffe 1999; Kunnas 2006; Karjalainen 2015). Blackledgen ja Creesen (2009: 6–10) mukaan esimerkiksi Isossa-Britanniassa yksikielisuuden ihannointi kumpuaa vanhasta kansallisvaltioajattelusta ja pitää pintansa yhä edelleen. Tutkimukseeni osallistuneet ulkosuomalaiset eivät kuitenkaan edusta tätä yksikielisen ideologian näkökulmaa. Heidän puheestaan käy ilmi arvostus eri kieliä, kielten opiskelua ja myös kulttuureja kohtaan, kuten Kaisan haastattelussa näkyy.

(30)

Kaisa: – – se meiän ihan peruste siinä että me arvostetaan kielten opiskelua. – – Ite en kauheesti ehkä ollu kielipää aikoinaa koulussa mutta aina on arvostettu kielten käyttöä.

Kaisa kertoo heidän perheensä *arvostavan* kieliä ja niiden opiskelua. Hän myös korostaa, että arvostus on ajallisesti jatkuvaa ja pysyvää, sillä kielten käyttöä on arvostettu *aina*. Kieli-

ideologiat ovat nimenomaan uskomuksia, arvostuksia ja käsityksiä kielestä (ks. Mäntynen ym. 2012: 325; Pietikäinen 2012: 410), joten esimerkiksi käy selvästi ilmi haastateltavan monikielisuuden ideologia. Erityisesti Kaisan haastattelussa tämä ideologia olikin vahvasti läsnä, ja aineistosta oli helppo poimia näkemystä tukevia viitteitä. Seuraava esimerkki vahvistaa edelleen käsitystä monikielisuuden ideologiasta, ja mukaan tulee myös uusia, velvoittavampia sävyjä.

(31)

Kaisa: – – et huomaa tosi suuren puutteen et vaikka on niinku jonkun verran jo kielitaitoo ni jos ei sitä yhtä kieltä osaa minkä ihmisten kanssa seisoo linja-autopysäkillä niin harmittaa että täytyy mun nyt jotain oppia tollaki kielellä sanoo.

Kaisa kokee laajan kielitaidon velvollisuudeksi. Hän tosin puhuu vain omasta kielitaidostaan eikä esimerkiksi lasten tai muiden kielitaidosta. Hän kuvaa jonkin uuden kielen osaamattomuutta *suurena puutteena* ja että kieltä *täytyy* oppia. Yksikielisyys olisi siis tässä kontekstissa vältettävä asia. Myös nesessiiviverbi *täytyy* ilmaisee esimerkissä velvollisuutta osata useita kieliä (VISK § 1554).

Muissa haastatteluissa monikielisuuden ideologia ei ollut niin selkeästi havaittavissa. Useimmiten eri kielten arvostus ilmenikin melko hienovaraisesti. Vaikka haastateltavat eivät osoittaneet merkkejä pelkästään yksikielisuuden arvostuksesta, ei monikielisyttäkään tuotu selvästi esille. Kyse oli ennemminkin positiivisesta mutta neutraalista ja arkipäiväisestä asiasta. Monikielisyys oli muodostunut haastateltaville eräänlaiseksi julkilausumattomaksi normiksi. Esimerkiksi englannin käyttö nähtiin itsestäänselvytenä, eikä sitä oikeastaan edes perusteltu. Kielen itsestäänselvydestä ja valtakielen asemasta kertoo myös se, etten itse haastattelijana kyseenalaistanut haastateltavien englannin kielen käyttöä vaan oletin, että kaikki käyttävät englantia ainakin jossakin määrin.

Monikielisuuden arvostus tuli aineistossa esille usein nimenomaan arjen monikielisten käytänteiden kautta. Anna ottaa haastattelussa esille, että hän kokee rikkautena ja toimivana toimintatapana sen, että perheessä käytetään useampia kieliä.

(32)

Anna: Hän [lasten isä] puhuu lapsille ruotsia. – – Aluks hän mietti jopa et puhuuko, alkaako hän puhumaan ruotsia ollenkaan sillan kun mejän [lapsi] synty ja muuta mutta onneks alko, onneks lähti puhumaan. – – Mä oon siitä et se [lasten isä] sitä ruotsia pystyy ja jaksaa puhuu ni ylpeä ja tyytyväinen. – – Et se on vähän jännä et meil on sit semmosta keskustelua et hän puhuu ruotsia mut kaikki muut puhuu suomea ((nauraa)) vastaa suomeks. Mut siit on tullu semmonen tosi sujuva.

Haastateltavan arkielämässä useamman kielen käyttö on luontevaa ja sujuvaa. Anna on *tyytyväinen*, että myös ruotsin kieltä käytetään perheessä (*onneks lähti puhumaan*). Hän on valinnasta *ylpeä*, mikä osoittaa arvostusta monikielisyyttä kohtaan. Suomen ja ruotsin lisäksi

perhe käyttää englantia, vaikka suomi ja ruotsi ovat perheen keskinäisen kommunikaation pääkielet. Eri kielten käyttöä ei koeta rasitteena tai negatiivisena ilmiönä. Anna mainitsi toivovansa, että aina ei tarvitsisi monikielisessä porukassa käyttää vain yhtä kieltä, jos kommunikaatio sujuu useampaa kieltä käyttäen.

Aronin ja Singleton (2012: 1–3) ovat esitelleet erilaisia määritelmiä kaksi- ja monikielisydestä. Suppeamman kaksi- ja monikielisuuden määritelmän mukaan kieliä tulisi osata natiivin kaltaisesti. Tämän ajatuksen voidaan katsoa viittaavan yksikieliseen kieli-ideologiaan. Kaikki haastatelluista ulkosuomalaisista sanoivat itse osaavansa tai käyttävänsä ainakin kahta eri kieltä. Myös kaikkien lapset käyttivät useampaa kieltä. Eri kieliä osattiin eri tasoisesti, eikä kukaan haastateltavista ottanut esiin sitä, että itse tai lapset olisivat olleet yksikielisiä, koska eivät osaa monia kieliä natiivin kaltaisesti. Osalla tosin suomi ja englantia alkoivat olla heidän omien sanojensa mukaan yhtä vahvoja. Haastatelluista ei siis voinut havaita tästäkään näkökulmasta katsottuna viitteitä yksikielisuuden ideologiasta.

Useamman kielen käyttämistä ei nähty yleensä ongelmaksi. Ennenkin koettiin, että jokaisella kielellä on oma aikansa ja paikkansa sekä tehtävänsä. Kielten katsottiin myös tukevan toisiaan. Monikielisuuden suhtauduttiin joko neutraalisti tai arvostavasti ja positiivisesti. Ainoastaan yksi haastateltavista sanoi, että on huolissaan siitä, jääkö kahta kieltä käyttävän henkilön kielitaito *vajavaiseksi*.

(33)

Piia: Ainahan sanotaan et kun menee toiseen maahan ni toivoo et äkkiä oppii uuden kielen ja mä en kyllä allekirjota tätä ollenkaa vaan se on enemmänki sillai että sää unohdat sen oman kielees ja toista et opi yhtä nopeesti. Nyt lapset on tietysti eri asia, varmaan oppiiki. Mutta vanhemmalla iällä. Niin nin, mun huoli on se että jos ei se jomman kummaankaan kielen semmonen täysoppiminen tai syväoppiminen tai kauttaaltaan oppiminen jos se jää vähän vajavaiseks niin sitte multa jää jotain niinku uupumaan. Että varastaako se toinen kieli sitte toiselta vähän niinku tilaa. Se on mun huoli. Emmä tiää onko tapahtumassa mutta sillai lähinnä ehkä sanasto tai joku hhh... Tää o huoli.

Piia puhuu sekä lasten kielitaidosta että omasta kielitaidostaan. Hän on huolissaan, että oma uuden kielen (englannin) oppiminen ei ole helppoa ja toinen (suomen kieli) unohtuu. Esimerkissä on havaittavissa käsitys, että toista tai yhtä kieltä tulee osata paremmin. Piia sanoo olevansa huolissaan siitä, että ilman *kielen täysoppimista, syväoppimista tai kauttaaltaan oppimista* häneltä jää *jotain uupumaan*. Tällaisessa tapauksessa näkemys kaksi- ja monikielisydestä on siis se, että kielet eivät paikkaa toisiaan vaan toisen on oltava äidinkielen omainen. Latomaan (2015) mukaan tämä käsitys on yleinen, ja usein ajatellaan, että kielten sekoittuminen liittyy kielen hallinnan puutteeseen. Tällöin koetaan, ettei kaksikielinen osaa kumpaakaan kieltä tarpeeksi hyvin. Todellisuudessa henkilön sanavarasto koostuu toisiaan täydentävistä osista,

joita käytetään tarpeen mukaan. (Latomaa 2015: 20–21.) Ajatus, että kieliä tulisi hallita täydellisesti, nojautuu yksikieliseen ideologiaan. Tällöin monikielisyyteen liitetään useita negatiivisia piirteitä, joista yksi on Piiankin mainitsema kielitaidon vajavaisuus. (Karjalainen 2012: 30.)

Enemmän aineistossa oli kuitenkin viitteitä siitä, että ulkosuomalaisten keskuudessa ei edellytetä natiivin kaltaista kielten hallintaa. Erityisesti tätä näkökulmaa korostettiin lasten osalta. Oman kielenkäyttönsä suhteen haastateltavat olivat kuitenkin kriittisempiä (ks. luku 6.4). Seuraavissa esimerkeissä haastateltavat avaavat sitä, miten he suhtautuvat lasten suomen kielen osaamiseen ja käyttämiseen.

(34)

Anna: – – pääasia että he täysin pystyy keskusteleee ja ymmärtää ja pärjää. Niin se riittää.

(35)

Kaisa: Meil on niin paljon suomen kieltä ja kaikkee kieltä et joka kielellä tulee harjoteltua riittävästi. – – Et mun niinku motivaatio ja pointti on se että kaikkien pitäis kommunikoida kun valita millä kielellä se puhutaan. – – Ja mä huomaan et se rentous on tärkeä. Esimerkiks kun hän nyt kirjotti kirjeen mummolle ja papalle ni kyl ku se rupee kirjottaa ni kaikki tulee ihan sujuvasti suomee. Tai sit jos tehään englannin kielellä ni se on sitte ihan sujuvasti englantia että ei ei... Me on päästy ehkä yli siitä että kieltä sekottas niin paljon et sitä pitäis pitää niin tarkasti erillään.

(36)

Taru: Et kyl se [lapsi] puhuu sillai sitte ku se selittää niin siinä on semmonen, selvästi semmonen niinku sävelmä ((naurahtaa)). Et tota et se tavallaan loppua kohti monesti nousee se ääni. – – No ei se mitenkään häiritsevää oo, et ei se oo, et pääasia että puhuu. Ne on pikkujuttuja sit semmoset äänenkäytöt kun se ei oo mitenkään häiritsevää eikä sillä tavalla että se on kuitenkin sillee suht luontevaa. Se kuulostaa elävältä enemmänki että. – – Suomen kieli on niin monotoninen kieli.

Esimerkeissä näkyy ajatus siitä, että kommunikointi ja kielten käyttö on pääasia. Annan mielestä tärkeintä on, että lapset pystyy *keskusteleee ja ymmärtää ja pärjää*. Kaisa puolestaan painottaa ylipäänsä kommunikointia eikä sitä, millä kielellä puhutaan. Hän tosin mainitsee, että lapsen kielenkäyttö on *sujuvaa* sekä suomeksi että englanniksi, mistä voi olettaa, että lapsi kommunikoi molemmilla kielillä hyvin. Lisäksi Tarun esimerkissä tulee esille englannin vaikutus suomen kieleen ääntämisen tasolla. Tästäkin käy ilmi salliva käsitys kielten käytöstä. Suomea ei tarvitse ääntää *monotonisesti*, vaikka Taru kuvaa kieltä perinteisesti monotoniseksi. Hänenkin mielestään ääntämisasua tärkeämpää on se, *että puhuu*.

Vanhemmilla voikin olla hyvin erilaisia näkemyksiä kaksikielisyydestä tai tiettyjen kielten käytöstä. Näkemykset voivat olla niin positiivisia kuin negatiivisiakin. (Lanza 2007: 52.) Ulkosuomalaisten asennoituminen omien lasten eri kielten hallintaan vaihtelee hyvinkin salli- vasta ”täydellisen” kielitaidon vaatimukseen (ks. esim. Karjalainen 2012). Myös tämän tutkielman ulkosuomalaisten keskuudessa eri kielten käyttöön ja niiden hallintaan suhtauduttiin vaih-

televasti, kuten edellä olevat esimerkit osoittavat. Yleisesti useampien kielten käyttöä arvostettiin ja sanottiin, että käytetty kieli ei ole pääasia vaan se, että pystyy kommunikoimaan. Ristiriitaisen tästä näkemyksestä tekee kuitenkin se, että haastatteluissa tuotiin esiin, kuinka suomen ja englannin kielen sekoittuminen puheessa on negatiivinen asia (ks. tarkemmin luku 6.4). Tämä osoittaa, että kieli-ideologiat eivät välttämättä ole aina tiedostettuja ja tarkkarajaisia vaan yksittäinen henkilö saattaa edustaa monia – osin ristiriitaisiakin – kieli-ideologioita (ks. Hänninen 2014: 102; Karjalainen 2012: 67; Mäntynen ym. 2012: 329–330).

6.1.2 Kanada monikielisenä ympäristönä

Kieli-ideologiat on määritelty yhteiskunnasta kumpuaviksi käsityksiksi kielestä. Nämä käsitykset toteutuvat yksilöiden kielenkäytössä. (Karjalainen 2012: 66.) Tästä syystä kielenkäyttöä ympäröivällä yhteiskunnalla on suuri merkitys myös tarkasteltaessa yksilöiden kieli-ideologioita. Monikulttuurinen ja -kielinen Kanada tarjoaa haastatteluaineiston perusteella sallivan ja kannustavan ympäristön monikielisyyden ideologialle.

Haastateltavien puheesta voi havaita mahdollisia muutoksia eri vuosikymmenten ulko-suomalaisten kesken. Kaikki haastateltavat olivat muuttaneet ulkomaille tai Kanadaan 1990- tai 2000-luvulla. Monet heistä vertasivat itseään ”vanhaan kansaan” ja sanoivat, että kielenkäyttö on muuttunut noista ajoista. Ennen suomen kieltä ja sen käyttöä ei arvostettu samalla tavalla kuin nyt ja saattoi olla, että kotoa lähtiessä kieli vaihdettiin englanniksi. Vallalla oli siis yksikielinen ideologia. Anna ja Maarit kuvailevat, kuinka alueelle aiemmin tulleet siirtolaiset ovat käyttäneet enemmän englantia kuin suomea.

(37)

Anna: – – et ei se oo mitenkään semmonen vanhan kansan mitä täällä vielä tapaa paljon et kun mentiin kodin ovien ulkopuolelle niin kieli vaihtuu englanniks.

(38)

Maarit: Ja mikä on mun mielestä yllättävää on se ja mulle vähän vierasta et sillon kun he [vanhemmat siirtolaiset] on tullu Suomesta tänne niin tää varsinki heidän lapsensa ni monet on kotona vääntäny sitä englantia että ne varmasti oppii. Et se suomen kieli on monella jäänyt toispuoleiseen asemaan kyllä.

Esimerkeissä näkyy sama muutos, joka on todettu myös muissa tutkimuksissa. Korkiasaaren ja Roinilan (2005) mukaan suomalaista taustaa saatettiin aiemmin hävetä eikä omista juurista puhuttu. Suomen puhumista välteltiin kodin ulkopuolella, ja suomen kielen käyttö lasten kanssa lopetettiin, kun lapset tulivat kouluikänsä. Tarkoituksena oli saada lapset sopeutu-

maan Kanadaan ja englanninkieliseen yhteisöön mahdollisimman nopeasti, koska tämän katsottiin parantavan omaa asemaa yhteisöissä. Lisäksi jotkut halusivat häivyttää omaa maahanmuuttajataustaansa, jotta välttyisivät muiden kielteisiltä asenteilta. Tällöin haluttiin nopeasti omaksua kanadalainen identiteetti, joka on usein myös välittynyt seuraaville sukupolville. (Korkiasaari & Roinila 2005: 109–110.) Anna tosin ilmaisee esimerkissä, että tällaista kielenkäyttöä tapaa vielä paljon, joten täysin tilanne ei ole muuttunut. Maarit kuitenkin kuvailee tällaisen tavan olevan *yllättävää* ja itselle *vähän vierasta*. Haastateltavat eivät siis itse näe toteuttavansa näitä ”vanhan kansan” käytänteitä.

Samankaltaisia tuloksia on saanut myös Pihlman (2012) sosiaali antropologian maisterintutkimuksessaan, jossa hän haastatteli Kanadassa asuvia suomalaisia, jotka ovat muuttaneet Kanadaan 1950- ja 1960-luvuilla. Useat haastateltavat halusivat mukautua paikalliseen väestöön, ja englannin kielen käyttöä pidettiin ”parempana” kuin suomen kieltä. (Pihlman 2012: 73–77.) Pohjois-Amerikassa olikin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä vallalla ”melting pot-” eli sulatusuuni-ideologia. Tämän mukaan alueen elämää ja hyvinvointia edistäisi parhaiten väestö, joka olisi kieleltään yhtenäinen. Vasta 1900-luvun puolenvälin jälkeen Kanadassa alkoivat nousta esiin monikielisuuden ja monikulttuurisen yhteiskunnan arvot. (Jönsson-Korhola 2003b: 408.)

Nykyisin tilanne vaikuttaa olevan toinen. Haastateltavat tekevät eroa ”vanhan kansan” kielenkäyttöön, jossa ei haluta käyttää omaa äidinkieltä vaan sulautua joukkoon. Vaikka nyky päivän ulkosuomalaisia edustavat haastateltavat ovat monikielisuuden ja -kulttuurisuuden kannalla, samalla ollaan ylpeitä myös Suomesta ja suomalaisuudesta (Lindgren ym. 2003: 217). Lisäksi haastattelujen perusteella näyttää siltä, että ympäristön hyväksyvä asenne vaikuttaa ainakin osalla haluun käyttää omaa äidinkieltään tai ylipäänsä eri kieliä. Se myös edistää monikielisuuden arvostusta. Seuraavissa esimerkeissä Kaisa ja Anna kertovat naapurustostaan sekä alueen asukkaiden suhtautumisesta monikielisyyteen.

(39)

Kaisa: Ja kaikki naapurit arvostaa hirveesti, että on eri kieliä. – – kun niihin [erilaisiin lupakaavakeisiin] mainitsee ethnic kieli on suomi niin ne kaikki on hyvin eduksi tässä maassa et täällä kannustetaan et on eri kieliä ja kulttuureita. Positiivinen asia.

(40)

Anna: Mut kaikki täällä, melkein jokaisella on toinen äidinkieli. Että tääl on niin paljon sitä ihmistä. Toisaalta se on ihan luonnollista, kaikki on tottunu siihen ja kaikki puhuu aksentilla ja ((naurahtaa)) ei nyt tietenkään ihan kaikki mut tosi paljon. Se ei tavallaan... Sä sopeudut siihen joukkoon ihan täysin ja se on ihan luonnollista et täällä se on, sen takii se on hirveen helppoo ja sun ei tarvi, koskaan tarvi hävetä tai miettiä.

Esimerkissä 40 Anna korostaa useasti sitä, että *kaikki* alueella asuvat ovat kaksi- tai monikielisiä, millä hän ilmaisee, että sanottu pätee koko puheena olevaan joukkoon (ks. VISK § 750). Anna käyttää myös sanoja *ihan* ja *täysin* vahvistamaan ajatustaan (ks. VISK § 660). Lisäksi hän sanoo, että *ei koskaan tarvi hävetä tai mieltiä*, mikä painottaa yleistä ja jatkuvaa hyväksyvyyttä. Myös Kaisa käyttää *hyvin*-sanaa vahvistamaan ympäristön positiivista suhtautumista. Ylipäänsä monikielisyys ja -kulttuurisuus nähdään positiivisena asiana, johon ympäristö kannustaa. Taru vie ajatusta vielä laajemmalle ja ottaa esiin, miten kanadalainen yhteiskunta suhtautuu maahanmuuttoon.

(41)

Taru: Ja täällä kuitenkin sillee arvostetaan, tää on niin erilainen tää siis Kanadan tää yhteiskunta perustuu sille tämmöselle maahanmuuttajuudelle ni täällä on niin hirveesti eri kansoja ja kieliä ja kaikki sitte arvostaa niitä omia juttujaan ja kulttuurejaan ni tota. Se on semmonen tärkeä, tärkeä juttu.

Taru kuvaa Kanadaa *niin erilaiseksi yhteiskunnaksi, joka perustuu maahanmuuttajuudelle*. Kanadan kuvailu erilaiseksi yhteiskunnaksi viestittää, että kyseessä ei ole yleismaailmallinen tilanne vaan puhutaan pelkästään Kanadasta. Anna vertaakin seuraavassa esimerkissä 42 Kanadaa Yhdysvaltoihin, joka tunnetaan monin paikoin kielten ja kulttuurien sulatusuunina. Kanada puolestaan luo itsestään kuvaa ennemminkin mosaiikkina, jossa jokainen ryhmittymä toimii erillisenä palasena, jotka puolestaan muodostavat yhden suuren kokonaisuuden (Heller 1999: 157). Mosaiikkisuudesta kertoo myös Tarun ajatus, että Kanadassa on *hirveesti eri kansoja ja kieliä* mutta kuitenkin kaikki arvostavat *omia* juttujaan. Annan mukaan Kanada on ympäristönä aivan erilainen Yhdysvaltoihin verrattuna, kun ajatellaan eri kielten käyttöä ja asemaa.

(42)

Anna: Jos mä esimerkiks vertaan nyt vaikka [eräseen yhdysvaltalaiseen kaupunkiin] tai yleisesti USA:han tai sinänsä niin tähän [nykyinen asuinpaikka] on niin kansainvälinen tai siis kaikki tulee jostain et täällä tavallaan olla suomenkielinen niin joo se on plussaa ja se on hienoa. Se on harvinainen kieli mut ihmiset myös tietää ja sillä tavalla et saattaa kysellä ja ne tunnistaa, ne ihmettelee kun ne ei tunnista sitä kieltä toisin kun jos sä oot vaikka esimerkiks jossain [yhdysvaltalaisessa kaupungissa] tai USAn puolella paikassa missä suurin osa ihmisistä on vaan englanninkielisiä ja joillei oo myöskään minkäänlaista tietoa tai konkreettista kokemusta niin se on aika lailla sillä tavalla et se on niille ihan sama.

Tätä vertailua Yhdysvaltojen ja Kanadan välillä tukevat myös Karjalaisen (2012) saamat viitteet mahdollisesta yksikielisyyden ideologiasta, kun hän haastatteli väitöskirjaansa Seattlessa asuvia ulkosuomalaisia. Erään haastattelun mukaan lapsen opettaja oli suositellut englan-

nin puhumista koulun lisäksi myös kotona, mikä kertoo siitä, ettei opettaja kokenut vähemmistökielen ylläpitämistä tärkeänä. (Karjalainen 2012: 125–126.) Kyse on luonnollisesti yksittäisistä tapauksista. Tutkimukseni haastatteluissa ei kuitenkaan ollut lainkaan viitteitä siitä, että kukaan haastateltavista olisi kokenut kanadalaisen ympäristön painostavan pois suomen kielen käytöstä. Mikäli ympäristö olisi erilainen, suomen käytöstä voisi muodostua helpommin kynnyskysymys. Piia ottaa esille, että erityisesti nuorena ympäristön asenteilla voi olla suuri merkitys siinä, halutaanko vähemmistökieliä käyttää.

(43)

Piia: Se vaikuttaa siihen sillä lailla että mä voisin kuvitella että jos oot nuori ja sä oot paikassa missä kukaan ei puhu sun kieltä ni sääkään et halua sitä puhua. Mutta tuolla sil ei oo mitään väliä kun sä puhut sitä omaa kieltä ku kaikki puhuu jotain muuta kuitenkin ja muutenki se oleminen siel ja se ilmapiiri on niin mukava kun se kuitenkin on poikkeeva.

Hänen omalla asuinalueellaan *kaikki puhuu jotain muuta* [kieltä] *kuitenki*, mikä helpottaa myös omaa monikielisyttä. Täten ympäristö vaikuttaa omaan kielenkäyttöön sekä ajatuksiin eri kielten arvosta. Osa haastateltavista kuitenkin oli sitä mieltä, ettei ympäristöllä välttämättä ole väliä suomen kielen ylläpitämisen kannalta, vaikka hyväksyvyys voikin madaltaa kynnystä käyttää kieliä.

(44)

Maarit: Mä olisin varmaan voinu muuttaa Kiinaan ja mä puhusin silti suomee. Emmä usko et se [Kanadan monikielisyys] oikeestaan [vaikuttaa] mut tietysti se on helpompaa omalla tavallaan, koska kukaan ei sillä tavalla lähe kattomaan hirveen pitkään.

Vaikka tämän aineiston perusteella Kanada yhteiskuntana antaa hyvän pohjan monikielisuuden ylläpitämiselle, on esimerkiksi Heller (1999) tuonut esille Kanadan Quebecissa ilmeneviä jännitteitä englannin ja ranskan kielen välillä. Heller myös kyseenalaistaa mielikuvaa Kanadasta kielten ja kulttuurien mosaiikkina, sillä hänen mukaansa eri etnisten ryhmien välillä on erimielisyyksiä ja ryhmien rajat ovat häilyviä toisin kuin mosaiikissa. Lisäksi hän muistuttaa, ettei yksi etninen ryhmä ole täysin homogeeninen vaan koostuu erilaisista yksilöistä, joilla on erilaiset lähtökohdat. Hellerin (1999) artikkeli pohjautuu historialliseen kontekstiin ja käsittelee ideologioita pitkälti yhteiskunnallisella tasolla. Kieli-ideologiat ovat kuitenkin aina paikallisesti tuotettuja ja yksilöllisesti koettuja, vaikka niillä olisikin historiallinen tausta. Kieli-ideologiat rakentuvat ja muokkautuvat sekä yhteisöllisesti että yksilöllisesti. (Pietikäinen 2012: 411.) Asuinalue ja yksilön omat kokemukset vaikuttavat aina siihen, millaisiksi kieli-ideologiat muodostuvat. Tämän tutkimuksen aineistossa onkin havaittavissa ajatus mosaiikkimaisuudesta, jossa kielet ja kulttuurit elävät rinnakkain ja osin myös toisistaan erillisinä kokonaisuuksina.

6.2 Äidinkielen vaalimisen ideologia

6.2.1 Suomen kielen oikeus ja velvollisuus

Sen lisäksi, että aineistossa on havaittavissa viittauksia monikielisyyden ideologista, selkeä arvostuksen kohde on suomen kielen, vanhempien oman äidinkielen, ylläpitäminen. Siinä missä monikielisyys oli haastatelluille ulkosuomalaisille itsestäänselvä tai melko neutraali asia, suomen kielen vaaliminen koettiin hyvin tärkeäksi, jopa velvollisuudeksi. Kutsun tällaisia käsityksiä äidinkielen vaalimisen ideologiaksi. Tähän ideologiaan liittyy vahvasti myös äidinkielen ja suomalaisuuden ihannointi.

Edellä esittelin, miten suomen kieltä ulkosuomalaisissa perheissä ylläpidetään, käytetään tai siirretään. Kieli-ideologisen tarkastelun avulla pääsen vielä syvemmälle niihin syihin, miksi tällaisia valintoja perheissä tehdään. Suomen kielen arvostuksen voidaan katsoa kumpuavan äidinkielen vaalimisen ideologiasta.

Haastatteluissa oli vahvana ajatus, että kieltä täytyy ylläpitää. Se nähtiin eräänlaisena ulkosuomalaisen kansalaisvelvollisuutena. Samanlaista velvollisuutta tuli ilmi myös monikielisyyden ideologiaa käsiteltäessä, mutta suomen kielen osalta velvoittavuus oli selkeämpää ja ehdottomampaa. Seuraavassa esimerkissä Anna pohtii suomen kielen käyttämisen velvollisuutta.

(45)

Anna: Välillä aina vaan miettii, että mikä siitä tekee niin vaikeen et... Kyllä oman äidinkielen puhuminen mun mielestä niinkun sen ei pitäis olla vaikeeta ((nauraa)). – – me ollaan tää pieni suomen kieli että täytyy sitä nyt ylläpitää.

Sanoilla *pitää* ja *täytyy* korostetaan välttämättömyyttä. Nämä nesessiiviverbit sisältävät puhujan tahtoa tai puheyhteisön normeja ilmaisevaa velvollisuutta. (VISK §1554; §1668.) Myös Taru on samoilla linjoilla Annan kanssa, että *suomenkielisinä meidän pitää puhua suomea*.

(46)

Taru: Mutta tota totta kai siis kyllähän mua periaatteessa ärsyttää semmonen [suomen ja englannin käyttö sekaisin] et me ollaan suomenkielisiä niin totta kai mun mielestä meidän pitää puhua suomea ja ylläpitää semmosta hyvää suomen kieltä, että näin.

Oman kielitaidon arviointi ja halu tai velvoite käyttää tiettyä kieltä on yhteydessä kieli-ideologioihin. Omalla toiminnallaan kielenkäyttäjät muokkaa ja luo käsityksiä kielestä. (Pietikäinen 2012: 416.) Edellä olevat esimerkit vahvistavat käsitystä kielestä, jota on ylläpidettävä

ja käytettävä. Annan haastattelussa tuli ilmi, kuinka suomen kielestä halutaan pitää hyvin tiukastikin kiinni kodin arjessa. Hän avaa perheen lasten kielikäytänteitä seuraavassa esimerkissä. Lisäksi hän kertoo, miten itse suhtautuu, jos lapset käyttävät keskenään englantia.

(47)

Anna: – – mun vanhempi eli [lapsen nimi] niin leikkii vielä [nuoremman] kanssa jonkun verran niin sillon ne saattaa kyl englanniks leikkiä jos se juttu on jotenki... Mutta sillonki mä kyllä huomauttelen että vaihtakaa suomeks ja sit ne taas jatkaa vähän aikaa suomeks. Mut tosi hyvin nyt on täytyy sanoo et ne on tajunnu sen et hei et me puhutaan suomea. – – Siis se on tossa välillä joutu miettiä, joutu ehkä useemminki puhuttelee että nyt suomea siellä et mitäs te oikein puhutte ((nauraa)). Nyt huomaa et varsinki just noi vanhemmat niin heille on tullu se, he tajuu sen ja ne huomauttelee toisilleen tai varsinki tälle nuorimmalle saattavat sanoo et hei suomea. Onhan se hyvä koska sen tietää että heille on jääny se suomen kieli että he itteki pitävät sitä yllä jo.

Anna kertoo, kuinka hän on varsinkin aiemmin joutunut huomauttamaan lapsilleen englannin kielen käytöstä. Tapa on vähitellen siirtynyt myös lapsille, sillä nykyisin vanhemmat lapset huolehtivat, että nuorempi käyttää suomen kieltä. Vaikuttaa siltä, että äidinkielen vaalimisen ideologia on siirtynyt perheessä sukupolvelta toiselle.

Haastatteluissa otettiin myös puheeksi vanhempi ulkосуomalais sukupolvi. Kanadassa on monia suomen kielellä toimivia instituutiota, ja kielen ylläpitäminen vaikuttaa niiden toimintaan. Suomesta tulleita siirtolaisia on nykyisin huomattavasti aiempia vuosikymmeniä vähemmän, mikä näkyy niin suomalaisuuden kuin suomen kielen vaalimisessa. Maarit kuvaa haastattelussaan, miten suuren työn aiemmat sukupolvet ovat tehneet, ja pohtii, jatkuuko toiminta enää samanlaisena kuin ennen.

(48)

Maarit: No sanotaan nyt näin et niin paljon kun mä oon ollu näis vapaaehtoisjutuissa tekemässä ja muuta niin täällähän on tehty hirveesti. – – Et on tehty semmonen iso työ et yritetty pitää tätä suomalaisuutta yllä mut nyt valitettavasti on semmonen tilanne että nää vanhat ihmiset alkaa olla niinku keski-ikä 70 plus ja meitä uusia ei oo tullu enää niin paljon. Ja sit nää toisen polven suomalaiset on hyvin kanadalaistunu et jotkut niistä on mukana toiminnassa ja jotkut ei. Et kyl se pienenee, se pienenee se toiminta koko ajan. Valitettavasti.

Suomalaisen toiminnan vähentyminen on Maaritin mielestä valitettavaa (*nyt valitettavasti on semmonen tilanne – – pienenee se toiminta koko ajan valitettavasti*). Maarit ei sano, että *täällä tehdään hirveesti* vaan puhuu ison työn tekemisestä perfektissä *on tehty*-ilmauksella. Sama sävy oli kaikkien haastateltavien puheessa, jotka asian ottivat esille. He toivoivat, että yhteisöllisyys ja toiminta säilyisi, mutta Kaisa sanoi *siihen tarvittais näitä urauurtajia, jotka jaksais viedä sitä etua eteenpäin*.

Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan edustaneet tätä äidinkielen vaalimisen ideologiaa. Esimerkiksi Piia on sitä mieltä, että oma kieli *pysyy automaattisesti*, koska mies on myös suomenkielinen.

(49)

Piia: Mä en oo koskaan ajatellu että se [kielen ylläpitäminen] on tärkeää ku se on jotenki ollu päivänselvää että se kun mies on suomalainen niin se jotenki. Se ois ihan eri asia, jos mies ois englanninkielinen ni sithän se ois vaikeempaa mut tällai ku ukko on suomalainen niin eihän tässä mitään hätää oo. Pysyy automaattisesti.

Piia kuvaa, kuinka kielen ylläpitäminen *on ollu päivänselvää perheessä*, jossa molemmat vanhemmat ovat suomenkielisiä. Suomeen ei tässä tapauksessa liitetty niin vahvoja tunteita tai sen eteen ei tehty suuremmin töitä. Ajatus oli, että kommunikointi perheen kesken riittää ylläpitämään kieltä. Yleensä suomen kielen vaaliminen nähtiin kuitenkin velvollisuutena, mutta samalla siihen liittyi positiivisempaa oikeutta käyttää kieltä, kuten Kaisa kertoo.

(50)

Sari: Koetko sä ite tärkeäks ylläpitää omaa suomen kielen taitoa?

Kaisa: Ehdottomasti ja yks just oli ihana asia että sain olla tossa [työtehtävässä], koska siitä tuli niin ihania uusia sanoja mitä ite ei ollu käyttäny kahteenkymmeneen vuoteen et se oli tosi ihana kieli-kylpy mulle.

Suomenkielisissä työtehtävissä tai tilanteissa olo on *saamista*, joka on samalla *ihana kielikylpy*. Vaikka kielenkäyttö koettiin velvollisuutena, oli se myös oikeus. Suomea puhuttiin mielellään, ja monesti se voi olla vieraassa ympäristössä niin sanottu salakieli, jota muut eivät ymmärrä (ks. Lammervo 2007: 176). Erityisesti haastateltavien lapset käyttivät vanhempien mukaan suomea, kun eivät halunneet muiden ihmisten ymmärtävän. Tosin suomalaisia saattaa olla omalla asuinalueella paljon, joten osa haastateltavista halusi myös olla varovaisia kielenkäytön kanssa, etteivät tule paljastaneeksi vahingossa henkilökohtaisia asioita.

6.2.2 Eri kielten merkitykset

Lähes kaikilla haastateltavilla oli selkeä halu vaalia omaa äidinkieltään. Äidinkieltä ei varsinaisesti pidetty muita kieliä parempana, mutta sille osoitettiin paljon enemmän huomiota. He vertasivat äidinkieltä muun muassa englannin kieleen ja pohtivat näiden eroja myös tunnetasolla. Haastateltavat osoittivat suhtautuvansa suomen kieleen tunteellisesti. Suomen kieleen liitettiin myös vahvasti suomalainen kulttuuri ja omat juuret. Se näyttäytyi tunnekielenä, jonka merkitys on jotain syvempää kuin pelkkä arjen kommunikoinnin kieli.

On yleistä, että kaksikieliset pitävät myöhemmin oppimaansa kieltä kylmempänä, köyhempänä, vähemmän vivahteikkaampana ja sanaköyhempänä kuin äidinkieltä. Kieli tuntuu pinnallisemmalta, eikä se vaikuta puhujaan yhtä voimakkaasti kuin äidinkieli (Skutnabb-Kangas 1988: 49.) On havaittu, että negatiivisia tunteita herättivät muun muassa vierasperäisyydet, kun taas positiivisuuteen liittyy oletettu omaperäisyys ja siihen liitetty arvostus (Haakana & Mäntynen 2002: 305). Aineistossa suomea kuvailtiin huomattavasti positiivisimmin ilmauksin kuin englantia, joka näyttäytyi haastateltaville ennemmin neutraalina työkielenä. Suomen kielen merkitystä haastateltavat avaavat seuraavilla tavoilla:

(51)

Anna: Se on se äidinkieli. Mun mielestä se on se perus siinä. Se on se äidinkieli, on hienoa puhua kieltä, jota kauheen moni ihminen ei tässä maailmassa puhu.

(52)

Maarit: No suomen kieli on tuttu ja turvallinen.

(53)

Kaisa: No suomen kieli on tietysti osa identiteettiä että sillä on oppinu kulttuurit ja tavat ja miksi mä oon tämmönen kuka mä oon ja se sit suomalaisesta sisusta ja siihen liittyy kieli Kalevaloineen muineen kaikkineen.

(54)

Piia: – – suomen kieli, no jos tässä ajattelee näitä kahta kieltä ni kyllä mä sanosin et suomen kieli edelleen merkitsee sitä helppoutta, se on niinku sie syvällä ni on sillä silti helpompi kommunikoida tollai niinku.

Kuvaukset *äidinkieli*, *tuttu*, *turvallinen*, *identiteetti* ja *se on niinku sie syvällä* välittävät positiivisia ja henkilökohtaisia tunteita. Toisaalta Piian esimerkissä näkyy myös kielen väli-neellinen arvo, sillä suomen kieli *merkitsee helppoutta* (ks. luku 6.3).

Pyysin haastateltavia kuvailemaan suomen kieltä, ja vastaukset noudattelivat pitkälti samaa linjaa positiivisten tunteiden osalta. Suomea kuvailtiin esimerkiksi sanoilla *harvinainen*, *värikäs*, *rikas*, *vaikea*, *monipuolinen*, *vivahteikas* ja *hieno*. Sanoihin *harvinainen* ja *vaikea* voi ajatella yhdistyvän myös positiivisia miellelyhtymiä, sillä niihin liittyy tietynlaista ylpeyttä omasta yksilöllisestä kielestä. Esimerkissä 51 Anna kertoo, kuinka suomen kieltä on *hienoa puhua*, koska se ei ole laajalle levinnyt kieli. Harvinaisuus tulee tässäkin esiin. Suomalaiset ylipäänsä liittävät suomen kieleen positiivisia konnotaatioita (Haakana & Mäntynen 2002: 305–306). Englannin kieltä puolestaan kuvattiin aineistossa paljon neutraalimmin, kuten seuraavista katkelmista näkyy.

(55)

Maarit: No se on tietysti täällä jokapäiväinen kieli et kyllähän sun pitää kommunikoida. Sä käyt kaupassa, sä tilaat jotain, sä oot puhelimesta työn puolestakin ja muuten niin sitä on pakko puhua.

(56)

Kaisa: No englannin kieli merkitsee työtä ((nauraa)) työntekoo. Se liittyy työhön, se liittyy kansainväliseen yhteyksiin.

(57)

Piia: Mun mielestä se [englanti] on kiva siinä mielessä että edelleen joka päivä oppii.

Maarit yhdistää englantiin jokapäiväiset arkiset toiminnot, ja Kaisa sanoo kielen merkitsevän työtä. Piia suhtautuu englantiin hieman kiinnostuneemmin ja kuvailee sitä *kivaksi*, koska *edelleen joka päivä oppii* kielestä uutta. Yleinen käsitys englannista oli kuitenkin melko neutraali, ja se oli kieli, jota tarvittiin arjessa selviämiseen. Tunne oli siis hyvin erilainen kuin suomea kuvailtaessa. Samanlaisilla neutraaleilla käsitteillä luonnehdittiin eräässä haastattelussa myös Kanadan kansalaisuutta, joka oli haastateltavan mukaan *enemmän tämmönen tekninen juttu*. Suomi on selvästi monille haastatelluille tunnekieli, jolla ilmaistaan vahvojakin tunteita. Muun muassa lasten komentamiseen Anna mielellään käyttää suomea, vaikka keskustelua muuten käytäisiin englanniksi.

(58)

Anna: Et joo mut täytyy sanoo et kyl se suomi on se komennuskieli myöski sillä tavalla vahvempi että mielellään sitä käyttää suomea vaikka ois just tuolla et tavallaan muuten ehkä saattais jutella englanniks niin sit mä kyl ärähdän suomeks.

Toisaalta jotkut ilmaukset, kuten *I love you*, tulevat helpommin englannin kielellä, kuten Maarit kertoo.

(59)

Maarit: Kuule se tulee paljon helpommin englanniks että I love you. Eiku ihan oikeesti siis lapsilleki että se on ihan normaalia et mä sanon niille niinku lähtee kouluunki vaikka voi sanoo et hyvää koulupäivää ja sit mä huudan perään love you. Emmä Suomessa koskaan sano et hei kiva kun lähet nyt kouluun et rakastan sinua. Et on tiettyjä asioita, jotka ne vaan tulee helpommin.

Sirkeinen (2008) maisterintutkielmassaan haastatellut Suomessa asuvaa monikielistä perhettä, jonka äiti on suomalainen. Haastateltu äiti pitää suomea itsestäänselvytenä sekä hieman tylsänä, ja perheen toinen kieli espanja näyttäytyy hänelle suomea parempana. (Sirkeinen 2008: 50.) Omilla haastateltavillani tilanne on kääntynyt ikään kuin pääläelleen. Ulkomailla asuessa suomea arvostetaan ja englannista on muodostunut arkinen ja itsestäänselvä kieli, jota on selviytymisen vuoksi käytettävä.

Eri kielten kuvaaminen on osa kieli-ideologista prosessia. Se kertoo, millaisia käsityksiä meillä on tietyistä kielistä ja mitä niissä arvostamme. (Mäntynen ym. 2012: 325.) Aineistosta hahmottuikin pitkälti suomen kieltä arvostava ja sitä vaaliva ideologia. Tähän ei kuitenkaan

liittynyt yksinään suomen kieli, vaan myös muilla asuinalueen suomalaisilla ja suomenkielillä toiminnalla on merkitystä.

(60)

Anna: On se [suomenkielinen toiminta alueella] tärkeä sillä tavalla et sitte... No itselleki se on kivaa ja pääsee aina mä oon onnellinen kun pääsee näkemään suomalaisia ja puhumaan suomea aikuistenki kanssa.

(61)

Maarit: Ja kun kuitenkin suomalaiset on mä sanosin et suomalainen tietää miten suomalainen on. Ettei tarvi olla sitä small talkia tiätsä, sä voit ihan suoraan sanoo just niinku asia on.

Anna ja Maarit kuvaavat, kuinka heistä on mukavaa päästä puhumaan suomalaisten kanssa, koska *suomalainen tietää miten suomalainen on*. Tällaiset tapaamiset ovat *kivoja*, ja Anna sanoo olevansa *onnellinen* päästessään suomalaisten keskuuteen. Kieli, kulttuuri ja suomalaiset tavat nähtiin yhdistävinä tekijöinä ja syinä, miksi suomen kielen taitoa haluttiin ylläpitää. Vaikka perheellä on suuri merkitys kielen ylläpitämisessä, tärkeitä ovat myös kodin ulkopuoliset kontaktit.

Aineiston perusteella ensimmäisen polven ulkosuomalaiset vaikuttavat osallistuvan melko aktiivisesti suomalaisiin tapahtumiin, mutta heidän lapsensa eivät osoita suurta kiinnostusta tilaisuuksia kohtaan. Järjestäjinä ovat useimmiten juuri aikuiset ensimmäisen polven maahanmuuttajat, joten erilaiset kiinnostuksen kohteet voivat selittää nuorempien innostuksen puutetta. Tästäkin johtuen toisen polven ulkosuomalaisten sosiaaliset piirit ovat yleensä englanninkielisiä ja kanadalaisia. Ainoastaan Suomi-koulut tai varta vasten pienemmille lapsille järjestetyt tilaisuudet mainittiin poikkeuksena, joihin lapsetkin osallistuvat. Tapahtumiin osallistumisella haluttiin siis vaalia suomen kielen säilymistä, mutta lähinnä se toteutui vanhempien itsensä osalta. Ylipäänsä kulttuurin ja perinteiden arvostus tuli kuitenkin useassa haastattelussa ilmi.

(62)

Kaisa: Joo, mä luulen et se on se haikeus että se suomalainen ruoka ja se kulttuurin perinne mikä me halutaan siirtää myös mejän lapselle täällä ni se tulee parhaiten Suomi-kanavan kautta. -- Ehkä muista vuoden tapahtumista ni juhannus on semmonen merkittävä mikä on myös suomen kielellä siis se tapahtuma mitä ei oo englannin kielellä ni se sitte käytetään suomenkielisistä lähteistä ja materiaaleista.

(63)

Taru: Et kyllähän sitä pitää tärkeenä, että on oma se kieli ja kulttuuri et tavallaan sitä on tavallaan, se on tärkeä juttu kuitenkin että tää on se meidän juttu ja meidän tausta ja et me ollaan tässä.

(64)

Maarit: Ja puhutaan [Suomi-koulussa] suomea niin paljon kun, tietysti siel voi olla lapsia jotka ei ymmärrä yhtään niin niille pitää sit englanniks selittää mutta et yritetään sitä kulttuuria viedä eteenpäin kuitenkin. Et hei et sun isoäitis on suomalainen että joo tiätsä et se on esimerkiks tehny tämösiä ja siel tehään kaiken näköstä.

Kaisa kertoo, kuinka suomalaisia perinteitä *halutaan* siirtää lapselle. Erityisesti suurien juhlapyhien, kuten pääsiäisen, juhannuksen ja joulun, aikaan haastateltavat sanoivat noudattavansa suomalaisia perinteitä. He olivat myös kiinnostuneita Suomen tapahtumista ja suomalaisesta kirjallisuudesta. Lisäksi Suomi-koulun kautta tulevaa yhteyttä suomalaisuuteen pidettiin tärkeänä niin itselle kuin muille alueen suomalaistaustaisille lapsille, jotka eivät välttämättä osaa suomea. Tästä kertoo esimerkki 64, jossa Maarit kertoo, kuinka perinteisiä suomalaisia asioita yhdessä tekemällä *kulttuuria viedään eteenpäin*. Kun oma äidinkieli on vähemmistökielen asemassa, sen ylläpitämisessä voi olla kyse myös etnisen identiteetin ylläpitämisestä (Song 2010: 36). Esimerkissä 63 Taru osoittaaakin pitävänsä omaa kieltä, kulttuuria ja taustaa *tärkeenä*. Hän sanoo sen olevan *meidän juttu*.

Toisaalta omia kielenkäytön käytänteitä verrattiin myös toisiin alueella tai ulkomailla asuviin suomalaisiin. ”Meidän” ja ”muiden” erottelu kielten ja kielitaidon perusteella onkin yleinen käytäntö, joka heijastelee kieli-ideologioita (Mäntynen ym. 2012: 339). Haastateltavat olivat tehneet havaintoja siitä, miten eri tavalla suomalaistaustaiset henkilöt voivat suhtautua kielen ylläpitämiseen. Seuraavissa esimerkeissä Maarit, Anna ja Piia vertaavat omaa toimintaansa muihin alueen suomalaistaustaisiin.

(65)

Maarit: Et on muutamia tääl on semmosia siirtolaisia, jotka haluaa puhua englantia mutta mä yleensä pyrin puhumaan suomea koska mä koen sen taas suomalaisten kanssa et se on meidän kieli.

(66)

Anna: Sitte kun se on se meiän tunnekieli, pystyy ilmasemaan itteä kuitenkin niin paljo paremmin. Välillä kattelen säälien semmosia lapsia tai vanhempia jotka ihan täysin puhuu suomea mutta sitte antavat lasten vastata englanniks. Jos sä meet sille linjalle hetkekskin niin ei siitä oo enää paluuta. Mutta kaikki elää niinku elää.

(67)

Piia: No semmonen kuva mulla kyllä on että me ollaan siinä mielessä poikkeuksellinen että meillä tää suomi on aika vahvana tässä. Kyl siel [epäselvä sana] ku on tavannu ni niillä on enemmän vaikeuksi kyllä. – – Tunnen ihmisiä siellä, samanikäisiä lapsia jossa siis se on niin että kyllä niille voi puhua suomea ja ne sen ymmärtää mutta ne ei koskaa vastaa suomeks. Eikä ymmärrä kaikkee vaikka on kummatki vanhemmat suomalaisia. Saati sitte jos toinen on vaan suomalainen.

Erityisen selvästi Annan esimerkissä tulee ilmi ajatus, että on häpeä olla käyttämättä omaa äidinkieltään ja siirtämättä sitä eteenpäin (ks. myös Song 2010: 36). Tästä kertoo ilmaus *katsoa säälien*. Anna perustelee kielenkäyttöä sillä, että se on *meiän tunnekieli*. Kaikissa esimerkeissä korostetaan perheen omia yhteisiä toimintatapoja puhumalla *meistä*. Lisäksi *meillä* ja *meidän kielellä* viitataan yleisemmin suomalaisiin. (Ks. VISK § 716; § 719.) Haastattelussa otettiin esille useamman kerran, että kaikki ulkosuomalaiset eivät edusta samanlaista

äidinkielen vaalimisen ideologiaa. Näihin ”muihin” tehtiin kuitenkin puheessa eroa, minkä seurauksena aineistosta pystyi hahmottamaan kaksi kategoriaa ”me kielen ylläpitäjät” ja ”muut ei-ylläpitäjät”. Esimerkiksi Piia sanoo, että heidän perheensä on *poikkeuksellinen*, koska suomi on pysynyt vahvana. Kieli-ideologiat tulevatkin usein neuvoteltaviksi erilaisissa muutostilanteissa, joissa kielen arvo, normit ja puhujien asemat muuttuvat ja tulevat kiistanalaisiksi (Mäntynen ym. 2012: 330). Ulkomaille muutto ja siellä asuminen on selkeästi tällainen muutostilanne, jossa kieli-ideologisia kysymyksiä pitää puntaroida uudelleen. Tällöin ei ole tavatonta, että vastakkain asettuu useita erilaisia ideologioita ja käsityksiä siitä, tulisiko kieltä ylläpitää ja kuinka se pitäisi tehdä.

6.3 Instrumentaalinen ideologia

6.3.1 Suomen kieli kommunikoinnin välineenä

Aiemmin monikielisyydestä ajateltiin negatiivisemmin, mutta nykyisin esiin nousevat ennemmin sen hyödyt (Dufva & Pietikäinen 2009: 2). Arvostus suomen kieltä kohtaan ja halu säilyttää suomalaista kulttuuria olivat haastateltavien usein mainitsemia syitä ylläpitää kieltä uudessa ympäristössä. Tämän lisäksi suomea ylläpidetään muun muassa Suomeen kohdistuvan yhteydenpidon sekä kielen harvinaisuuden vuoksi. Jälkimmäisenä mainitut syyt ovat melko välineellisiä, joten haastateltavien kielenkäytössä oli havaittavissa myös niin sanottua instrumentaalista ideologiaa.

Instrumentaalisisessa ideologiassa kieli nähdään kommunikoinnin välineenä ja kieliä arvostetaan niiden hyödyllisyyden mukaan (ks. esim. Kunnas 2006: 234). Kun joitain tiettyjä kieliä pidetään hyödyllisinä erilaisissa arjen kommunikointitilanteissa tai niitä halutaan oppia, jotta parannetaan tulevaisuuden työmahdollisuuksia, puhutaan instrumentaalisisesta ideologiasta. Esimerkiksi englannin kieleen suhtautuminen oli haastateltavilla melko hyötöpohjainen, sillä se käsitettiin työkieleksi ja kieleksi, joka auttaa arjen toimissa.

Myös suomen kieleen kohdistui aineistossa monia instrumentaalisen ideologian piirteitä. Lammervon mukaan (2007) ensimmäisen polven australiansuomalaisille on tärkeää siirtää kieltä omille lapsille, jotta voidaan olla yhteydessä sukulaisiin. Samoja syitä Lammervo (2009: 98–99) havaitsi myös toisen polven ulkosuomalaisten puheissa. Aineistossani yhteydenpito Suomeen oli tärkeä keino ylläpitää kielitaitoa, ja se koettiin myös välttämättömyydeksi, jos haluttiin kommunikoida suomalaisten sukulaisten kanssa.

(68)

Maarit: Meil vaan se tuli ihan luonnostaan et kyl me puhutaan suomeks ja ehkä siinä oli myös se, että Suomessa kuitenkin isovanhemmat esimerkiks ei ymmärrä englantia ollenkaan.

(69)

Anna: – – Koska helposti se sit vaan nykysin sitä semmosta tuhahtelua että semmosta yleistä teinin tuhahtelua että mitä mä tällä teen. Mut kyl ne ymmärtää sen, et se on tärkeä et siellä Suomessa pärjää ja sitte just et pärjää näiden serkkujen ja muiden kanssa jotka ei tietysti puhu vielä tarpeeks hyvää englantiakaan eikä pienet tietenkään ollenkaan että.

Annan esimerkin perusteella toiselle polvelle kielen välineellinen arvo vaikuttaisi olevan syy ja motivaation lähde, miksi kieltä kannattaa ylläpitää (*ne ymmärtää sen, et se on tärkeä et siellä Suomessa pärjää*). Ensimmäisellä sukupolvella, joka on aikuisiällä muuttanut ulkomaille, on vielä läheisiä sukulaisia Suomessa. Vähitellen side sukupolvien välillä kuitenkin heikkenee. Myöhäisemmät sukupolvet eivät välttämättä koe tarvetta ylläpitää kieltä, koska yksi tärkeä tekijä – kommunikointi Suomessa asuvien suomalaisten kanssa – on kadonnut. Toisella sukupolvella ei siis ole samanlaista vanhempien syntymämaan kulttuurillista identiteettiä, joten arvostus kieltä kohtaan ei nouse tällaisista abstrakteista asioista. (Ks. Siitonen & Tuomi-Nikula 2003: 334–335.) Ylläpidon syiden tulee olla konkreettisia ja ylläpidosta tulee olla hyötyä. Tässä ikä voi tosin olla merkittävä tekijä. Seuraavassa esimerkissä Kaisa kertoo tilanteesta, jossa hänen huomattavasti teini-ikäistä nuorempi lapsi on omaksunut suomalaisen identiteetin, vaikka ei ole Suomessa koskaan asunut.

(70)

Kaisa: Ehkä siitä että jo silloin kun me asuttiin [toisessa maassa] nin [lapsi] oli neljävuotias, siis siellä hän oli kansainvälisessä koulussa ja niitten koulussa sitten mis oli lapsia varmaan kolmestakymmenestä eri maasta ni siellä sitte oli joulun aikaan vierailemassa joulupukki. – – Ni sitte ne lapset oli istunu ympyrässä ja se opettaja kerto meille sit myöhemmin ja sit tää niitten joulupukki oli kysynyt et no mistä päin te lapset ootte. Ja meidän [lapsi] oli sitte viitannu ku oli hänen vuoro ja hän sano et mä oon Suomesta ja tää oli sanonu et oi miten hauskaa et meil on [lapsi] Suomesta. Mut eihän hän oo niinku Suomesta mut hänen identiteetti sen kielen kautta että kun äiti ja isä puhuu suomea et hän on suomalainen.

Kaisan lapsi ei ole kerrotussa tilanteessa kyseenalaistanut suomen kieltä tai suomalaisuutta, vaikka ei itse ole Suomessa asunut. Lapsi on omaksunut vanhempien äidinkielen kautta suomalaisen identiteetin, vaikka siitä ei oletettavasti ole lapselle suoranaista hyötyä. Haastattelusta ei tosin käy ilmi, olivatko lapset esimerkiksi keskustelleet joulupukin kanssa tämän olevan Suomesta, jolloin hyöty-yhteys tulisi tässäkin esimerkissä esille.

Instrumentaalista ideologiaa korostaa myös se, että suomen kieltä halutaan pitää yllä ja siirtää lapsille siltä varalta, jos jossain vaiheessa perhe tai lapset itse haluaisivat muuttaa takaisin Suomeen. Ajatuksena on, että kielten osaaminen helpottaa lasten elämää jatkossa.

(71)

Taru: Kyl se on tärkeätä ja sit ihan senki kannalta et jos muutetaan takasi Suomeen ni sen [lapsen] elämä on paljo helpompaa sitte et ku sitä ylläpitää.

(72)

Kaisa: Mutta tietysti se on aina semmonen avoin ovi siis sen takia on pidetty kaksoiskansalaisuus että jos esimerkiksi j-, j- [lapsi] joskus haluais tulla Suomeen niin hänellä on sitte mahdollisuus.

Myös Suomen kansalaisuus on haluttu pitää, jotta Kaisan sanoin pidetään *avoin ovi* tulevaisuuden varalle. Hän ei halua rajata lapsen mahdollisuuksia, ja Taru puolestaan ajattelee lapsen elämän olevan *paljo helpompaa*, kun kieltä ylläpitää.

Suomessa suomen kieli on toimiva ja arvostettu resurssi, mutta ulkomaille siirrettynä sen käyttöarvo monesti vähenee (Pietikäinen, Dufva & Mäntylä 2010: 20). Kieli-ideologinen prosessi eteneekin siten, että suomen kieli irrotetaan omasta ympäristöstään (Suomesta) ja siirretään uuteen, englannin- tai ranskankieliseen paikkaan (Kanada). Tällöin suomen kieli voi alkaa näyttäytyä aiempaa hyödyttömämpänä ja arvottomampana. (Pietikäinen 2012: 427.) Erityisesti toisen polven ulkosuomalaisten keskuudessa tämä tapahtuu helposti. Suomen kieltä on vaikea nähdä hyödyllisenä resurssina omassa elämässä, ja tästä syystä myös motivaatio oppia ja ylläpitää kieltä kärsii. Hyöty voi kuitenkin muodostua nuorten keskuudessa esimerkiksi suomenkielisen pojan tai tytön tapaamisesta, kuten seuraavassa esimerkissä.

(73)

Maarit: Sanotaan näin että meiän [lapsi], joka on vanhempi ja joka kävi [Suomi-koulussa] pidemmän aikaa, taisteli vastaan kyllä lahjakkaasti koko ajan. Mutta sitten se tapas yhen suomalaisen pojan yhtenä kesänä ni sit se alko se suomen kieliki olla ihan kivaa.

Hyödyllisyyden lisäksi tässä suomen kieli muuttuu *kivaksi*, mikä motivoi nuorta sen käyttöön. Vaikka toiselle polvelle kieli saattaakin näyttäytyä toisinaan hyödyttömänä, haastateltujen ensimmäisen polven ulkosuomalaisten keskuudessa tällaista hyödyn ja arvon vähenemistä ei kuitenkaan ollut käynyt. Kieli on arvokas ja toimiva resurssi perheiden keskinäisessä kommunikaatiossa, ylläpidettäessä yhteyksiä Suomeen sekä osallistuttaessa suomenkielisiin ja suomalaisiin tapahtumiin uudella asuinseudulla. Vaikka kieli on periaatteessa hyödytön kanadalaisessa yhteiskunnassa, edellä mainitut syyt riittävät takaamaan kielen hyödyllisyyttä tarpeeksi paljon, jotta sitä halutaan ja jaksetaan ylläpitää. Suomen kielestä haluttiin tehdä lapsille hyödyllinen, vaikka se ei muuten välttämättä sitä tässä ympäristössä olisi. Sen käyttökelpoisuutta haluttiin tuoda esiin ja osoittaa, että suomen kieltä todella käytetään muuallakin kuin vain omassa kodissa. Esimerkissä Anna avaa Suomi-koulun merkitystä suomen kielen välittäjänä ja esiintuojana.

(74)

Anna: Mun mielestä se on se Suomi-koulun ehkä tärkeinki pointti siinä että sai lapsille suomenkielisiä kavereita että ne tajus että täällä on oikeesti muutkin lapset puhuu suomea. – – Se on kyl tosi tärkeetä niinku lapsille ja just sen takia, että he ymmärtää että se ei oo vaan vanhempien kieli vaan on muitaki jotka puhuu suomea.

Suomenkieliset kontaktit saattavat jäädä lapsilla muuten vähäisiksi, mutta Suomi-koulussa lapset *ymmärtää, että se ei oo vaan vanhempien kieli vaan on muitaki, jotka puhuu suomea*. Tämä nostaa suomen hyötyarvoa lasten silmissä ja saattaa motivoida heitä enemmän kielen käyttöön. Myös Kaisa ottaa esille, että kielen kanssa on hyvä toimia yhdessä muiden kanssa, jotta lapselle syntyy mielikuva käyttökelpoisesta suomen kielestä.

(75)

Kaisa: – – mutta se mikä ehkä on, että mikä on auttanut siinä [lapsen positiivisessa suhtautumisessa suomen kieleen], on että vanhemmat ollaan mukana siinä lapsen toiminnassa. Ei ainoastaan siis kielen opetuksessa niinku jotkut opettaa sitä omaa kieltä lapselle vaan me toimitaan yhdessä sen kielen kanssa. – – me mennään tekee juttuja suomen kielellä ja siit tulee semmonen arvostus et tää on niinku kivaa ja on kiva käyttää tätä kieltä.

Tässäkin esimerkissä esiin tulee kielen kivuus. On tärkeää, että kieli on käyttökelpoinen ja hyödyllinen, mutta samalla sen käyttäminen voi olla myös *kivaa*. Siitonen ja Tuomi-Nikula (2003) sanovat, että jos lapsella ei ole perheen ulkopuolella mahdollisuuksia käyttää vähemmistökieltä, voi kielenkäytön motivaatio heikentyä. Kyseessä voi olla esimerkiksi erilaisuuden pelko. Toisaalta alhaiseen motivaatioon saattaa liittyä valtakulttuurin vähäinen arvostus lapsen omaa kieltä kohtaan. (Siitonen & Tuomi-Nikula 2003: 324.) Tästä näkökulmasta käsin hyväksyttävällä ympäristöllä sekä paikallisilla suomalaisilla kontakteilla voidaan ajatella olevan hyvin suuri merkitys toisen polven kielen ylläpitämisessä.

6.3.2 Kieli auttaa toista kieltä

Instrumentaalinen ideologia toistuu ajatuksessa kielestä pääomana, jota voidaan hyödyntää globaaleilla markkinoilla (ks. Karjalainen 2015: 58). Seuraavista esimerkeistä voi huomata, millaisia etuja kielten oppiminen ja osaaminen haastattelijoiden mukaan lapsille tuo.

(76)

Maarit: Mä muistan silloin aikaan kun näist joskus puhuttiin kavereittenkin kanssa paljon niin myös se, että jos lapset kasvaa kaksikieliseksi hyvin pieninä ni niil on myös etuu siitä sitte myöhemmin ku he lähtee opiskelee muita kieliä.

(77)

Kaisa: Mutta tota mutta se me ollaan nähty että ehdottomasti kieli aina edesauttaa toisen kielen oppimista mut ei ainoastaan kielenoppimista vaan myös sen koko konseptin omaksumista. – – Niillä lapsilla on luovempi ymmärrys, niillä on semmonen luovuus rakentaa constructioning niinku panna

asioita yhteen ja nähdä eri näkökulmia johonki ongelmaan. Että ei vaan yks asia vaan et mä ymmärrän että se kie- eri kielet tuo erilaista perspektiiviä ja näkökulmia sen ongelman ratkaisuun. Ja must tää on semmonen malli että jos se säilyis hänen [lapsen] elämässä ni se olis hieno asia. En siis välttämättä näe et sen pitää olla välttämättä ranska, se on ihan okei jos se vaihtuu vaikka italiaksi tai saksaksi tai minkä hän kokee sen elämänvaiheen tärkeeks kieleks.

Edellä olevissa esimerkeissä ilmaistut *on etuu siitä sitte myöhemmin ja ehdottomasti kieli aina edesauttaa toisen kielen oppimista* kertovat, että kielten osaamista katsotaan myös hyötynäkökulmasta eli yksi kieli auttaa toista kieltä. Tässä on nähtävissä selvästi yleinen arvostus monien kielten oppimista kohtaan. Tavoitteena on luoda lapselle puitteet, joiden avulla hänen on mahdollista oppia uusia kieliä sekä saada *erilaista perspektiiviä ja näkökulmia*.

Näissä esimerkeissä kielten hyödyistä puhutaan nimenomaan lasten etuja ajatellen. Tämä olikin yleinen näkökulma haastatteluissa. Vanhemmat eivät pohtineet omaa kielitaitoaan tai kielenkäyttöään tästä näkökulmasta lainkaan, vaan hyötyjä tarkasteltiin ainoastaan lasten kautta. Esimerkiksi Song (2010) on haastatellut Yhdysvaltoihin muuttaneita eteläkorealaisia äitejä ja havainnut, että englannin kieli edustaa vanhemmille taloudellista hyödykettä ja mahdollisuutta tulla ”maailmankansalaiseksi”. Kyseisessä tutkimuksessa hyötynäkökulma tuli hyvin selvästi esille, sillä osa eteläkorealaisista muuttaa Yhdysvaltoihin hetkellisesti ainoastaan saadakseen lapsilleen paremman englannin kielen taidon. Näin jyrkkiä näkemyksiä monikielisydestä tai eri kielten hyödyllisyydestä omaan tutkimukseeni osallistuneet ulkosuomalaiset eivät kuitenkaan tuoneet ilmi.

Lähes kaikissa tämän tutkielman haastatteluissa kävi ilmi, että kotona kannustettiin käyttämään vähemmistökielen asemassa olevaa suomen kieltä. Mikäli kannustus ei ollut kovin selkeää, kielen käyttöön ei ainakaan suhtauduttu negatiivisesti eikä sitä haluttu rajoittaa. Yhdessä haastattelussa tosin ilmeni, että aiemmin perheessä oli pyritty käyttämään enemmän alueen valtakielenä toimivaa englantia, mutta nykyisin kotona käytettävä kieli on pääasiassa suomi.

Muissa haastatteluissa suomen kieli oli perheessä yleisimmin käytetty yhteinen kieli. Kaikissa perheissä käytettiin lisäksi englantia, mutta myös muita kieliä arvostettiin. Kyse ei siis ollut niin sanotusta eliittikaksikielisydestä. Lindgrenin (2003) mukaan eliittikaksikielisuuden arvostus eli se, että oman kielen lisäksi tuli hallita lingua francana käytettyjä valtakielisiä, oli aiemmin yhteiskunnassa vallalla. Nykyään monikielisyyttä arvostetaan enemmän riippumatta siitä, mistä kielistä on kyse. Tämä kuitenkin vaatii muita kieliä kunnioittavia kielioloja lapsuudesta saakka. (Lindgren 2003: 512.) Vaikka eliittikaksikielisyyttä ei sanan varsinaisessa merkityksessä ollut havaittavissa, muut käytössä olevat kielet tai opiskeltavat kielet oli kuitenkin valittu useimmiten hyötynäkökulmaa ajatellen.

Eri kielten arvostus vaihtelee ajan saatossa. Esimerkiksi 1950-luvulle asti Suomessa opiskeltiin paljon saksaa, kunnes englannin kielen asema kasvoi. Nykyisin taas espanjaa arvostetaan suurena globaalina kielenä. (Pietikäinen ym. 2010: 19.) Espanjan kasvanut arvostus kuului myös tämän tutkimuksen haastatteluissa. Suomen ja englannin lisäksi espanja ja ranska esiintyivätkin kaikissa haastatteluissa kielinä, joita lapset joko opiskelevat tai joita vanhemmat haluaisivat lasten opiskelevan. Kuten Maaritin haastattelusta näkyy, espanjaa *olisi hyvä osata*.

(78)

Maarit: Ja sitä oon yrittäny kyl sanoo sitä, että sitä espanjaa olis hyvä osata. – Espanja on hirvittävän iso kieli maailmalla ni mun mielestä se on semmonen. Se ranska ei nyt välttämättä mutta nehän on samaa tota noin niin luokkaa just nää latinalaiset kielet espanja, italia, ranska niin mun mielestä se espanja on ehkä semmonen joka on ei nyt helppo mutta helpompi oppia ja helpompi ääntää ja sitä käytetään niin paljon.

Tässä hyötynäkökulmaan yhdistyy myös helppouden näkökulma. Kieliä on hyvä osata, ja kiinnostusta edesauttaa myös se, että jotain kieltä voi oppia nopeasti ja helposti. Esimerkissä espanjan opiskelu nähdään siis kaikin puolin taloudellisena valintana – tarkoitus on oppia uusi laajalti puhuttu kieli helposti ja nopeasti. Samassa yhteydessä Maarit otti esille myös espanjan ja suomen kielen keskinäiset hyödyt ja sen, että suomen osaaminen hänen mukaansa auttaa espanjan oppimista.

(79)

Maarit: Ja ne itse asiassa iteki huomaa sen et, varsinki [ensimmäinen lapsi] sillen kun se alotti ja sitte mä sanoin [toiselle lapselle] ihan samat ohjeet että muista se että kun sä luet espanjaa niin sä voit lukee sitä melkein samalla tavalla kun suomee. Et kun mä kuuntelin kun siellä joku tyttö puhui espanjaa hyvin tämmösellä engl- amerikkalaisella korostuksella ni mä sanoin lapsille että ihan oikeesti et teijän ei tarvi sä voit lukee ihan suoraan et siel on niitä muutamia sääntöjä niinku et mitkä on erilailta kun suomessa mutta mä sanoin et lue sitä ku suomee ni hyvin menee.

Tässä esimerkissä suomen kieli nähdään hyödyllisenä työvälineenä toisen kielen opettelussa (*lue sitä ku suomee ni hyvin menee*). Myös Kaisa kertoo, kuinka suomen osaaminen helpottaa ranskan puhumista ja toisaalta antaa *hyvän saundin* englannille.

(80)

Kaisa: – – voimakas hyvä ärrä helpottaa ranskan kielen puhumista ja sitä. Ja ehkä tota ehkä ainaki mitä mä kuulen työssä missä mä oon niinku positiivisena että suomen kieli jotenki antaa semmosen hyvän saundin englannin kielelle että ne tuntuvat selittävän sen että kun kansainvälisessä yhteydessä se antaa siis semmosen hyvän saundin.

Näissäkin esimerkeissä tulee esiin, että toisen kielen osaamisen nähdään edesauttavan jonkin toisen kielen omaksumista tai tuovan positiivista lisää kielenkäyttöön. Myös useissa tutkimuksissa on todettu vanhempien äidinkielen, ”perinnekielen”, osaamisen auttavan toisen kielen ja muiden taitojen oppimisessa (Umbreen 2014: 25).

Mielenkiintoista on, että kovinkaan moni haastateltavista ei painottanut erityisesti ranskan osaamista tai tarpeellisuutta, vaikka ranska on englannin ohella toinen Kanadan virallisista kielistä (Minister of Justice 2016). Quebecin provinssissa ranska on itse asiassa alueen ainoa virallinen kieli (Heller 2006: 30). Tähän vaikuttaa se, missäpäin Kanadaa kukin asuu ja millaisessa asemassa ranskan kieli juuri tuolla alueella on. Virallinen kaksikielisyys on esimerkiksi Edwardsin (2005: 18) mukaan perifeerinen ilmiö suurimmassa osassa Kanadaa, eikä ranskan kieli ole merkityksellinen suurelle osalle kanadalaisia. Ennemminkin ranska mainittiin sivulauseissa, kun käytiin läpi, mitä kieliä lapset koulussa ovat opiskelleet tai opiskelevat tällä hetkellä. Ainoastaan yksi haastateltavista puhui ranskan arvostuksesta enemmänkin, koska hänen lapsensa kävi osittain ranskankielistä koulua.

Tämän tutkimuksen aineistossa ilmenneet hyötynäkökulmat myötäilevät aiempia tutkimustuloksia. Muun muassa Nesteruk (2010: 278–279) puhuu samankaltaisista tuloksista hyötyjen suhteen. Hänen tutkimuksensa mukaan kielenkäyttäjät ovat maininneet eri kielten oppimisesta olevan seuraavanlaisia hyötyjä: muiden kielten helpompi oppiminen, maantiedon ja kirjallisuuden tuntevuus, parantunut ymmärrys kulttuureista sekä yleinen kiinnostuksen laajentuminen, minkä ansiosta maailmaa voi katsoa erilaisista perspektiiveistä.

6.4 Hyvän suomen kielen ideologia

6.4.1 Kriittisyys ensimmäisen polven kielenkäytössä

Puristisessa kieli-ideologiassa arvostetaan mahdollisimman puhdasta ja normin mukaista kieltä (Mäntynen 2012: 378). Siinä ei kuitenkaan ole kyse vain kielestä vaan syvemmälle ja laajemmalle käyvästä kulttuurisista ja poliittisista arvoista (Piippo ym. 2016: 108). Se, mitä puhdas ja normin mukainen suomen kieli kenellekin tarkoittaa, on yksilöllistä. Tämän tutkimuksen aineistossa ei ollut havaittavissa viitteitä varsinaisesta puhdaskielisyyden ideologiasta, mutta haastateltavat puhuivat *hyvästä* tai *kunnollisesta* suomen kielestä. Hyvän suomen ideologia il-

meni ennen kaikkea sanaston tasolla. Jonkin toisen kielen sanojen sekoittaminen suomen kielen nähtiin negatiivisena piirteenä. Erityisesti hyvää suomen kieltä vanhemmat vaativat itseltään, mutta lasten kielenkäytön suhteen oltiin sallivampia.

Yleisesti haastateltavilla oli melko salliva kielikäsitys, ja kielenkäyttöön viitattiin *pääasia, että puhutaan* -tyyppisin ilmauksin. Suomen kielen suhteen oltiin kuitenkin tarkempia. Vanhemmat halusivat puhua *hyvää suomea*, ja oman kielitaidon suhteen oltiin hyvin kriittisiä. Esimerkiksi Kaisan haastattelussa tulee esiin halu käyttää *oikeita* mukaisia sanoja. Vaikka ihmiset ymmärtäisivät sanoman tarkoituksen, hän käyttää mielellään suomenkielisiä sanoja ja *oikeita suomenkielisiä termejä*.

(81)

Kaisa: Joo ehkä sä huomasit, se mua vähän häiritsi kun mä en löytäny sitä sanaa että mikä se oli nyt kuvata sen koulun termiä suomen kielelle. Mitä mä tekisin niin mä tietysti menisin googlaamaan sen sanan niin mä oppisin sit sen oikeen suomenkielisen termin siihen, siihen käyttö-. Et se on tärkeä jos joku sana... Johtuu ehkä siitä että sitä sanaa ei koskaan käyttäny Suomessa ollessa. Ja sit nyt vaan pää ei osaa keksiä siihen oikeeta termiä. Ja just se johtuu siitä et sitä käytetään vaan kaikki täällä tietää sen vaan sillä englanninkielisellä termillä, jota nää suomenkieliset, joitten kanssa me ollaan yhteyksissä, neki käyttää siihen sitä englanninkielistä termiä.

Esimerkissä Kaisa kertoo, kuinka häntä harmittaa, jos hän ei löydä oikeaa suomenkielistä sanaa asialle. Hän selittää tilanteen siten, että suomenkielistä vastinetta ei ole koskaan Suomessa ollessa tullut käytettyä. Monesti tällaiset tilanteet johtuvatkin kielenulkoisista käännösongelmista, ja niitä kutsutaan realioiksi tai kulttuurisanoiksi. Bodón (2009) mukaan nämä ovat sanoja, joille ei ole samanlaista vastinetta toisissa kulttuureissa. Esimerkiksi tietyn kulttuurin ruuat, vaatteet tai paikannimet ovat realioita. (Bodó 2009: 77; ks. myös Lammervo 2007: 192.) Myös kouluun liittyvä sanasto voi usein olla hallussa vain paikallisella kielellä, kuten aiemmasta esimerkistä 81 sekä seuraavasta esimerkistä 82 käy ilmi. Annaa tämä ei kuitenkaan häiritse, vaan tärkeintä on jälleen se, että kaikki läsnäolijat ymmärtävät, mistä on kyse.

(82)

Anna: Se riippuu vähä että jos ne [lapset] rupee puhumaan koulusta vaikka tai kertomaan koulusta ni sillo niillä se sanasto on vaan englanniks jotkut asiat päässä ni silloin ne saattaa kyllä vääntää mutta sitte kaikki taas ymmärtää ne.

Suomea verrattiin haastatteluissa ennen kaikkea englantiin, ja näiden kielten sekoittuminen nähtiin ongelmalliseksi (vrt. Lammervo 2007: 185, 189). Useassa haastattelussa kävi ilmi, että suhtautuminen suomen ja englannin sekoittumiseen puheessa on negatiivinen.

(83)

Piia: Mutta kyllä joskus sitte lipsahtaa sinne, se vaara aina piilee et sä lopuks alat keskustele semmosta sekakieltä et sä sanot sen sillä kielellä niinku asia mitä sä oot sanomassa mut toisella kielellä on joku asia helpompi sanoo muutenki kuvaanno- kuvaa paremmin sitä tilannetta tai jotain ni sitte

sä sörkkäät sinne jonneki väliin. Mikä onnistuu tietysti suomalaisten keskuudessa iha hyvin, koska kaikki ymmärtää mist on kyse.

Piia käyttää sanaa *lipsahtaa*, mikä viittaa siihen, ettei teko ole tarkoituksellinen. Hän myös kuvailee englannin ja suomen yhdistämistä *sekakieleksi*, joka on *vaara*. Ihmisillä on ole-massa käsitys ”oikeasta” kielenkäytöstä ja hyvästä kielestä. Ideologiat ovat muokanneet tätä käsitystä, ja normit nähdäänkin usein sääntöinä tai lakeina, joita tulisi poikkeuksetta noudattaa (Piippo ym. 2016: 39). Käsitys hyvästä suomesta näyttää vaikuttavan myös ulkosuomalaisten keskuudessa. Vaikka ympäristö on monikielinen, suomen kieltä halutaan käyttää ”oikein” lainasanoja ja sekakieltä vältellen. Anna ja Taru pohtivat seuraavissa esimerkeissä suomen ja englannin sanojen sekoittumista toisiinsa.

(84)

Anna: Joo, koen ja kyllä valitettavasti huomaan että sitä tulee fuskattua ja ((nauraen)) alkaa niitä englannin sanoja väliin mutta tota kyl on tärkeitä siis joo. Kyl mä haluun et mä pystyn puhuu eikä sillä tavalla et liikaa käyttää, alkaa vääntää englannist. Se on hirveen helppoo vääntää englannista suomeks sanoja. Suomi on ihana kieli ku sen voi vaan vähän silleen vääntää ja sitte lisätä päätteitä ja muuta ja sit saa englanninkieliset sanat kuulostamaan suomelta.

(85)

Taru: Meillä käytetään suomea. Mutta sitte on kyllä nyt huomattu, että se varmaan johtuu ihan laiskuudesta ja siitä et yhtäkkiä ei muistakaan et mikä se on se suomenkielinen sana niin sit tulee käytettyä, tulee vähän semmosta finglishiä käytettyä, et tota puhutaan niinku vähä sillee. Se on mun mielestä laiskuutta, että tavallaan ei jaksa oottaa sitä sanaa et mikä se on suomeks.

Kuten esimerkistä näkee, englannin käyttö on Annan mielestä *fuskaamista*. Tämän voi rinnastaa laiskuuteen, mistä puolestaan Taru puhuu. Vaikka englannista on Annan mukaan *hirveen helppo vääntää suomeks sanoja*, hän haluaa välttää sellaista kielenkäyttöä. Suomen ensisijaisuutta korostaa myös Annan kuvaus suomesta ihanana kielenä, jota voi taivuttaa ja jolla saa *englanninkieliset sanat kuulostamaan suomelta*. Myös Piia mainitsi suomen kielellä leikitelyn ja kertoi, että englannin kieltä saa pilkata suomen kielen avulla.

(86)

Piia: Ja sitte mitä tietysti syyllistyy tekee tämmösenä kun on aika vahvasti siinä kaksikielisyys siinä elämässä mukana niin sithän niitä sillai en tiiä mikskä sitä kutsutaan mutta mulle niinku tekee yhdellä kielellä vähä niinku pilkkaa siitä toisesta kielestä jos sä ymmärrät mitä mä tarkotan. Tekemällä niinku suoria käännöksiä mitkä ei toimi ollenkaan vaan niist tulee vaan hassuja.

Tässäkin esimerkissä tosin kielillä leikkittelyyn *syyllistyy*, mutta tapa koettiin silti enemmän hauskana kuin vaarallisena. Vastaavaa esimerkkiä, jossa suomen kielestä olisi tehty pilaa englannin kustannuksella, ei aineistossa mainittu. Toisinaan niin sanottuun sekakielisyteen

suhtauduttiin kuitenkin ymmärtävästi ja hyväksyvästi, vaikka taustalla kaikuu edelleen vaatimus hyvän suomen kielen ylläpitämisestä.

(87)

Taru: No siis ei se [englanninkielisten sanojen käyttö suomen seassa] siis sillä tavalla haittaa koska kyllähän se arjen sujuvuutta siis lisää jos ei tarvii rueta pohtimaan ((naurahtaa)) mikä se sana oli. Mutta tota totta kai siis kyllähän mua periaatteessa ärsyttää semmonen et me ollaan suomenkielisiä niin totta kai mun mielestä meidän pitää puhua suomee ja ylläpitää semmosta hyvää suomen kieltä, että näin.

Esimerkissä puhutaan jälleen, kuinka suomen kieltä *pitää* ylläpitää ja käyttää. Tämän lisäksi kielen pitää olla *hyvää*. Haastattelussa ei pureuduttu tarkemmin siihen, mikä haastateltavan mielestä on hyvää suomen kieltä, joten sen määrittelemineen on vaikeaa. Hyvä suomi toistui kuitenkin useammassa haastattelussa, ja muun muassa Piia mainitsi lähettävänsä tekstiviestejä lasten kanssa *hyvällä suomella* (esimerkki 88). Hyvän suomen lisäksi puhuttiin *kunnollisesta kielestä*, jolla viitattiin virheettömään suomen kieleen. Vaatimusta hyvästä kielestä perusteltiin sillä, että suomi on äidinkieli, kuten Anna esimerkissä 89 asian ilmaisee.

(88)

Piia: Ei, ainoa tietonen päätös tässä on se, että se vähä mitä me niitten kanssa ollaan sitte lähetellään viestejä niin ne mä yritän kirjottaa niinku hyvällä suomella.

(89)

Anna: Siis kyllä sitä vaan jotenki haluaa puhua kunnollista kieltä. Ja tottakai sitte kun kuitenkin kokee tärkeenä sen, että lapset puhuu ja ymmärtää niin ne oppii sitte tottakai ne kuitenkin muutenki vääntää sitä kieltä jo niin helposti paljon enemmän, et jos mekin lähetään siihen niin sit se muuttuu englanniks tosi nopeesti se kieli. Tai paljon helpommin. Ja se on mun äidinkieli, mä haluan ((nauraa)) osata puhua suomea.

Kieli varioi ja muuttuu aina, ja kielenkäyttäjät ovat tästä tietoisia. Kuitenkin identifikoituminen äidinkieleen on ihmisellä usein niin vahva, että sen oikeellisuutta ja puhtautta halutaan vaalia erityisen tarkasti. Kieli koetaan niin selvästi osaksi omaa itseä, että kielen muuttumisen voidaan jopa ajatella uhkaavan identiteettiä. Samalla omaa kieliyhteisöä halutaan pitää koossa ja erillisenä muista kieliyhteistöistä. (Nikanne 2002: 30.) Tutkimusaineiston perusteella vaikuttaa, että haastatellut ulkosuomalaiset vanhemmat haluavat olla osa monikulttuurista ja -kielistä yhteisöä mutta samalla omasta suomalaisuudesta ja suomenkielisyydestä halutaan pitää tiukasti kiinni. Näiden kahden yhteisön välille tehdään rajaa esimerkiksi juuri hyvän suomen kielen säilyttämisen avulla. Tällaisesta kielestä halutaan pitää kiinni, vaikka tiedettäisiin kielen variaation olevan luonnollista. Ajatus tukee jälleen kuvaa Kanadasta kielten ja kulttuurien mosaikkina (ks. Heller 1999: 157).

6.4.2 Sallivuus toisen polven kielenkäytössä

Haastatelluille ulkosuomalaisille tärkeintä erityisesti lasten kannalta oli, että lapset käyttävät suomea – ei siis se, millaista suomea käytetään. Lasten kielenkäytön suhteen oltiinkin huomattavasti sallivampia kuin oman kielenkäytön. Useimmat haastateltavista kuitenkin jollain tasolla puuttuivat myös lasten kielenkäyttöön – toiset enemmän, toiset vähemmän. Joillekin oli selvää, että englannin käyttämiseen ei kotonakaan kiinnitetä minkäänlaista huomiota, mutta toiset tarttuivat helpommin ”väärään” kieleen. Myös suomenkielisten sanojen oikeanlaiseen käyttöön saatettiin puuttua. Taru erimerkiksi kertoo, kuinka hän pyrkii korjaamaan lapsen suomenkielisiä sanoja, mikäli ne sanotaan ensimmäisellä kerralla väärin.

(90)

Taru: Ja sitte myöski sit kun jutellaan niin sitte kyl mä koitan korjata aina et jos se sanoo jonku sanan väärin ni mä korjaan sen ja sit se toistaa sen ja sit se muistaa sen seuraavalla kerralla et se sanotaan sillä tavalla.

Myös lasten suomen kielen suhteen saatettiin olla tarkkoja, vaikka yleinen suhtautuminen oli sallivampi. Toisaalta ääntämisen suhteen oltiin hyväksyvämpiä eikä vaadittu samanlaista kunnollisuutta kuin vaikkapa omassa kielenkäytössä. Tämän osoittaa Tarun haastattelu, jossa hän kuvailee lapsensa suomen kielen taitoa.

(91)

Taru: Mut kyl mä sanosin et ihan hyvä on puhuttu suomen kieli ja sitte osaa myös suomeks lukea, ja oppi englanniks lukee ensiks ja sit se, sit kun hän opetteli suomeks lukee ni se oli semmosella aksentilla, se luki ihan niinku just kanadalainen tai englanninkielinen ois lukenu kirjaa sillä tavalla niinku varmaan tiität mitä tarkoitan.

Taru kertoo, että puhuttu suomi on *ihan hyvä*, vaikka lapsi *lukee niinku kanadalainen tai englanninkielinen*. Sillä oli siis vaikutusta, mistä kielenkäytön osa-alueesta puhuttiin. Puhumisen ja kuunteleminen suomen kielellä koettiin tärkeimmiksi, mutta tekstin tuottamisen ja lukemisen kanssa ei oltu aina niin tarkkoja. Näistä kuitenkin lukemista painotettiin enemmän kuin esimerkiksi kirjoittamista. Useampi toi esille sen, että toivoisi lasten panostavan enemmän lukemiseen suomen kielellä. Anna kertoo omien lastensa lukutaidosta ja -innostuksesta seuraavaa:

(92)

Anna: Et välillä aina miettii et oishan se kiva että ne ehkä vähän paremmin ois oppinu sitä lukemista tai ehkä innostunu. Et varsinki mun [lapsi] joka lukee ihan hirveesti ja lukee koko aika niin et hän jonkin verran yritti myös sitä suomea vähän enemmän lukea mutta kyl sekin on nyt sit jääny et ku se on vaa nii ku se on hitaampi ja vaikeempi ni sitä heti aattelee et emmä jaksa. Että tää on vaikeeta.

Että tavallaan ois ehkä ajateltu että no oishan sitä voinu vähän enemmänki siihen puoleen panostaa mut toisaalta emmä oikeen mä en oikeen tiä koska me oltais sitä enää tehty että sitte emmä nyt siinä mielessä oo niinku koska en mä koe että meil ois kauheesti ollu aikaa tai mulla ois ollu energiaa sitä kuitenkaan lähtee sillä tavalla nyt että pääasia että he täysin pystyy keskustelea ja ymmärtää ja pärjää. Niin se riittää. Et sitte jos miettii että vaikka voisivat Suomeen lähteä opiskelemaan tai muuta ku Suomessa nykyisin kaiken voi englannin kielellä sitte kuitenkin opiskella.

Anna avaa, kuinka monitahoisesta ja osittain ristiriitaisestakin asiasta suomeksi lukemisessa on kyse. Parempaa lukutaitoa toivotaan (*oishan se kiva että ne ehkä vähän paremmin ois oppinu sitä lukemista tai ehkä innostunu*), mutta samalla tiedostetaan arjen tuoma realismi (*en mä koe että meil ois kauheesti ollu aikaa tai mulla ois ollu energiaa sitä kuitenkaan lähtee sillä tavalla*). Lopputulemana onkin hyväksyvä asenne, että vähempikin kielitaito riittää. Tässä esimerkissä tulee esille myös instrumentaalista ideologiaa, koska asian hyväksymistä perustellaan sillä, että vähäisemmästä luku- tai kirjoitustaidosta ei koeta olevan lapselle haittaa tulevaisuudessa (*Et sitte jos miettii että vaikka voisivat Suomeen lähteä opiskelemaan tai muuta ku Suomessa nykyisin kaiken voi englannin kielellä sitte kuitenkin opiskella*).

Myös lasten kirjoitustaidossa oltiin havaittu hankaluuksia. Kaksoiskonsonantit ja -vokaalit mainittiin aineistossa haasteena moneen kertaan. Näiden osaaminen kuuluisi hyvän suomen ideologian mukaan osata, mutta koska lasten suhteen oltiin sallivampia, nämä eivät nousseet keskeisiksi haasteiksi eikä niihin tartuttu sen syvällisemmin. Tällaisiin yksityiskohtiin suhtauduttiin neutraalisti ja jopa hieman huvittuneesti, mikä ilmenee seuraavista esimerkeistä.

(93)

Anna: – – Ja kirjottaminen on semmosta, että kaikki kaksoisvokaali tai -konsonantit on aina väärinpäin ((nauraa)) että suunnilleen, että ne menee aina arvaamalla, et onks kaks aata vai ällää vai koota vai ((nauraa)). Et ei... Se on aika huono se taso mutta totaa... Oikeestaan nii... Jos ois halunnu emmä tiedä oisko pystyny ees opettaa niin hyvin. Sitä ois pitäny opiskella sit oikeesti täällä kotona sitä kirjottamista ja lukemista.

(94)

Taru: Ja kirjottamaan se on kans oppinu mutta sitte ne kaksois- noi tota konsonantit niin ne on kyllä hakusessa. Että ei osaa niitä käyttää. Et jos on niinku tullut niin se on sitte tulut tai mennyt, menyt tai sillä tavalla. Mut ei me olla mitenkään kauhee aktiivisesti sitä kirjoitusta harjoteltu nytte ja et enemmän nyt sitte koulussa ku tulee englanninkielisiä tehtäviä niin niitä ollaan enemmän harjoteltu.

Edellä olevista esimerkeistä huokuu ajatus, että äidinkieltä arvostetaan mutta konteksti eli kanadalainen yhteiskunta on läsnä. Lapsilta vaaditaan sellaista kielenkäyttöä, joka on näissä olosuhteissa merkityksellistä. Suomea halutaan vaalia myös lasten kanssa, mutta enemmän paineita kohdistetaan omaan kielenkäyttöön, sen ylläpitämiseen ja kunnollisuuteen. Saman on huomannut myös Karjalainen (2012: 125), jonka mukaan Yhdysvalloissa varttuvien suomalais-taustaisten lasten suomen resurssi ei kaipaakaan samanlaista ”täydellisyyttä” kuin mitä Suomessa

koulua käyvien lasten resurssit. Seuraavassa esimerkissä Taru avaakin hieman ajatusta, että lapsen kielenkäyttö ei huolestuta, mutta myöntää tosin, että se *mietityttää* välillä.

(95)

Taru: No tota, ei se kyllä oo herättäny huolta ku ihan hyvin tullaan toimeen ((naurahtaa)). Ei sillai. Mut kyllähän se sillai totta kai se sillai mietityttää kun joskus sillee sen tota ni se kuitenkin se kielenkäyttö ei oo niin tavallaan ei kuulosta semmoselta et suomalainen lapsi sanois jonku lauseen. Nii ni sillai mutta tota se on... Ittepähän ollaan tänne tultu ((naurahtaa)) että ei se. Mut ei se nyt huolestuta, en voi sillee kyllä sanoa.

Vaikka suomen kieltä halutaan selvästi siirtää myös lapsille ja toiveena on *hyvän suomen* käyttäminen, kanadalaisen yhteiskunnan sekä valtakielenä olevan englannin vaikutus tiedostetaan ja myös hyväksytään. *Ittepähän ollaan tänne tultu* -ilmaus kertoo myös, että tällainen järjestely on haastateltavan oma valinta. Seuraavassa esimerkissä Maarit kertoo, kuinka *kaikki muut* käyttävät englantia ja *se tulee joka paikasta*. Tällöin voi olla vaikeaa olla menemättä joukkoon mukaan.

(96)

Maarit: Se on semmonen asia et tietysti mä haluisin et ne puhuis ihan meillekin suomee ja muuta mutta mä oon myös, me ollaan oltu kuitenkin sen verran kauan täällä näin ja mä oon nähny näitä muita perheitä ja muuta ni kyl se on luonnollinen se, koska kaikki muut ympärillä puhuu englantia. Et se voi olla kotikieli kyllä mutta se on niin suuri se, se tulee telkkarista, se tulee netistä, se tulee joka paikasta se englantia et ei voi olettaa että puhutaan pelkästään suomee. Et jossain vaiheessa se lipsahtaa joka tapauksessa.

Latomaa (2007: 39) on sanonut seuraavasti: ”Siellä, missä monikielisyys on arkipäivää, ei pohdita, miten hyvin jotain kieltä osataan. Kieliä tarvitaan ja käytetään eri tarkoituksia varten. Katsotaan, että osakielitaitokin on arvokasta kielitaitoa.” Tämä näyttää pätevän erityisesti lapsiin, mutta ensimmäisen polven ulkosuomalaisten omaa kielitaitoa tarkastellaan huomattavasti kriittisimmin silmin.

7 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielman tavoitteena on ollut pohtia, miten suomen kieltä ylläpidetään ulkomailla asuessa ja miksi näin tehdään. Tässä päätäntöluvussa kokoan tutkimuksen antia yhteen johdannossa asettamieni tutkimuskysymysten pohjalta. Tutkimuksessani olen tarkastellut Kanadassa asuvien ulkosuomalaisten perheiden vanhempien suhtautumista suomen kielen ylläpitämiseen sekä kielen siirtämiseen seuraavalle sukupolvelle. Olen käsitellyt sitä, mitkä tekijät vaikuttavat suomen kielen ylläpitämiseen uudessa monikielisessä kieliympäristössä sekä millaisilla käytänteillä kieltä säilytetään. Lisäksi olen avannut, millaisia kieli-ideologioita haastateltavien puheessa rakentui ja kuinka ne heijastuivat suomen kielen ylläpitämiseen. Päätäntöluvun lopuksi arvioin tekemääni tutkimusprosessia ja esitän ajatuksia jatkotutkimusmahdollisuuksista.

7.1 Ulkosuomalaisen perheen kielikäytänteitä

Perheiden kielikäytänteiden tutkiminen on oleellista, sillä äidinkielen säilymisen kannalta perhe on yksi tärkeimmistä yksilötason tekijöistä. Perheen kielivalinnat vaikuttavat suoraan siihen, siirtyykö kieli seuraaville sukupolville. (Kovács 2004; Lanza 2007: 46.) Tässä tutkielmassa lähestyin aihetta sen kautta, miten ulkosuomalaiset suhtautuvat suomen kielen ylläpitämiseen ja seuraavalle sukupolvelle siirtämiseen. Kanadassa asuvien ulkosuomalaisten perheiden vanhempia haastatteleamalla selvisi, että suomen kieleen ja sen siirtämiseen suhtaudutaan pääosin positiivisesti. Kieltä haluttiin ylläpitää, se koettiin tärkeäksi ja usein jopa velvollisuudeksi. Tämä ei kuitenkaan pätenyt kaikkiin, vaan eräälle haastateltavalle suomen kieli oli huomattavasti neutraalimpi asia, jonka ajateltiin säilyvän automaattisesti, mikäli molemmat vanhemmat ovat suomenkielisiä.

Kielen ylläpitäminen on useimmiten tietoinen päätös, jonka vanhemmat ovat tehneet yhdessä. Tärkein suomen kielen ylläpitämisen tapa oli aineiston perusteella suullinen kommunikointi. Suomen kieltä käytettiin niin perheen keskinäisessä vuorovaikutuksessa kuin yhteydenpidossa suomalaisiin sukulaisiin ja ystäviin. Muita kielen säilyttämisen keinoja olivat suomalaisen median käyttö, lukeminen, kirjoittaminen sekä suomalaisiin tapahtumiin tai suomalaiseen toimintaan osallistuminen Kanadassa. Erityisesti viimeksi mainittuun liittyy myös suomalaisen kulttuurin ja perinteiden vaaliminen. Lasten osalta Suomi-koulut toivat kieli- ja kulttuuritietoutta, ja vanhemmat taas osallistuivat esimerkiksi joulu- tai juhannusjuhliin. Tulokset ovat

samankaltaisia, joita esimerkiksi Lammervo (2007) on havainnut tutkimuksessaan australian-suomalaisista.

Kielen ylläpitämiseen ulkomailla asuttaessa vaikuttavat monet yksilöstä sekä yhteisöstä riippuvat taustatekijät. Keskityin tutkielmassa yhteisöllisiin tekijöihin, enkä peilannut tuloksia juurikaan yksilön omiin taustatekijöihin. Yhteisön taustamuuttujia ovat esimerkiksi muiden samaa kansallisuutta olevien määrä alueella ja ympäristön suhtautuminen vähemmistökieleen. Merkittävimpiin kielen ylläpitämistä edistäviin tekijöihin luetaankin samaa alkuperää edustavat ystävät, tukeva etninen yhteisö sekä vanhemmat, joilla on sama äidinkieli ja jotka käyttävät kieltä kotona. (Nesteruk 2010: 272–273; Clyne & Kipp 1997.) Näillä tekijöillä näytti olevan merkitystä myös tähän tutkimukseen osallistuneille ulkosuomalaisille. Kanada monikielisenä ja kulttuurisena ympäristönä edesauttoi oman äidinkielen ylläpitämistä. Mikäli ympäristön tukea ei koettu merkityksellisenä, ei missään haastattelussa tuotu kuitenkaan ilmi, että ympäristöllä olisi negatiivisia vaikutuksia vähemmistökielen käyttöön.

Arjen resurssikysymykset olivat keskeisessä asemassa, kun pohdittiin perheen kielivalintoja ja kielikäytänteitä. Vaikka halua kielen ylläpitämiseen olisi, ei arkielämä välttämättä tue useamman kielen systemaattista ja pitkäjänteistä kehittämistä. Suuri osa ulkosuomalaisen perheen arjesta ja elämästä pyörii uuden asuinmaan ympärillä. Vanhempien työt, lasten koulu ja harrastukset vievät aikaa, joten vanhempien äidinkielen siirtämisen toivotaan tulevan lähinnä arkisen kommunikaation kautta. Suomen kielellä puhuminen ja kielten käyttö ylipäänsä olivat haastateltavien mielestä pääasioita. Erot lasten ja vanhempien kielen ylläpitämisen tavoissa ja määrässä vaihtelivat. Vanhemmat olivat huomattavasti tarkempia oman kielenkäyttönsä suhteen kuin lasten kielenkäytön. Itseltä myös odotettiin kokonaisvaltaisempaa panostusta kielen ylläpitämiseen kuin lapsilta.

Lasten ikä ja motivaatio suomen kielen käyttöön näyttivät kulkevan käsi kädessä. Pienemmät lapset suhtautuvat suomenkieliseen toimintaan innostuneesti ja ylpeästikin. Myös suomen kieleen ja sen käyttämiseen suhtauduttiin positiivisesti. Murrosikään tultaessa kiinnostus osallistua suomalaiseen toimintaan hiipuu, kun tärkeämmäksi nousee valtaväestöön ja sen kieleen mukautuminen. Lähempänä aikuisikää arvostus suomea kohtaan mahdollisesti lisääntyy jälleen, ja tällöin ymmärretään paremmin sen tuomat hyödyt sekä merkitys vanhempien äidinkielenä.

Haastatellut vanhemmat sanoivat usein, että oman äidinkielen ylläpitäminen on haastavaa. Tästä huolimatta se oli luonnollista ja itsestäänselvä valinta. Haastatteluista välittyy kuva, että vanhemmat eivät välttämättä tiedosta, kuinka paljon töitä he todellisuudessa tekevät kielen

ylläpitämisen eteen. Taustalla on monia konkreettisia toimia ja tasapainottelua usean eri kielen välillä.

Uudessa kieliympäristössä kielenvaihto perheessä tapahtuu yleensä, kun lapset alkavat käyttää valtakieltä myös kotona. Jos vanhemmat eivät puutu tähän ja sallivat sen, valtakieli muuttuu vähitellen vanhempien ja lasten yhteiseksi kieleksi. (Latomaa & Suni 2010: 167–168.) Vanhempien suhtautumisella onkin suuri vaikutus siihen, tapahtuuko kielenvaihto todella. Olisi mielenkiintoista tietää, millaiseksi tilanteet perheissä kehittyvät, sillä englannin kieli oli suomen kielen ohella käytössä kaikissa perheissä ainakin jossain määrin. Englannin käyttöön myös puututtiin eri tavoin. Siinä missä joissakin perheissä pidettiin hyvinkin tiukkaa linjaa suomen ja englannin erillään pitämisen suhteen, toisissa perheissä molempia kieliä käytettiin joustavasti.

Kielen ylläpitäminen ja siirtäminen on suurimmalle osalle haastateltavista tärkeää ja positiivista, mutta täydellisyyttä he eivät tavoittele. Myös vähäisempi kielitaito koetaan arvokkaaksi. Aronin ja Sigleton (2012) ovatkin tuoneet esiin erilaisia määritelmiä kaksi- ja monikielisydestä. Joissain tapauksissa kaksi- ja monikielisyys nähdään siten, että kieliä tulisi osata natiivin kaltaisesti. Toisaalla taas aivan vähäinenkin ymmärtäminen koetaan riittäväksi. (Aronin & Singleton 2012: 1–3.) Tähän tutkielmaan osallistuneissa perheissä eri kieliä osattiin eri tasoisesti, eikä kukaan haastateltavista ottanut esiin sitä, että itse tai lapset olisivat olleet yksi-kielisiä, koska eivät osaa monia kieliä natiivin kaltaisesti.

Nimesin nämä monikielisyiden ideologiaksi, äidinkielen vaalimisen ideologiaksi, instrumentaaliseksi ideologiaksi sekä hyvän suomen ideologiaksi. Ideologioiden nimeäminen ei ole välttämätöntä, ja joskus se voi olla myös harhaanjohtavaa, sillä tästä voi saada käsityksen, että ideologiat olisivat muuttumattomia (Mäntynen 2012: 402). Koin itse kuitenkin aiheiden käsittelyn helpommaksi, kun käytössä oli yhteinen nimitys. On silti hyvä muistaa, että kieli-ideologiat ovat dynaamisia, sillä ne vaihtelevat ajallisesti, tilanteisesti ja puhujasta riippuen (Pietikäinen 2012: 412). Tämä oli havaittavissa myös tekemissäni haastatteluissa. Kieli-ideologiat eivät toistu haastattelusta toiseen systemaattisesti, eikä voida myöskään sanoa, että tässä käsitellyt kieli-ideologiat olisivat yleistettäviä totuuksia ulkosuomalaisten ajatuksista. Haastateltavien puheessa rakentui kuitenkin useita, osittain ristiriitaisia ja päällekkäisiä kieli-ideologioita. Esimerkiksi monikielisyiden ja hyvän suomen ideologia voivat olla osittain ristiriidassa keskenään (ks. Halonen 2012: 456), mutta silti näitä molempia pystyi havaitsemaan samankin henkilön haastattelussa. Tämä kuvastaa hyvin ideologioiden moninaisuutta.

Kieli-ideologioilla on suuri vaikutus siihen, miten kielen ylläpitämiseen suhtaudutaan. Karjalaisen (2012: 66) mukaan kieli-ideologiat ovat yhteiskunnan makrotasolta peräisin olevia

käsityksiä kielestä, jotka toteutuvat yksilöiden kielenkäytössä. Näen, että ulkosuomalaisten kieli-ideologioihin vaikuttavat suomalaisen ja kanadalaisen yhteiskunnan kielikäsitteet sekä rakenteet mutta myös historia ja henkilökohtaiset taustamuuttujat. Kahden kulttuurin ja kieliympäristön välillä ulkosuomalaisten kieli-ideologiat ovat toisaalta paikallistuneet niin Suomeen kuin Kanadaankin.

Monikielisyysideologia oli yksi haastateltavien puheessa rakentunut kieli-ideologia. Se ei välttämättä noussut esiin niin ilmeisenä kuin ennakkoon olisi voinut olettaa, mutta viitteitä tästä ideologiasta oli kaikissa haastatteluissa. Yhdessä haastattelussa monikielisyys arvoista tuotiin enemmänkin esiin, mutta muissa kyse oli lähinnä positiivisesta mutta neutraalista ja arkipäiväisestä asiasta. Monikielisyys oli mahdollisesti muodostunut haastateltaville niin normaaliksi tilaksi, ettei sen merkitystä tarvinnut korostaa.

Monikielisyysideologiaan liittyi kuitenkin vahvasti myös ylpeys Suomesta ja suomalaisuudesta. Ajatus siitä, että suomen kieltä täytyy ylläpitää, hahmottui haastatteluista nopeasti. Velvollisuus suomen kielen käyttöön oli ehdottomampaa kuin muiden kielten osalta. Suomea haluttiin vaalia, ja monesti tähän liittyi yhteydenpito Suomeen (ks. Lammervo 2007: 172). Yhteydenpidolla ja muilla ylläpitämisen keinoilla haluttiin kielen lisäksi säilyttää myös kulttuurin tausta. Näiden siirtäminen lapsille koettiin myös tärkeäksi, vaikka lapset eivät olisi koskaan asuneet Suomessa.

Suomen kielen arvostuksesta kertoivat myös positiivisia mielleyhtymiä sisältävät sanat, joilla kieltä kuvattiin. Kieli oli haastateltavien mielestä esimerkiksi kaunis, harvinainen ja rikas. Yleinen käsitys valtakielestä eli englannista oli taas hyvin neutraali. Se oli kieli, jota tarvittiin arjessa selviämiseen.

Eri kielten hyödyllisyys oli yksi syy siihen, haluttiinko kieltä ylläpitää. Kielestä saatava konkreettinen hyöty saattaa vaikuttaa esimerkiksi siihen, halutaanko kieltä käyttää enemmän myös kotona (Song 2010). Erityisesti toiselle polvelle kielen välineellinen arvo vaikuttaisi olevan syy ja motivaation lähde, miksi kieltä kannattaa tai ei kannata ylläpitää. Jos kieli ei näyttäyty omassa arjessa merkityksellisenä vaikkapa yhteydenpidon kannalta, ei kiinnostusta kielen käyttöön välttämättä löydy. Ensimmäisellä ulkosuomalaisten sukupolvella tämä ei useinkaan toteudu, sillä yhteydet Suomeen ovat vielä läheiset. Suomessa suomen kieli onkin toimiva ja arvostettu resurssi, mutta Kanadaan siirrettynä sen käyttöarvo monesti vähenee (ks. Pietikäinen ym. 2010: 20). Tästä syystä muiden suomalaisten läsnäolo koettiin ulkomailta asuessa tärkeäksi. Tällöin lapset näkevät, että muutkin käyttävät suomen kieltä, joten kieli ei näyttäyty niin abstraktina ja hyödyttömänä. Toinen instrumentaalista ideologiaa tukeva ajatus oli, että

eri kielten osaamisen nähdään hyödyttävän muiden kielen oppimista. Tämän vuoksi lapsille haluttiin tarjota monikielinen ympäristö ja mahdollisuus useiden kielten opiskeluun.

Yleisesti useampien kielten käyttöä siis arvostettiin ja sanottiin, että käytetty kieli ei ole pääasia vaan se, että pystyy kommunikoimaan. Kuitenkin suomen ja englannin kielen sekoittuminen nähtiin negatiivisena asiana, mikä ilmensi niin sanottua hyvän suomen ideologiaa. Täsäkin tosin oli eroja suhteessa siihen, puhuttiinko lapsista vai vanhemmista itsestään. Hyvää suomen kieltä vanhemmat vaativat lähinnä itseltään, mutta lasten kielenkäytön suhteen oltiin sallivampia. Hyvän suomen ideologia näyttää kuitenkin vaikuttavan myös ulkosuomalaisten keskuudessa. Vaikka ympäristö on monikielinen, suomen kieltä halutaan käyttää lainasanoja ja sekakieltä vältellen.

Vaikka ulkosuomalaiset vanhemmat arvostivat suomen kieltä ja toivoivat sen säilyvän mahdollisimman aktiivisessa käytössä ja hyvänä, aineistosta huokuu kanadalaisen yhteiskunnan läsnäolo. Lapsilta vaaditaan sellaista kielenkäyttöä, joka on niissä olosuhteissa merkityksellistä. Tämä ei välttämättä tarkoita täydellistä kirjoitus- tai lukutaitoa tai samankaltaista ääntämistä kuin Suomessa asuvalla suomalaisella. Suomea halutaan vaalia myös lasten kanssa, mutta enemmän paineita kohdistetaan omaan kielenkäyttöön, sen ylläpitämiseen ja ”kunnollisuuteen”. Asuinympäristö ja yksilön omat kokemukset vaikuttavat siis aina siihen, millaisiksi kieli-ideologiat muodostuvat.

Erilaiset muutostilanteet laukaisevat yksilöiden kieli-ideologisten prosessien muodostumista (Mäntynen ym. 2012: 330). Uuteen kieliympäristöön muuttaminen on selkeästi tällainen tilanne. Tällöin kielenkäyttäjä kohtaa monia äidinkielen ylläpitämiseen liittyviä kysymyksiä mutta myös erilaisia käsityksiä, kuinka tällaisessa tilanteessa pitäisi toimia. Osa tutkimukseen osallistuneista ottikin esiin ”meidän ja muiden” tavat käyttää tai olla käyttämättä suomen kieltä Kanadassa. Myös vertailua aiempiin sukupolviin tehtiin ja todettiin, että ”vanhan kansan” tavat poikkeavat omista kielikäytännöistä. Enää suomen kielen käyttäminen ei ole häpeä, vaan omaa etnistä taustaa pyritään pikemminkin tuomaan esiin.

Suomalaisuuden tulevaisuuteen Kanadassa suhtauduttiin kuitenkin haastatteluissa skeptisesti ja ristiriitaisesti. Suomalaisten yhteisöjen kulta-ajat ovat Pohjois-Amerikassa takanapäin (ks. Korkiasaari 1989: 151), ja jatkuvuudesta oltiin huolissaan. Aiempien sukupolvien työtä arvostettiin, mutta samalla koettiin, että nykyisin alueella ei ole tarpeeksi paljon innostuneita suomalaisia, jotka jatkaisivat asioiden ajamista. Yhteydenpito ja liikkuvuus on helpottunut ja nopeutunut teknologian kehityksen myötä, joten kaukainen Suomi ei ehkä olekaan enää niin kaukainen kuin aiemmin. Tämä edesauttaa myös suomen kielen ylläpitämistä, sillä Suomessa

on vaivattomampaa käydä vierailulla ja yhteyttä suomalaisiin sukulaisiin ja ystäviin on helpompi pitää. Tämä voi olla yksi syy, miksi suomalainen toiminta joillakin alueilla hiipuu. Kieltä ja kulttuuria pystytään nykyisin vaalimaan niin monilla muillakin tavoin.

Erityisesti ensimmäisen polven ulkosuomalaisten häilyvää ja osin ristiriitaistakin suhtautumista suomalaisuuteen ja suomen kieleen kuvastaa hyvin yhden haastateltavan kommentti, jossa hän sanoo ensimmäisen polven ulkosuomalaisten olevan *siellä Atlantin yläpuolella*. Suomeen yhdistyy Kanada ja suomen kieleen puolestaan esimerkiksi englannin tai ranskan kieli asuinpaikasta riippuen.

7.2 Tutkielman arviointia ja jatkotutkimusmahdollisuuksia

Tutkielmanprosessin alkuvaiheissa ajattelin, että ulkosuomalaisista tehtyä tutkimusta on runsaasti ja uusien näkökulmien löytäminen voi olla erittäin hankalaa. Vähitellen tutkielman edetessä löytyi kuitenkin polkuja, jotka ohjasivat prosessia uusille urille. Tutkielman paikallistaminen Kanadaan vaikutti aluksi myös turhan ilmeiseltä, sillä Pohjois-Amerikassa asuvia suomalaissiirtolaisia on tutkittu paljon (ks. Jönsson-Korhola 2003a: 27). Tämäkin epäily kuitenkin osoittautui turhaksi, sillä käsiin saamani aiempi tutkimus on ollut lähinnä historiaan nojaavaa tai keskittynyt vanhempiin siirtolaisiin sekä toiseen ja kolmanteen sukupolveen. Huomatavasti vähemmän on tehty tutkimusta, joka keskittyisi nimenomaan tämän päivän ja ensimmäisen polven Pohjois-Amerikan ulkosuomalaisten kielenkäyttöön. Näen, että myös tälle tutkimukselle on paikkansa ulkosuomalaisten kielikäytänteitä koskevalla kentällä.

Kielitieteellistä tutkimusta perheen näkökulmasta on tehty niukasti, ja toisaalta kieli-ideologian käsitteen hyödyntäminen fennistiikassa on suhteellisen uutta (Mäntylä ym. 2009: 27; Mäntynen ym. 2012: 335). Koin itse sekä perheen että ideologioiden tutkimisen mielekkääksi ja antoisaksi. Nämä näkökulmat toivat useassa kohtaa uudenlaisen lähestymistavan asioihin, joita oli käsitelty monissa aiemmissä tutkimuksissa.

Tutkielmani edustaa kvalitatiivista tutkimusta, jossa taustalla on ajatus, että aineiston rajallisuudesta huolimatta yksityisessä toistuu yleinen (Hirsjärvi ym. 2008: 177). Viisi tehtyä haastattelua on melko suppea aineisto, mutta siinä tiivistyy merkittävä osa ulkosuomalaisen perheen kielellistä arkea. Aineiston kerääminen oli kuitenkin yksi tutkimuksen haastavimmista mutta myös antoisimmista vaiheista. Erityisen haastavaa oli se, että niitä, joita suomen kielen ylläpitäminen ei kiinnosta, on vaikea tavoittaa tällaisilla tutkimuksilla. Saman ovat todenneet Korkiasaari ja Roinila (2005) tutkiessaan suomalaisuuden ylläpitämistä Pohjois-Amerikassa.

Näiden henkilöiden tavoittaminen olisi kuitenkin mielenkiintoista ja tärkeää, sillä vasta silloin saataisiin realistisempaa tietoa siitä, mikä suomen kielen asema on todellisuudessa ulkosuomalaisten keskuudessa. Omaan tutkielmaani osallistuneet haastateltavat olivat keskimäärin melko kielitietoisia ja antoivat toisinaan hyvin sovinnaisia vastauksia. Usein haastateltavaksi valikoituukin sellaisia henkilöitä, jotka ovat luontaisesti kiinnostuneita tutkittavasta aihepiiristä (Dufva 2011: 136). Suurin osa haastateltavista oli lähtökohtaisesti kiinnostunut suomen kielestä ja sen ylläpitämisestä, vaikka joitain toisen suuntaisia ajatuksiakin tuli esiin. Aina on mahdollista arvuutella, kuinka paljon haastattelun aikana vastattiin sitä, mitä luultiin tutkijan haluavan kuulla.

Lisäksi haastatteluiden toteuttaminen verkon välityksellä ei ole ongelmantonta. Aikaero Suomen ja Kanadan välillä tuli ottaa huomioon, mutta haastatteluajkojen sopiminen sujui silti suhteellisen vaivattomasti. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoitti sitä, että toisella haastattelun osapuolella oli aina aikainen aamu ja toisella myöhäinen ilta. Voi siis olla, että epätavalliset haastatteluajat vaikuttivat haastattelun kulkuun ja yleiseen jaksamiseen. Haastattelutilanne ja koko aineistonkeruun vaihe ovat loppujen lopuksi nopeasti ohi, joten itsellenikin tuli vasta literoidessa mieleen monia asioita, joita olisi voinut kysyä haastateltavilta. Tällöin joitain ajatuskulkujia olisi pystynyt syventämään huomattavasti enemmän. Ensimmäisen ja viimeisen haastattelun välillä kehityin myös itse haastattelijana, ja viimeisissä haastatteluissa pystyin tarttumaan käsiteltäviin aihealueisiin huomattavasti paremmin.

Muun muassa näistä seikoista johtuen joku toinen tutkimusta tehnyt henkilö tai kokeempi haastattelija olisi voinut saada hyvin erilaisia vastauksia samoihin kysymyksiin. Koska tutkimusprosessi elää jatkuvasti, keskityin lopulta analyysissa aiottua enemmän kieli-ideologioihin. Jos olisin tiennyt tämän jo haastatteluista tehdessä, olisin voinut syventyä tähän teemaan enemmän. Koen silti nykyisenkin aineiston olevan tarpeeksi kattava ja monipuolinen päätelmien tekemiseen.

En tässä tutkielmassa ole maininnut tarkemmin haastateltavien asuinpaikkoja, vaan puhun yleisesti Kanadasta. Tämä on tietoinen valinta, jotta tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti säilyisi. Olen joutunut jättämään joitain mielenkiintoisiakin näkökulmia pois analyysista, jotta haastateltavien henkilöllisyys ei paljastuisi. Aineiston ja aihepiirin rajaaminen kuuluvat toki jokaisen tutkimuksen tekoon, joten en usko, että tekemilläni valinnoilla on ratkaisevaa vaikutusta lopullisen tutkimuksen kannalta.

Haastattelu oli ehdottomasti oikea valinta aineistonkeruutavaksi verrattuna vaikkapa kirjalliseen kyselyyn, jota myös harkitsin aivan tutkimuksen alkuvaiheessa. Tulokset olisivat luultavimmin jääneet tällä menetelmällä paljon pintapuolisemmiksi. Etnografinen tutkimusote olisi

ollut myös yksi varteenotettava vaihtoehto, mutta tällöin minun olisi pitänyt pystyä matkustamaan Kanadaan, mikä ei tässä tapauksessa ollut mahdollista. Näenkin etnografisen lähestymistavan oivallisena jatkotutkimusmahdollisuutena. Haastatteluilla ei pysty saamaan tietoa siitä, miten suomen kielen käyttö, ylläpito ja siirtäminen todellisuudessa perheissä tapahtuu. Olisikin mielenkiintoista viedä tutkimusta vielä pidemmälle ja selvittää perheiden todellista arjen kielenkäyttöä esimerkiksi havainnoimalla tai nauhoittamalla arjen tilanteita. Esimerkiksi Yu (2010) on havainnut tutkimuksessaan, että vanhempien puheet oman äidinkielen arvostuksesta ovat ristiriidassa arjen todellisiin kielenkäytön tilanteisiin nähden.

Myös lasten ja toisen vanhemman ottaminen mukaan tutkimukseen antaisi varmasti mielenkiintoisen ja moninaisemman näkökulman samoihin aihepiireihin. Oman tutkimusaineistoni valossa pystyin tekemään päätelmiä vain haastateltujen äitien puheiden perusteella, joten laajempi näkökulma antaisi syvällisempää tietoa esimerkiksi sukupolvien välisistä kieli-ideologioista.

Kielen siirtymisen osalta tutkimusta on lähinnä siltä osin, kun vanhemmilla on eri äidinkieli. Usein on myös tutkittu toista tai myöhempää sukupolvea. Samaa äidinkieltä olevien vanhempien ja heidän lastensa kielenkäyttöä ei ehkä ole koettu niin hedelmälliseksi tutkimusaiheeksi, koska muuttuvia osia ei ole niin paljon kuin taustaltaan monikielisessä perheessä. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että myös lähtökohdiltaan täysin suomenkielisessä perheessä (perheessä, jossa suomi on molempien vanhempien äidinkieli) kohdataan monenlaisia kieleen liittyviä kysymyksiä, eivätkä käsitykset ja käytänteet ole aina niin selkeitä kuin ennalta voisi kuvitella.

Tutkielma ja sen tulokset antavat lisätietoa käytettäväksi esimerkiksi ulkomailla sijaitsevissa Suomi-kouluissa, joissa pohditaan, kuinka kieltä voitaisiin välittää eri sukupolville. Uskon, että ulkosuomalaiset ympäri maailman pohtivat samankaltaisia kysymyksiä kielen käyttämisen suhteen, joten tutkielman anti ei rajoitu pelkästään Kanadan tai Yhdysvaltojen ulkosuomalaisiin. Tutkielman aineistosta ja tuloksista ulkosuomalaiset voivat saada näkökulmia ja vertaistukeakin omiin pohdintoihin.

Haastatteluaineisto valottaa ulkosuomalaisten kielikäytänteitä ja ajatuksia vanhempien äidinkielen ylläpitämisestä uudessa kieliympäristössä, mutta samalla haastatteluissa sivuttiin mahdollisuutta muuttaa takaisin Suomeen. Näissä yhteyksissä haastateltavat pohtivat myös lastensa kielitaidon riittävyttä. Tästä syystä tutkielmasta voi olla hyötyä myös heille, jotka ovat Suomessa tekemisissä paluumuuttajien kanssa. Sen avulla voidaan hahmottaa, millaisessa kielellisessä tilanteessa ulkosuomalaiset elävät ja millaisia prosesseja he käyvät läpi liikkueensa eri kieliympäristöjen välillä.

LÄHTEET

- Alanen, Riikka 2011: Kysely tutkijan työkaluna. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.): *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas* s. 146–161. Helsinki: Finn Lectura.
- Aronin, Larissa & Singleton, David 2012: *Multilingualism*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Baquedano-Lopéz, Patricia & Kattan, Shlomy 2007: 69. Growing up in a multilingual community: Insights from language socialization. – Peter Auer & Li Wei (toim.), *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication* s. 69–99. Berlin: New York, Morton de Gruyter.
- Blackledge, Adrian & Creese, Angela 2010: *Multilingualism. A critical perspective. Advances in Sociolinguistics*. London: Continuum.
- Blommaert, Jan (toim.) 1999: *Language ideological debates*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Blommaert, Jan 2005: *Discourse. A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bodó, Zsuzsánna 2009: Kulttuuri kääntämisen haasteena. – Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.), *Kielissä kulttuurien ääni* s. 70–83. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Clyne, Michael & Kipp, Sandra 1997: Trends and changes in home language use and shift in Australia, 1986–1996. – *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 18 (6) s. 451–473.
- Coupland, Nikolas & Jaworski, Adam 2009: Editors' introduction to part IV. – Nikolas Coupland & Adam Jaworski (toim.), *The new sociolinguistics reader*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Dufva, Hannele 2011: Ei kysyvää tieltä eksy: kuinka tutkia kielten oppimista ja opettamista haastattelun avulla. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas* s. 131–143. Helsinki: Finn Lectura.
- Dufva, Hannele & Pietikäinen, Sari 2009: Moni-ilmeinen monikielisyys. – *Puhe ja kieli* 29 (1) s. 1–14.
- Edwards, John 2005: Linguistic and cultural heterogeneity in the classroom: Canada and beyond. – Rumjeh Hoosain & Farideh Salili (toim.), *Language in multicultural education* s. 13–30. Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.
- Eicchorn, Maila & Helttunen, Anne (toim.) 2015: *Kotimaana suomen kieli. Näkökulmia suomen kielen ja kulttuurin säilymiseen ja kehittymiseen ulkomailla*. Helsinki: Suomi-koulujen tuki ry.
- Eskola, Jari 2010: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* s. 179–203. 3., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Grünthal, Riho 2009: Kieliyhteisön rapautuminen ja kielellisen identiteetin muutos. – Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.), *Kielissä kulttuurien ääni* s. 265–289. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- György-Ullholm, Kamilla 2010: *Same mother tongue – different origins. Implications for language maintenance and shift among Hungarian immigrants and their children in Sweden*. Stockholm: Centre for Research on Bilingualism, Stockholm University.
- Haakana, Markku & Mäntynen, Anne 2002: Rakas ärsyttävä äidinkieli. – Iloa Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 287–311. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Halonen, Mia 2012: Rikkinäisiä ja likaisia. Kieli-ideologiset prosessit kielentutkimuksen diskursseissa. – *Virittäjä* 116 (3) s. 443–462.
- Heikkilä, Elli & Koikkalainen, Saara (toim.) 2011: *Finns abroad. New forms of mobility and migration*. Turku: Institute of Migration.
- Heller, Monica 1999: Heated language in a cold climate. – Jan Blommaert (toim.), *Language ideological debates* s. 143–170. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Heller, Monica 2006: *Linguistic minorities and modernity. A sociolinguistic ethnography*. 2. painos. London: Continuum.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008: *Tutki ja kirjoita*. 13.–14., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, Titta 2014: Äidinkieleltään suomenkielisten s2-opettajien kieli-ideologinen suhde suomen kieleen. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201406192108> 28.9.2016.
- Iskanius, Sanna 2006: *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jaffe, Alexandra 1999: *Ideologies in action. Language politics on Corsica*. Berliini & New York: Mouton de Gruyter.

- Jönsson-Korhola, Hannele 1989: *Amerikansuomen kaasussyntaksin erityispiirteitä*. Lisensiaatintyö. Åbo Akademi.
- 2003a: Pajalasta *Prispaneen*. – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 386–448. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2003b: *Pussaa se peipipoki kitsistä petiruumaan*. Suomalaiset ja suomen kieli Amerikassa. – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 386–448. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jönsson-Korhola, Hannele & Lindgren, Anna-Riitta (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kalaja, Paula 1999: Kieli ja asenteet. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 45–72. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Karjalainen, Anu 2012: *Liikkuva ja muuttuva suomi. Diskursiivis-etnografinen tutkimus amerikansuomalaisten kielielämäkerroista*. Jyväskylä Studies in Humanities 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen, Reetta 2015: *Saamen kielet pääomana monikieliselällä Skåbmagovat-elokuvafestivaalilla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kero, Reino 1996: *Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- 1997: *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kim, Jinhee 2011: Korean immigrant mothers' perspectives: the meanings of a Korean heritage language school for their children's american early schooling experiences. – *Early Childhood Education Journal* 39 (2) s. 133–141.
- Korkiasaari, Jouni 1989: *Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- 2003: *Suomalaiset maailmalla. Katsaus Suomen siirtolaisuuteen kautta aikain*. – http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/artikkelit/suomalaiset_maailmalla_-_katsaus_suomen_siirtolaisuuteen_kautta_aikain.pdf 23.9.2016.
- Korkiasaari, Jouni & Roinila, Mika 2005: Finnish North Americans today. – *Finnishness in Finland and North America: constituents, changes, and challenges. Special Issue of Journal of Finnish Studies* 9 (2) s. 98–116.
- Korkiasaari, Jouni & Söderling, Ismo 2003: *Finnish emigration and immigration after World War II*. http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/artikkelit/finnish_emigration_and_immigration_after_world_war_ii.pdf 23.9.2016.
- Kovács, Magdolna 2004: Australiansuomalaiset kielenvaihdon kynnyksellä. – *Virittäjä* 108 (2) s. 200–223.
- Kroskrity, Paul V. 2000: *Regimes of language. Ideologies, politics and identities*. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Kroskrity, Paul V. 2004: Language ideologies. – Alessandro Duranti (toim.), *A companion to linguistic anthropology* s. 496–517. Oxford: Blackwell.
- Kunnas, Niina 2006: Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. – *Virittäjä* 110 (2) s. 229–247.
- Kurikka, Mari 2013: Juuret ja hedelmät. Unkarinsuomalaisten kielellisestä ja kansallisesta identiteetistä. Maisterintutkielma. Oulun yliopisto. – <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201303121095.pdf> 1.12.2016.
- Kuula, Arja 2006: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laaksonen, Pekka & Virtaranta, Pertti (toim.) 1982: *Ulkosuomalaisia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari 2010: Contexts and consequences of language ideologies. – Mika Lähteenmäki & Marjatta Vanhala-Aniszewski (toim.), *Language ideologies in transition. Multilingualism in Russia and Finland* s. 57–78. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Lammervo, Tiina 2007: *Language and culture contact and attitudes among first generation Australian Finns*. Turku: Institute of Migration.
- 2009: *Significance of cultural heritage, language and identity to second and third generation migrants: the case of Finns in Australia*. Turku: Institute of Migration.
- Lanza, Elizabeth 2007: Multilingualism and the family. – Peter Auer & Li Wei (toim.), *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication* s. 45–67. Berlin: New York, Morton de Gruyter.
- Latomaa, Sirkku 2007: Kotikielestä äidinkielen ja kaksikielisyyteen. – Sirkku Latomaa (toim.), *Oma kieli kullankallis. Opas oman äidinkielen opetukseen* s. 36–40. Helsinki: Opetushallitus.
- 2015: Monikielisyys – normaalitila, haaste ja mahdollisuus. – Maila Eicchorn & Anne Helttunen (toim.), *Kotimaana suomen kieli. Näkökulmia suomen kielen ja kulttuurin säilymiseen ja kehittymiseen ulkomailla*. s. 17–29. Helsinki: Suomi-koulujen tuki ry.

- Latomaa, Sirkku & Suni, Minna 2010: Toisen sukupolven kielelliset valinnat. – Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet* s. 151–174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leppänen, Sirpa & Nikula Tarja 2008: Johdanto. – Sirpa Leppänen, Tarja Nikula & Leila Kääntä (toim.), *Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa* s. 9–40. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lindgren, Anna-Riitta 2003: Sulautumista, elämistä ja elvyttämistä. Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 477–526. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lindgren, Anna-Riitta, Eskeland, Tuula & Norman, Marjatta 2003: *Osima ja Baskabus* – monet suomet Norjassa? – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 164–229. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lindström, Varpu 1988: *Defiant sisters. A social history of Finnish immigrant women in Canada*. Toronto: Multicultural History Society of Ontario.
- Luukka, Minna-Riitta 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 133–160. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Lähteenmäki, Mika 2010: Heteroglossia and voice: conceptualising linguistic diversity from a Bakhtian perspective. – Mika Lähteenmäki & Marjatta Vanhala-Aniszewski (toim.), *Language ideologies in transition. Multilingualism in Russia and Finland*, s. 17–33. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Maahanmuuttovirasto 2015: *Sanasto: ulkosuomalainen*. – <http://www.migri.fi/medialle/sanasto> 24.11.2015.
- Mantila, Harri 2015: Äidinkieli, kansalliskieli ja lingua franca. – Maila Eicchorn & Anne Helttunen (toim.) 2015: *Kotimaana suomen kieli. Näkökulmia suomen kielen ja kulttuurin säilymiseen ja kehittymiseen ulkomailla*. s. 11–16. Helsinki: Suomi-koulujen tuki ry.
- Martin, Maisa 1989: *Amerikansuomen morfologiaa ja fonologiaa*. Lisensiaatintyö. Jyväskylän opiston suomen kielen laitos.
- Minister of Justice 2016: *Official Language Act*. – <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/O-3.01.pdf> 21.10.2016.
- Mäkelä, Terhikki 2007: Äidinkielen suojele – keinoja vauvasta vaariin. – Sirkku Latomaa (toim.), *Oma kieli kullankallis. Opas oman äidinkielen opetukseen* s. 156–162. Helsinki: Opetushallitus.
- Mäntylä, Katja, Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele 2009: Kieliä kellon ympäri: perhe monikielisyyden tutkimuksen kohteena. – *Puhe ja kieli* 29 (1) s. 27–37.
- Mäntynen, Anne 2012: Kieli-ideologiat käytännössä. Sanajärjestyksen normittuminen tietokirjojen suomennostyössä. – *Virittäjä* 116 (3) s. 378–409.
- Mäntynen, Anne, Halonen, Mia, Pietikäinen, Sari & Solin, Anna 2012: Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. – *Virittäjä* 116 (3) s. 325–348.
- Nesteruk, Olena 2010: Heritage language maintenance and loss among the children of Eastern European immigrants in the USA. – *Journal of Multilingual & Multicultural Development* 31 (3) s. 271–286.
- Nikanne, Urpo 2002: Äidinkielen merkitys ihmiselle. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 16–34. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pietikäinen, Sari 2012: Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. – *Virittäjä* 116 (3) s. 410–442.
- Pietikäinen, Sari 2015: Multilingual dynamics in Sámiiland: Rhizomatic discourses on changing language. – *International Journal of Bilingualism* 19 (2) s. 206–225.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietikäinen, Sari, Dufva, Hannele & Mäntylä, Katja 2010: Monikielisyyden liikkeessä: monikielisen perheen kielelliset resurssit. – Mikel Garant & Mirja Kinnunen (toim.), *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2010/2 s. 17–30.
- Pihlman, Arvi 2012: Pala kulttuurien mosaiikkia? Etnisyyden ja sosiaalisten suhteiden merkityksiä kanadansuomalaisien elämässä. Maisterintutkielma. Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. – <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22283> 26.9.2016.
- Piippo, Irina 2016: Kielen kuva. – Irina Piippo, Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen (toim.), *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House.
- Pittman, Iulia (toim.) 2015: *Raising children bilingually in the United States*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing
- Rakkolainen-Sossa, Satu 2015: Kolmikielinen koti kasvuympäristönä. – *Kieliviesti* 1/2015 s. 4–8.
- Ruusuvuori, Johanna 2010: Litteroijan muistilista. – Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* s. 424–431. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010: Haastattelun analyysin vaiheet. – Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* s. 9–36. Tampere: Vastapaino.
- Sandel, Todd L., Chao, Wen-Yu & Liang, Chung-Hui 2008: Language shift and language accommodation across family generations in Taiwan. – *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 27 (2) s. 126–147.
- Saukkonen, Pari 2007: *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

- Schmid, Monika S. 2002: *First language attrition, use and maintenance: the case of German jews in anglophone countries*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Siirtolaisuusinstituutti 2016: *Tausta ja tehtävät*. – <http://www.migrationinstitute.fi/fi/esittely> 23.9.2016.
- Siitonen, Kirsti & Tuomi-Nikula, Outi 2003: Suomi saksankielisissä maissa. – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 310–362. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silverstein, Michael 1979: Language structure and linguistic ideology. – Paul R. Cline, William F. Hanks & Carol L. Hofbauer (toim.), *The elements: a parasection on linguistic units and levels* s. 193–247. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Sintonen, Teppo 1999: *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sirkeinen, Eveliina 2008: Monikielisen perheen monikielisyysdiskurssit identiteetin rakentajina. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-200902131064> 22.10.2016.
- Sjöberg, Sannina 2015: “Det känns självklart att föra tvåspråkigheten vidare till barnen.” En fallstudie av fem tvåspråkiga föräldrars familjespråkval. Maisterintutkielma. Vaasan yliopisto. – <https://www.tritonia.fi/download/gradu/6627> 1.12.2016
- Skutnabb-Kangas, Tove 1988: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Song, Juyoung 2010: Language ideology and identity in transnational space: globalization, migration, and bilingualism among Korean families in the USA. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 13 (1) s. 23–42.
- Statistics Canada 2011: *National household survey: data tables*. – <http://www12.statcan.gc.ca/nhs-enm/2011/dp-pd/dt-td/Rp-eng.cfm?TABID=2&LANG=E&APATH=3&DETAIL=0&DIM=0&FL=A&FREE=0&GC=0&GID=1118296&GK=0&GRP=0&PID=105396&PRID=0&PTYPE=105277&S=0&SHOWALL=0&SUB=0&Temporal=2013&THEME=95&VID=0&VNAMEE=&VNAMEF=&D1=0&D2=0&D3=0&D4=0&D5=0&D6=0> 21.10.2016.
- Straszer, Boglárka 2011: “Ungerska för rötternas skull”. *Språkval och identitet bland andra generationens yngre i Sverige och Finland*. Uppsala: Uppsala University.
- Suomen Kulttuurirahasto 2014: *Monikielisydessä riittäisi tutkittavaa monen väitöskirjan verran*. – <https://skr.fi/fi/vs/apurahatarinat/rakkolainen-sossa> 1.12.2016.
- Suomen suurlähetystö, Ottawa 2016: *Kanadansuomalaiset* – <http://www.finland.ca/public/default.aspx?nodeid=36035&contentlan=1&culture=fi-FI> 18.10.2016.
- Suomi-koulujen tuki ry 2016: *Mikä on Suomi-koulu?* – <http://www.suomikoulu.fi/uusi/index.php/mika-on-suomi-koulu> 23.9.2016.
- Teiss, Kristiina 2007: Varhaislapsuuden merkitys oman äidinkielen ylläpitämisessä ja kaksikieliseksi kehittymisessä. – Sirkku Latomaa (toim.), *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen* s. 16–25. Helsinki: Opetushallitus.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Umbreen, Saima 2014: *Ideologies of language and negotiation of multilayered identities in an age of superdiversity*. Ann Arbor, MI: ProQuest LLC.
- Vertovec, Steven 2009: *Transnationalism*. London: Routledge.
- Virtaranta, Pertti 1992: *Amerikansuomen sanakirja*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 21.10.2016.
- Woolard, Kathryn A. 1998: Introduction. Language ideology as a field of inquiry. – Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard & Paul V. Kroskrity (toim.), *Language ideologies. Practice and theory* s. 3–47. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Yu, Shanjiang 2010: How much does parental language behaviour reflect their language beliefs in language maintenance? – *Journal of Asian Pacific Communication* 20 (1) s. 1–22.
- Zhang, Donghui & Slaughter-Defoe, Diana T. 2009: Language attitudes and heritage language maintenance among Chinese immigrant families in the USA. – *Language, Culture and Curriculum* 22 (2) s. 77–93.

LIITE: Haastattelurunko

Perustiedot ja tausta

- Ketä perheeseen kuuluu?
- Käyvätkö vanhemmat töissä?
- Käyvätkö lapset koulua, ovatko hoidossa tai kotona?
- Miksi tällaiseen järjestelyyn on päädytty?

Muutto Kanadaan

- Milloin muutettu Kanadaan?
- Onko asuttu muualla ulkomailla?
- Mikä oli muuton syy ja oliko muutto vanhempien yhteinen päätös?
- Onko ajatuksissa palata Suomeen, ja haluaako koko perhe olla Kanadassa?
- Onko omassa perheessä/puolison perheessä tai suvussa puhuttu muita kieliä?
- Minkä maan koet kotimaaksi/kotipaikaksi?

Haastateltavan oma kielenkäyttö

- Mitä kieliä osaat, mikä/mitkä ovat äidinkielesi?
- Mitä kieliä käytät tavallisena arkipäivänä, kenen kanssa, missä tilanteissa ja miksi?
- Miten suomen kieli näkyy tavallisen päiväsi aikana?
- Onko määrä mielestäsi riittävä, liian vähäinen, liikaa?
- Koetko tärkeäksi itse ylläpitää suomen kielen taitoa ja miksi tai miksi ei?
- Millä tavoin ylläpidät omaa kielitaitoasi?

Suhtautuminen suomen kieleen

- Mitä suomen kieli sinulle merkitsee?
- Entä englannin kieli/muu käyttämäsi kieli?
- Millainen kieli suomi mielestäsi on, miksi?
- Onko suhtautuminen kieleen muuttunut jotenkin ulkomailla asumisen myötä, ja jos on, miten ja miksi?
- Millaisissa tilanteissa tämä tulee ilmi?
- Mikä suomen kielessä ärsyttää tai ihastuttaa?
- Missä tilanteissa suomen kieli on tärkeä ja missä vähemmän tärkeä, miksi?
- Mitä kerrot ihmiselle, joka kysyy Suomesta tai suomen kielestä?

- Miten suhtaudut, kun kuulet sattumalta suomea?
- Puhuvatko lapset suomen kielestä/suhtautumisestaan suomen kieleen?

Perheen kielenkäyttö, suomen kieli, kasvatus ja lapset

- Mitä kieliä perheessä käytetään, miksi?
- Mitä kieliä lapsesi osaavat?
- Miten määrittelet osaamisen?
- Mitä kieliä lapsesi käyttävät ja missä tilanteissa?
- Koetko tärkeäksi suomen kielen opettamisen/ylläpitämisen omille lapsille, miksi tai miksi ei?
- Jos kieliä halutaan ylläpitää ja siirtää, miten se konkreettisesti tehdään ja miksi on valittu tällaiset tavat?
- Pidätkö/pitävätkö lapset yhteyttä Suomeen?
- Miten, kuinka usein, millä kielellä?
- Millä kielellä/kielillä te itse ja lapset käyttävät mediaa (lehdet, kirjat, tv, radio, internet jne.), miksi?
- Millä kielellä lapset leikkivät ja puhuvat kavereiden tai sisarusten kanssa?
- Haluavatko he käyttää suomen kieltä?
- Jos osaavat mutta eivät halua, miltä se tuntuu ja millaisissa tilanteissa tämä tulee ilmi?
- Onko perheen kielen-/kieltenkäyttö muuttunut jotenkin muuton alkuvaiheista, miten?
- Onko reagointi tai suhtautuminen kielenkäyttöön tai suomen kieleen muuttunut ulkomailla asumisen aikana?
- Jos lapset ovat eri-ikäisiä, onko lasten välillä eroa siinä, käyttävätkö/haluavatko he käyttää suomea?
- Mitä kieltä toivoisit lapsien käyttävän nyt ja tulevaisuudessa, miksi?
- Oletko/oletteko tietoisesti päättäneet perheessä joitain toimintatapoja kielen suhteen (esim. mitä kieliä käytetään missäkin tilanteessa)?
- Miksi olette päätyneet tällaiseen ratkaisuun?
- Ovatko vanhemmat samalla linjalla kielenkäytön suhteen?
- Millä kielillä lapset vastaavat?
- Jos perheessä puhutaan ”väärää” kieltä, jatkaako toinen silti sovitulla kielellä?
- Miten reagoit siihen, että lapsesi käyttää jotain muuta kieltä kuin suomea?
- Millä kielillä eri tunnetiloja ilmaistaan?
- Herättääkö lasten kielitaito tai kielenkäyttö huolta?

- Miten ympäristö vaikuttaa perheen kielenkäyttöön?
- Tuleeko mieleen jotakin erityistä tilannetta, jolloin olisit kiinnittänyt huomiota suomen kieleen tai sen käyttöön?

Kieliympäristö ja yhteisöllisyys

- Onko suvussa tai ystäväissä muita ulkosuomalaisia tai monikielisiä perheitä?
- Oletteko Kanadassa tekemisissä muiden ulkosuomalaisten perheiden kanssa, entä muiden ulkomailta muuttaneiden perheiden?
- Millainen merkitys näillä on?
- Millaista on olla suomenkielinen Kanadassa?
- Millainen on suomen kielen asema Kanadassa?
- Kanadassa on pitkään ollut suomalaisia. Vaikuttaako tämä jotenkin omaan käyttäytymiseen tai kielenkäyttöön?
- Onko alueella jotain suomalaista/suomenkielistä toimintaa, millaista?
- Osallistutteko toimintaan jotenkin, miksi tai miksi ei?
- Käyvätkö lapset Suomi-koulua?
- Mikä lasten suhde Suomi-kouluun?
- Mikä merkitys Suomi-koululla muuten on perheen elämässä?
- Kanadan monikielisyys: vaikuttaako kielenkäyttöön ja omaan suhtautumiseen?
- Miten asuinalueellasi suhtaudutaan ulkomaalaisiin, entä suomalaisiin?
- Vaikuttaako tämä omaan kielenkäyttöösi?